

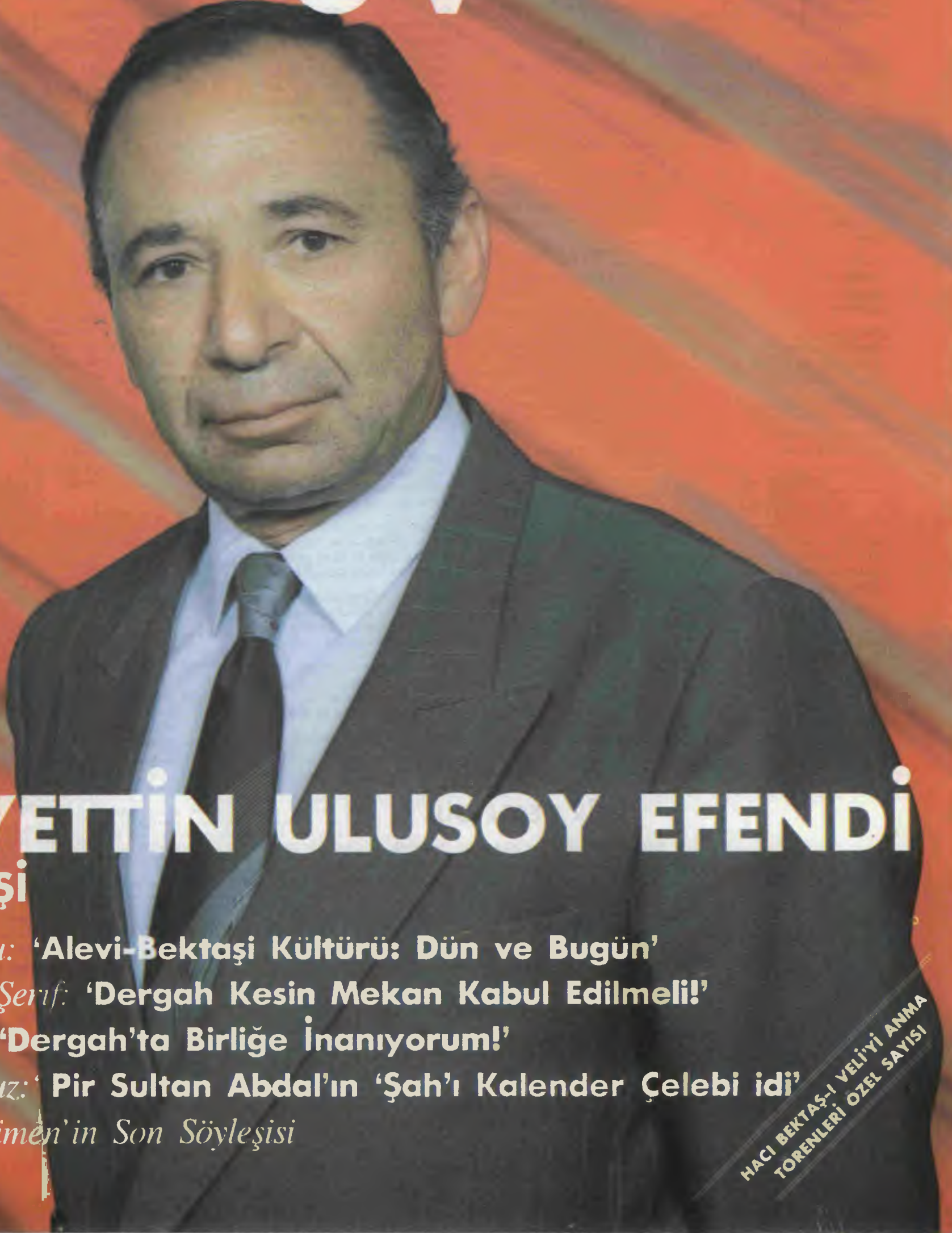
AĞUSTOS 1993, SAYI 29

12.000 TL (KDV dahil)

KERVAN

DÜNDEN GÜNE

GÜNDEN YARINA

VELİYETTİN ULUSOY EFENDİ İLE SÖYLEŞİ

Rıza Yürükoğlu: 'Alevi-Bektaşî Kültürü: Dün ve Bugün'

Aşık Mahzuni Şerif: 'Dergah Kesin Mekan Kabul Edilmeli!'

Gülşen Altun: 'Dergah'ta Birliğe İnanıyorum!'

İsmail Kaygusuz: 'Pir Sultan Abdal'ın 'Şah'ı Kalender Çelebi idi'

Aşık Nesimi Çimen'in Son Söyleşisi

HACI BEKTAŞ-I VELİYİ ANMA
TORENLERİ ÖZEL SAYISI

SİVAS KATLIAMI

AŞIK HUDAİ

DÜŞMANDIR

Ehlibeyte düşman Ali'ye düşman
Muhammed'i sevdim desen yalandır
Pirim Hacı Bektaş Veli'ye düşman
Muhammed'i sevdim desen yalandır

Muhammed Ali'yi bir can bilmeyen
Sevgisini can evinde görmeyen
Ehlibeyt aşkı ile dolmayan
Muhammed'i sevdim desen yalandır

Hüdaî hüdaya gönül vermeyen
Doğruyu demeye dili varmayan
Hazreti Ali aşkı ile yanmayan
Muhammed'i sevdim desen yalandır
(Derleyen: Aşık Yorguni)

AŞIK HAYDAR TEZEL, ZİLE

ALEVİYİM DEME

Sevmezsen Merdan Ali'yi
Aleviyim deme bari
Hacı Bektaş Veli'yi
Aleviyim deme bari

Alevinin özelliği
Doğruluktur güzelliği
Atmazsan senliği benliği
Aleviyim deme bari

Alevi yalan söylemez
Verdiği ikrardan dönmez
Rızasız lokma yenmez
Aleviyim deme bari

Sünni isen git camiye
Ermeni'sen kiliseye
Lanet "yol"suz Aleviye
Aleviyim deme bari

Ay ak yabanda dolanır mı
Tozdan derya bulanır mı
Sanım tamam inanır mı
Aleviyim deme bari

ALİ KARTAL

ALEVİYİM

Ben yeşil sarık ak sakallı bir Dedeyim
Bana seni gerek dünya malı nideyim
Kismet olsun Pir dostuma gideyim
Allah kulu Ali torunu Aleviyim ben

Allah Muhammed Ali ile çıkarım
güne
Dedemin şeref mührü vurulmuş düne
Rastlanmaz hiçbir yerde bu güzel yola
Allah kulu Ali torunu Aleviyim ben

Anamın nuru aydınlatır yolumu
Doğru duranın Ali tutar kolunu
Şer işlersen düşün artık sonunu

Allah kulu Ali torunu Aleviyim ben
Kahbe Yezid laf söylemiş soyuma
Türlü şeyler yakıştırmış huyuma
O kılıçla döndü geldi yoluma
Allah kulu Ali torunu Aleviyim ben

Türlü soylar gizli benim soyumda
İyilikler ok olmuştur benim yanımda
Bir hak nuru görür isen kapısızdır

odamda
Allah kulu Ali torunu Aleviyim ben

Ne dersem boş Yezid yola gelmiyor
Zülfikarın seyrine doyum olmuyor
Yüreğim Ali'ye gözüm Kerbela'ya

ağlıyor
Allah kulu Ali torunu Aleviyim ben

ÖZGÜR İHTİYAR

SORUYORUM

Biz Alevilerin yaklaşık 1400 yıllık
tarihi neden ilköğretim okul
kitaplarında geçmiyor? Niye
Aleviler seçimden seçime akla
geliyor?

Bizim diğer dinsel inançlara
saygımız var, aynısını onlardan
beklemek hakkımız değil mi? O
halde Alevilere niye kara çalınıyor?

AHMET KOÇAK

SEMAH PANELİ

Semah Kültür Vakfı, 17 Temmuz
Cumartesi günü İstanbul
Sarıgazi'de "Alevilik, Laiklik,
Demokrasi" konulu bir panel
düzenledi. Panele konuşmacı olarak
Lütfi Kaleli, Battal Pehlivan,
Cemal Şener, Reha Çamuroğlu,
Cemal Toprak ve Halis Tosun
katıldılar.

Yaklaşık 600 kişinin izlediği
panelin açılış konuşmasını yapan
Cafer Özerkoç Semah Kültür
Vakfı'nı tanıttı. Sonra ilk
konuşmacı Lütfi Kaleli, Sivas'taki
yaşanan katliamı anlattı. Kaleli
konuşmasında özetle şöyle dedi:

"Cuma namazının tanrıya tapınma
değil, cihat toplantısı olduğunu daha
önceden kestiremedik... Bekleyiş
eşnasında tam bir Alevi saflığı vardı.
İçimizdeki Sünni kökenli aydınlarımız
da aynı saflıkta idiler... Bizi yakanlarda
zerre kadar insanlık yoktu...
Kurtarılamamamızın nedeni 15 yıldır
devletin kademelerine yerleşmiş gerici
kadrolardır."

Örgütlü toplumun önemini
vurgulayan Kaleli, toplum olarak
örgütlenmek gerektiğini vurguladı.

İkinci konuşmacı Reha
Çamuroğlu Aleviliğin, inanç ve
felsefi yönü üzerinde durarak,
"Alevilikte hak, insanın kendi
içindedir" temel düşüncesini, tanrı-
insan ilişkisini anlattı. Aleviliğin
sadece kültür değil aynı zamanda
bir inanç olduğunu vurguladı.

Battal Pehlivan devletin laikliğe
bakışı üzerine konuştu. Sivas'ta
yaşanan son olayları da anlatan
Pehlivan, parlamentonun bu durum
karşısındaki tutumunun anti-laik
olduğunu belirtti.

Çağdaş Gazeteciler Derneği
başkanı Celal Toprak medya
üzerine konuştu. Türkiye'de Medya
ile Hükümetin ilişkisinin çok sıkı
fıkı olduğunu anlatan Toprak, "o
anlamda Sivas'taki olaylar
karşısında medya objektif değildi.
Medya için önemli olan ne kadar
sattığıdır" dedi. Okuyucu tüketici
olarak gücünü bilip kullanırsa
medya kendine çeki düzen
verebilir, dedi.

Cemal Şener, bugünkü devletin
laik olmadığını, laik bir devlette,
devlete bağlı bir din kurumunun
(diyanet) olmadığını belirten Şener,
Diyanetin kaldırılması gerektiğini
vurguladı.

Hamburg Alevi Kültür
Merkezi'nden Halis Tosun'un,
Batı'daki din ve devlet işleri
hakkında bilgi veren konuşmasının
ardından tartışmalara geçildi.
Salondan gelen sorular yanıtladı.

ŞİH ALİ KAYGISIZ

BİRLİĞİN BAĞI SEVGİDİR

Yaşamak istersen sevgiyi tanı
Sevgiyi tanırsen incitme canı
Ebedi yaşatır sevgi insanı
Ömrün verip onu almak gerektir

Yaşamanın sırrı sevgidir derim
Sevenin gönlünde varise yerim
Sevgi sofrasında bir lokma yerim
Sevgiden bir lokma almak gerektir

Gönül tarlasına sevgi ektin mi
Gözün yaşı ile suyu döktün mü
Dost belasin seve seve çektin mi
Ağlamadan önce gülmek gerektir

Göz ile görülmez elle tutulmez
Kepçe ile yeyip içip yutulmez
Çıkıp pazerlerde alıp satılmaz
Arayıp gönlünde bulmak gerektir

Sevgiyi tanıyıp tatmalı imiş

Sevgiyi sevgiye katmalı imiş
Kemali'm hayat sevgidir demiş
Sevgi denizine dalmek gerektir

BAŞSAĞLIĞI

Yüreğim yanıyor, sızım büyüktür.
Yüreğimdeki canı veren, kanı
veren, hayat veren güllerimi
yitirdim. Acım ve acımız büyüktür.

Hasret'im, seni çok
özleyeceğim, Nesimi baba, Edibe
Abla, Muhlis Abi, Asım Amca...
Tüm sevgili dostlarım. Sizlerin
onuru yaşamamız olacaktır.
Ölumsüzleşen birer meşalesiniz.

Siz canlarımızı saygıyla
yaşatacağız, sevgiyle yeşerteceğiz,
dostlukla kucaklayacağız
yüreğimizin derinliklerinde!

İpek Bayrak

HASAN KOÇ

İNSANLARI YAKMAK

Sivas'ta olan bundan öncekinin
1000 yıl sonra yenilenmesidir... 50
yıl önce de faşist Almanya'da
insanlar kitleler halinde yakıldı.
10 küsur yıl önce de Malatya,
Çorum, Maraş olayları olmuştu...
Senaryolarda ufak değişimler
oluyor, amaç aynı: Aydınlight imha!

Dün Hitler Almanya'sında, dün
Maraş'ta anne karında doğmamış
çocuğu imha eden zihniyetle bugün
otel yakan, ozan ve şairlerimizi,
semahçı gençlerimizi ateşe veren
ve heykel parçalayan zihniyet
arasında fark var mıdır? Düşünün
ki şeriat, "tam olarak" iktidarda
değil. İktidara gelseler, demek ki
"kafirler", "zındıklar" için fırın
kuracaklar. Şeriata uygun olarak
kelle götürecekler!

Kanlı Maraş'ın katilleri
milletvekilliği ile ödüllendirilmişti.
Bunları ne ile ödüllendirecekler?

OZAN ESRARİ

KARA SAYFA

Sivas'ta insanlık tarihine yine bir
kara sayfa eklendi. Şeriat 37 insanı
diri diri yaktı. "Suç": Alevi olmak,
Aleviliği savunmak.

Alevilik nedir? Evrensel bir
felsefedir. Sevgidir, hoşgördür.
Alevi, yüce allaha onun mukaddes
kitaplarına, peygamberlerine,

Hz.Muhammed'e, Kur'an'ına ve
onun Ehlibeyt'ine bağlı olanlardır.
Ehlibeyti sevmek suç mudur?

Müslümanlık kisvesi altına
bürünmüş duygusuz yaratıklar, ne
İslamiyeti tanımış ne de insanlığı.
Hiçbir din insanın katlini vacip
kılmaz. Hani allahın verdiği canı
allahtan başka kimse alamazdı? ...
Sivas olayı, İslamiyet ve insanlık
adına utançlıklarıyla kara bir leke
olarak tarih sayfalarına geçecektir.

Tüm dünya insanlarını birlik-
beraberliğe, barışa, sevgiye ve
kardeşliğe davet ediyorum.

İskenderun Hacı Bektaş Veli KD,
YK adına sekreter Ozan Esrari

ARZUMUZ BİZİM

İnsan aleminden arzumuz bizim
Birbirinin kıymetini bilsinler
İnsan birliğine kıymet vererek
Sevgi saygı kisvesini giysinler

Ayrı ayrı gözle gözetmeksizin
Din, dil, ırk ayrımı yapılmaksızın
Türlü hilelere kapılmaksızın
İnsanlığa hizmetini vesinler

Barışla özgürce yaşamak için
Adaletle hakça bölüşmek için
Hakkın varlığına yaşamak için
İnsan haklarına saygı duysunlar

İnsanlar hep bir araya gelerek
Sevgi, saygı birliğini kurarak
Bütünleşip tek bir devlet olarak
İnsanlığın bayrağını çeksinler

Esrari sevgidir bizim gıdamız
Böyle emreylemiş güzel hüdamız
Madem ki Hava'yla Adem atamız
Bunca cehaleti kökten söksünler

AŞIK DOĞAN

BİZ İNSANIZ

Aklımız var düşünürüz
Hayvan değil biz insanız
Yazar çizer konuşuruz
Hayvan değil biz insanız

Canlar yürüdü Sivas'a
Cehalete basa basa
İnsanlık gömüldü yasa
Hayvan değil biz insanız

Hayvan olan akılsızdır
Fikir parlayan yıldızdır
Buna ceza mantıksızdır
Hayvan değil biz insanız

Doğan sözüm yobazlara
Ödül verdiniz onlara
İnsanlığı yıkanlara
Hayvan değil biz insanız

Alevi-Bektaşî kültüründen

BİR DESTE GÜL

Talipler Halk Müziği Topluluğu eşliğinde değerli
sanatçılarımız Dertli Divani, Edibe Sulari, Gülşen
Altun, Emrah Mahzuni ve Özcan Dursun'un ortak
çalışması olan ilk kasetimiz bu ay çıkıyor.

Değerli canlar,
Anadolu kültürünün-Aleviliğin önemli bir parçasını oluşturan
değişikliklerimizi, semahlarımızı, türkülerimizi gün ışığına
çıkartmak, toplumun geniş kesimlerine duyurmak, tanıtmak
amacı doğrultusunda kültürümüze hizmet etmek için CAN
DOST KASET ÜRETİM VE PAZARLAMA LTD. ŞİRKETİ'ni
kurmuş bulunmaktayız.

Bütün sanatçı, ozan ve müziksever dostları bizlere bu
hizmetimizde omuz vermeye, bizlerle birlikte çalışmaya
davet ediyoruz.

İrtibat için: Ahmet Koçak
Tel: 5168464 Fax: 6382790
Adres: Piyerloti cad. 17/4 Çemberlitaş/İstanbul

EDİBE SULARİ CANIN ANISINA

Sevgili dostlar,
BABAM NESİMİ ÇİMEN'in eserlerini toplayıp
topluma sunmak istiyorum.
Babamın çeşitli sohbetlerde okuduğu türküler,
deyişleri, duvazları saklamak düşüncesiyle kasede
almış olan dostlarımızdan isteğim; kasetlerin, yazılı
metinlerin birer kopyesini bana ulaştırmaları.
Bu konuda yardımcı olacağınızı biliyor, şimdiden
teşekkür ediyorum.

Mazlum Çimen

SATIŞ ELEMANI ARIYORUZ

Birleşik Dağıtım'ın sözleşmeyi tek taraflı
bozması nedeniyle KERVAN dergisi
bayilere ulaşamayacaktır. Bu nedenle
satış elemanları arıyoruz.

Tüm okurlarımızı ve dostlarımızı bu
kampanyada yanımızda görmek sevinci-
mizdir.

Ayrıntılı bilgi için merkez büromuzu
arayabilirsiniz:

TEL: (1) 516 84 64 FAKS: (1) 638 27 90

Kızımız EMEK'in tedavisi için
düzenlediğimiz geceye,
tüm dostlarımızı dayanışmaya çağırıyoruz.

Tarih: 19/8/1993 Saat: 19.00-23.00
Adres: Dilek Duğın Salonu, M.Kemalpaşa Mh.
Maraşol Cd. No:3 (E5 Parseller girişi)
Parseller-Avcılar-İstanbul

Sanatçılar: Gurup Kızılırmak, Gurup Munzur,
Emre Saltık, Ali Alagöz, Haydar Bayar
Yardımlarınız için: Emel Çelik, T.İş Bank.
M.Kemalpaşa Mh. Şb., Hesap no: 1190-300-169421

KERVAN GENÇLİK KOMİSYONU DOSTLUK GEZİSİ

Program

Şiir Dinleti (Murat ve Fotoğ)
Saz Dinletisi (Nurgül Ateş, Ahmet Koçak)
Hediyeli Bilgi Yarışması
Hediyeli Çekiliş
Sohbet: "Alevilik, Gençlik ve Demokrasi"

Yer: Belgrad Ormanları, Tarih: 29 Ağustos, Pazar

SİVAS KATLIAMI

AŞIK SEYFİLİ KANA SUSAMIŞ

Kana susamıştır Yezid'in dölü
İçmeye kesmeye doymadı gitti
Elinde kılıcı hem darağacı
Asmaya kesmeye doymadı gitti

O gün bugün olmuş akıyor kanım
Ne olur *örgülen* mazlum insanım
Yanıyor Sivas'ta ciğerim canım
Aklımız bir türlü ermedi gitti

Bu kaçınıcı kan akıyor Sivas'ta
Görüyorsun devlet sorumlu başta
Bir örneği de vardı Kanlı Maraş'ta
Bundan kimse ibret almadı gitti

Ezilen bir halsin devlet korumaz
Hak adalet lafta işe yaramaz
Safsata sözlere çocuklar kanmaz
Gözüm bir adalet görmedi gitti

Seyfili yüreğim kor kor yanıyor
Başımda fırtına duman dönüyor
Her gün bir yanımda yaram kanıyor
Tabib de bir türlü sarmadı gitti

MEHMET ALİ ONAY ŞAH DERİZ

Sivas yobazları bizi yaksa da
Biz yine Şah deriz Şaha gideriz
Yüzbin Sivas üstümüze gelse de
Biz yine Şah deriz Şaha gideriz

Neredesin Pir Sultan, neredesin
Şahım
Yürek kan ağlıyor n'olacak halım
Uyuz it olmuş da uluyor zalım
Biz yine Şah deriz Şaha gideriz

Aha Dersim aha Maraş ve Çorum
Sivas vallah senden utanıyorum
Allahu ekbere inanmıyorum
Biz yine Şah deriz Şaha gideriz

Sarı Kadı Kara Kadı hortladı geldi
Hızır Paşa yine mundarlık etti
Pir'im seni Sivas bir daha astı
Biz yine Şah deriz Şaha gideriz

Dönen dönsün biz bu yoldan
dönmeyiz
Sivas ettiğini sana koymayız
Yezit soyu Yezit senden korkmayız
Biz yine Şah deriz Şaha gideriz

Selahattin keşke orada olsaydım
Şah dediğim için ben de yansaydım
Şu koca cihana ibret olsaydım
Biz yine Şah deriz Şaha gideriz

ALİ MADEN CANİLER

Hızır Paşa hainleri
Flor gördü Alevileri
Şeriatın canileri
Yaktınız Pir Sultan'ımı

Gericiler kudurdunuz
Madımak'a saldırdınız
Akarsu'yu öldürdünüz
Yaktınız Pir Sultan'ımı

Diri diri yandı canlar
Sazlı sohbetti ozanlar
Kahpece demec verenler
Yaktınız Pir Sultan'ımı

Katlettiniz Nesimi'yi
Gültekin'i Edibe'yi
Yazar Asım Bezirci'yi
Yaktınız Pir Sultan'ımı

İnci Kenan bir can idi
Pir'e kucak açan idi
Karin'in suçu ne idi
Yaktınız Pir Sultan'ımı

Aleviye saldıranlar
Katlini vacip sayanlar
Turan katili bağnazlar
Yaktınız Pir Sultan'ımı

Cani Osmanlı'nın oğlu
Tuttuğunuz Yezid yolu
Şeriatçı molla oğlu
Yaktınız Pir Sultan'ımı

Kan içen gerici alçak
Yanınıza kalmayacak
Elbet öcü alınacak
Yaktınız Pir Sultan'ımı

Ali Maden bilmez pazar
İt sürüsü durmaz azar
Şeytan sizler Nesin yazar
Yaktınız Pir Sultan'ımı

AHMET AKAR KARANLIĞIN AYAK SESLERİ

Tuhaf bir dönemde yaşıyor,
tüyler ürperici olaylarla
karşılaşıyoruz. TV'de
bir program izlerken bir de
bakıyorsun ekranın
altında yazı ile bir VAHŞET
HABERİ geçiyor. Sorumlu
kişilerin tavırlarına baktığında
sanki hiçbirşey olmamış,
düğün, bayram... Bunlar
vicdanlarını hepten mi
kaybetmişler?

Acz içinde miler? Bir
ihtimal daha var: Yoksa
“iktidar sahibleri gaflet,
delalet ve hatta hıyanet içinde”
midirler?

Olayları izliyoruz.
Cumhuriyetin kurucusu yüce
Atatürk'ün anıtı yerlerde
sürükleniyor, sorumlularda bir
hareket yok. Pir Sultan Abdal'ın
anıtı parçalanıyor, ses yok.
37 can herkesin gözü
önünde cayır cayır yakılıyor.
olis, asker ve Ankara'dakilerde
yine bir kıpırdanma YOK!

Aynı devlet, bu acılara ve
haksızlıklara dayanamayan
vatandaş bunu kınamak için
Sultanahmet'te bir araya
geldiğinde amansız biçimde
saldırıya geçip insanları yerde
sürükleyebiliyor. Demek ki
ülkemizde toplu katliam yapanlar
devletçe destekleniyor, korunuyor
ve katliamlara hayır diyenler
coplanıyor.

Parlamentodakilere
sesleniyorum: Kişisel çıkar ve
menfaatleriniz uğruna, ülkemizin
geleceğini tehdit eden bu kapkara
tehlikeyi görmezlikten
geliyorsunuz.

TV2de Oğuzhan Asiltürk
İslam terörü reddeder diyordu.
Hem “Müslümanım,
Müslümanlık teröre karşıdır,
hoşgörü dinidir” vb. diyeceksin,
hem de kendi kültür ve sanat
etkinliklerini sergilemeye çalışan,
aynı zamanda İslam olan bu
insanları diri diri yakacaksın. Bu
ikiyüzlülük değil mi? Tanrı adına
cezalandırma hakkını size kim
verdi? Riyakar zalimler, hem İslam
dinine, hem insanlık alemine en
büyük kötülüğü yapıyorlar.

Aziz Nesin meselesine gelince.
Din nasıl bir inançsa dinsizlik de
bir inançtır. Rahmetli yazar Turan
Dursun diyor ki; “ben dinleri
araştırdım, hep insanlara kan,
gözyaşı ve zulüm getirdiklerini
gördüm, onun için dinsizliği tercih
ediyorum”.

Burada saygıdeğer halkıma
şunu söylemek zaruretinin
duyuyorum: Bizim oy verip
seçtiğimiz yöneticilerimizin
bizim can güvenliğimizi
ve ülke güvenliğini ne derece
koruduğu gözler önünde.
Verdiğimiz oyların bize birer
kurşun olarak dönmesini
istemiyorsak, bundan sonra
yaşamış olduğumuz olaylardan da
ders alarak, daha akıllı daha
mantıklı olalım...

KARA VİCDANLI

Sene doksanüçte iki temmuzda
Fesatla uyandın kara vicdanlı
Kana susamıştın Sivas'ı seçtin
Kimlere güvendin kara vicdanlı

Muhlis Akarsu'yla Nesimi Çimen
Etrafını sarmış alevle duman
Çığlık çığlık yanar iken bunca Can
Nasıl da dayandın kara vicdanlı

Yürek yaralıdır durmaz kanıyor
Yobazlar kendini insan sanıyor
Dünya sizi ayıplayıp kınıyor
Hakka inanmadın kara vicdanlı

Ahmet Akar der ki çalınır sazlar
Kültüre düşmandır kaz oğlu kazlar
İnsanlık düşmanı sefil yobazlar
Karaya boyandın kara vicdanlı

Cemile UYAR

İNSANLIK ÖLDÜ MÜ

Ezelden doğru yolu bulmuştuk
Putu değil yalnız Hakka tapmıştık
İnsan için cenki cenke katmıştık
Allah korkusu yoktur sende be Yezid

Hani Hasan hani Hüseyin nerede
Erenler
Hak uğruna nice canları verenler
Yedi iklim bu cihanda gezenler
Onlar da geçti dünyadan be Yezid

Her işini namaza sığdırırsın
Nice cahilleri böyle kandırırsın
Vaaz verip Aleviyi dışlatırsın
Görevin bu mu senin be Yezid

Hey hoca nerde kaldı doğruluk
Senin soyundadır bu eğrilik
Bize iman ta ezelden verilik
Yılan gibi sokansın be Yezid

Sanmayın sakalla herşey düzelir
Kara çarşaf türbanla mı gezilir
Beş vakit namazdan da bezilir
Özünü temiz tut be Yezid

Aleme hep doğruluk taslarsın
Arkanı cahillere yaslarsın
Temizlik gusülle mi sanırsın
Sözünü temiz tut be Yezid

Hani faize haram derdin
Fitre diye nice haram yedin
Yoksulu değil zengini giydirdin
Doğruluğun budur senin be Yezid

Fakirin halinden bilmez zenginler
Gerçek imandan ne anlar kafirler
Aç susuz kaldı nice yetimler
Sualin sorulur senin de be Yezid

Günahtan korkup hacca gidersin
Kötülüğün bedelini hakka verirsin
Bir top bezle sen de gelip geçersin
Sıratla bekliyorum seni Yezid

Bizim özümüz yerde gözümüz darda
Allah'çin çekmeyiz gönlümüze perde
Hani doğruluk hani insanlık nerde
Benim Pirim ya senin neyin var Yezid

Cemile der Pir Sultan'ımı astınız
Ali soyunu tüketiriz sandınız
Bu yalana bile bile kandınız
Bir gider bin geliriz biz Yezid

■ Aylık dergi. ■ Sahibi: Genel Ajans Ltd. Şti. adına Semih İra ■ Sorumlu yazı işleri müdürü: Semih İra ■ Yazışma adresi: Merkez yönetim bürosu: Piyerloti Caddesi, 17/4, Çemberlitaş, İstanbul. Tel: (1)516 84 64 Faks: (1)638 27 90 ■ Temsilcilikler: Avcılar: Gündüz Alt, Saadetdere Mah. Birlik Sok. No:20/A. ■ Gazimahallesi: Hüseyin Kırca, 50. Yıl Mah. 2871 Sok. No:12, Gaziosmanpaşa. ■ Kağıthane: Seyit Ermiş, Talatpaşa Cad. No:45, Ortabayır, Gültepe. ■ Küçükçekmece: Seyfi Algül, Cumhuriyet Mah. Karabekir Cad. Sardunya Sok. No:21/A-5. ■ Okmeydanı: Ali Çolakoğlu, Piyalepaşa Mah. Taştan Sok. No:2/4. ■ Ümraniye: İlyas Değer, Şerif Ali Çiftliği, İmar İskan Blokları, B-1, Kat:2/4, Dudullu. ■ Zeytinburnu: Fatma Biçer, Yenidoğan Mah. 42. Sok. No:148/6. ■ Adana: Ünal Akbulut, Kiremithane Mah. 1304 Sok. No:36, Yüreğir. ■ Ankara: Gürkan Gür, PK 216, Cebeci. ■ Keçiören: Mehmet Ali Kırış, Yeşiltepe Mah. 1. Sok. No:24, 06300 Aktepe. ■ Antakya: Ali Koyun, Yeşilova Mahallesi, Ümit Sokak, No:10 Serinyol. ■ Antalya: Ahmet Aydın, Özgürlük Mah. Reisi Kaplan Cad. Toros Apt. No:47/B. ■ Bursa: Ender Can Genç, Çakır Hamam Temiz Cad. Sütmen İşhanı, Kat:3, No:39. ■ Eskişehir: Nurettin Çalıkluşu, Büyükdere Mah. Kaplan Sok. No:69. ■ Erzurum: Özgür İhtiyar, Cami-i Şerif Mah. Sivas Cad. 24300 Refahiye. ■ Hacıbektaş: Derya Çelebi, Bektaş Efendi Cad. No:4. ■ İzmir: Adnan Ayan, Eşrefpaşa Cad. No:269/1, Eşrefpaşa. ■ İzmit: Muradiye Yılmaz, Fethiye Cad. Özsoy İşhanı, Kat:3/6. ■ Mersin: Mehmet Yılmaz, Bahçelievler Mah. 346. Sok. Dinçer Apt. No:3/7 (P.K.3), Pozcu. ■ Mut: Cemile Uyar, Meydan Mah. Taş Sok. No:3/A. ■ Silifke: Cihangir Akdemir, Say Mah. 535. Sok. No:33. ■ Söke: Av.Mustafa Açıcı, Yağcılar İşhanı, Kat:2. ■ Turgutlu: Nerman Karabulut, Altay Mah. Akgün Sok. Kat:1 No:2. ■ Zile: Sadık Çıkrıkçıoğlu, Uzun Çarşı, Galeri Sok. No:6. ■ Avrupa Genel Temsilciliği: Murtaza Dersimli, P.O.Box 1822, Londra N1, İngiltere. ■ Diğer yurtdışı temsilcilikleri: Fransa: Şanver Şen, c/o 37 Rue d'Hauteville Paris 75010. ■ Almanya-Frankfurt: Şirin Günel, Neuhof Str. 13, 6 Frankfurt am Main 1. ■ Almanya-Münih: Hikmet Yalçın, Lessing Str. 41, 8047 Karlsfeld. ■ İsviçre: Ahmet Kısa, 7 Rue de Lancy, 1227 Carouge, Cenevre. ■ Hollanda: Tayfun Hüseyin Keleş, Postbus 5856, 3008 AW Rotterdam. ■ Hollanda-Schiedam: Mehmet Cımtay, Fabristraat 53, 3117 MG. ■ Avustralya: Eyyüp Aydoğmuş, 6/IA Betts St Parramatta 2150 NSW Avustralia. ■ Basım öncesi hazırlık: Genel Ajans. ■ Baskı: Çelik Ofset. ■ Gönderilen yazıları yayınlayıp yayınlamama ve tersine bir istek belirtilmedikçe düzeltme ya da kısaltma hakkı dergimize aittir. Hiçbir yazı geri verilmez.

■ Yıllık abone bedelleri: Yurtiçi: 100 000TL, İngiltere: 17 Sterlin, Almanya: 80 DM, Fransa: 200 FF, Hollanda: 60 HFL. İsviçre 65 SFr, Amerika 53 \$ Avustralya: 53 \$ ■ Havaleler: Yapı ve Kredi Bankası, Aksaray Şb. Genel Ajans, Hesap No: 3549-3

4 **AŞIK NESİMİ ÇİMEN'LE SON SÖYLEŞİ**
Şehit sanatçımızla *Aynur Haşhaş* konuşmuştu.

6 **“ALEVİ-BEKTAŞİ KÜLTÜRÜ: DÜN VE BUGÜN”**
Rıza Yürükoğlu'nun Utrecht Demokratik İşçiler Derneği'nde 23 Mayıs'ta yaptığı konuşma.

8 **DERGAH ve ALEVİLERİN BİRLİĞİ**
26-27 Haziran Hacıbektaş toplantısına katılan **Kervan** temsilcisi *İsmail Yıldırım*'ın konuşması.

10 **Aşık Mahzuni Şerif** yazıyor: ‘Dergah kesin mekan kabul edilmelidir’ / Nurhak Alevileri neden ‘Dergah’tan icazetli Dede’ istediler? / *Murtaza Dersimli*: ‘Ne hakla Dergah’ı kabul etmezler?’

13 **CELEBİLER KONUSUYOR**
Hacı Bektaş-ı Veli Dergahı Postnişini *Feyzullah Ulusoy Efendi*'nin oğlu *Veliyettin Ulusoy Efendi*, görüşlerini **Kervan** muhabirlerine anlattı. Ayrıca, *A.Naki Ulusoy Efendi* ile TBP üzerine söyleşi.

22 **PİR SULTAN ABDAL VE DERGAH**
Araştırmacı *İsmail Kaygusuz*, Pir Sultan Abdal'ın Hacı Bektaş Dergahı ile bağıını ortaya koyuyor. “Pir Sultan'ın ‘Şah’ı Hacı Bektaş evladından Dergah postnişini *Kalender Çelebi*'dir” diyor.

28 **NURHAK RÖPORTAJI**
“Nurhak’lı için en büyük varlık insandır.”

32 **ALEVİ SANATÇILARI KONUSUYOR**
Gülşen Altun: “Hacı Bektaş Dergahı'nda birliğe inanıyorum.”

Arkadaşımız Aynur
Haşhaş'ın, 2 Temmuz
Sivas katliamında şeriatçı
canilerce yakılarak
öldürülen değerli Alevi
ozanı Şehit Aşık Nesimi
Çimen'le Abdal Musa
törenleri sırasında yaptığı
söyleşiyi yayınlıyoruz

Kaç yılında, nerede doğdunuz?

1931'de Adana'nın Saimbeyli kazasının Fatmalı köyünde doğmuştum.

"Tuncelili ozanlar" arasında sayılıyorsunuz...

Kimisi Tuncelili diyor, kimisi Maraşlı. Kimisi Malatyalı diyor, kimisi Kayserili... Doğum yerim Adana. 1941-42'lerde oradan Kayseri Sarız'ın İncemal (Cemalan) köyüne göçtük. Orada büyüdüm, orada evlendim. Esas nüfusumuz, kaydımız orada şimdi. Yani İç Anadolu bölgesinin adamıyım. Adana, Kayseri, Maraş... Bu üç vilayetin orada yaşayan insanıyım.

49'da Sarız'da ilk evliliğimi yaptım, 53'te asker oldum Bandırma'da. 56'da oradan Kadirli'ye göçtüm. Orada 1959'da ikinci evliliğim oldu.

1962'de İstanbul'a göçtüm. Halen İstanbul'dayım. Avrupa'ya 1970'de çıktım. Fransa'ya gittim, 15 gün kaldım. Bir halk konseri verdim. Ondan sonra Avrupa'nın muhtelif yerlerini çok gezdim. O gün bugündür gidip geliyorum.

Kaç çocuğunuz var?

Birinci evliliğimden dört, sonrakinden bir çocuğum var. Beşi de evli.

Sizde Dedelik var mı? Kimlerdensiniz?

Biz Derviş Cemal'liyiz. Dersim Dedelerinden. Ben 14-15 yaşındayken cem tuttum, ondan sonra bıraktım. Dedelik yapmadım. Kesinlikle. Şu anda ne bir semah çalarım, ne de bir cem yaparım.

Dedeligi niçin bıraktınız?

Bir amcam vardı, rahmetli, Seyyid Yusuf. Çalışkan insandı. Dedi, "oğlum, Dedelik yapacaksın, el öptürecek, hizmet vereceksin. Senin gözün elin, cebinde olmasın. Çalış, kendi alın terinle, sen kendine yardımcı ol, elini öptürme". Amcamın bu vasiyeti üzerine ben Dedeliği bıraktım. Yapmadım.

Şimdi Dedelik yapan çok, ama bizden değil.

Saz çalmaya ne zaman başladınız?

Ben bu curayı çalmaya 11 yaşında başladım. Halen de onu çalışıyorum. Değiştirmedim sazımı. Aynı akord. Benden başka bu akordu çalan yok.

Biz buna Alevi sazı diyoruz. Esas Alevi sazı bu işte. Cemlerde Dedelerin çaldığı bu. Piyasadaki cura değil bu ha. Bu iki ses. Bir alt bir üst, orta tel yok. 12 perdeli. Şerbe ile çalınır, parmaklarla.

Bu Alevi müziği, kendi müziğimiz. Cemlerimizde ibadet yaptığımız müzik yani. Bunu benden başka yaşatan da yok. Ne Alevilerde kalmış, ne toplumda kalmış.

Aşık Nesimi Çimen'le son söyleşi

Ozanlığa başlamanızda sizi etkileyen biri oldu mu?

Zaten bu bizde gelenektir. Dede geleneği. Babam çalardı, dedem çalardı, amcam çalardı, dayım çalardı. Hep Dede oldukları için. Biz de ibadetimiz olan cemde saz çalmak, deyiş söylemek düşüncesiyle başladık.

Tabii bütün Alevi şairlerinden etkilendik. Örneğin Pir Sultan. Virani, Kul Himmet. Büyük ve kıymetli şairler bunlar. Günümüz şairlerinden de en çok Edirne Uzunköprü'den Derviş Kemal. Onunla dostluğumdan çok etkilendim.

1962'den bu yana Fransa, İngiltere, İsveç, Norveç, Danimarka, Hollanda, Belçika'ya gittim. Fransa'ya çok gittim. Belki de Fransa Türkiye'den daha iyi tanır beni. Sasem'e kayıtlıyım, telif haklarım var. TRT

*"Biz insanları hak biliriz.
Bütün insanları kardeş
bilirim. Benim inancım
da, ibadetim de bu.
Hangi çocuğu görsem
benim evladım, hangi
insanı görsem benim
kardeşim. Benim özel
akrabam yok,
bütün dünya akrabam.
Dünya görüşüm bu."*

TV beni çağırıyor her sene...

Sizce halk ozanı kime denir?

Halk ozanı halkın derdi ile dertlenen bütün insanlığı seven, aşkın ateşiyle yanan ve kötü huylarını atmış, arınmış her bakanın gözüne ışık olmuş, güncel olaylarla, dertlerle dertlenen sevinciyle sevinen, sazı ile sözü ile halkın kulağı dili olan, hiç bir çıkarın karşısında boyun eğmeyendir. Haksıza haksız haklıya haklı diyen, halkımızın anlayacağı bir dille çalan yazan söyleyen insandır.

Halk ozanı halkın karşısında kötülükten arınmış, tertemiz olacak. Halka iyilik yönünden önder olacak. Bazı insanlar halk ozanını ayırıyorlar. "Halkın yanına inen" deniyor. Zaten ben halkım, halkıma ait değil miyim ki, onun yanına "ineyim". Halk ozanı halkın kendisidir zaten. Sen sosyeteden, burjuvadan, kapitalistten halk ozanı gördün mü hiç?

Halk ozanı halktan, ezilen sınıftan, yoksuldan çıkmıştır. Tarih boyunca zulüm görmüştür. Niye? Kötüye iyi dememiştir. Hep başkaldırmıştır.

Aşıklar halk arasında nasıl karşılanırlar?

Tarih boyunca bütün aşıklar dar kafalı cahiller tarafından kötü, hor, şüpheli görülmüşler. Buna karşın hak ve halk aşıkları çevresinde sadık bir topluluk bulmuşlardır. Çünkü aşıklar halkın tadı tuzu olurlar. Her cın karşısındakini kendisi gibi görür. Cahil karşısındakini cahil görür. Kamil karşısındakini kamil görür. Kamil gerçeği görür. "Al alışın bak bakışın." Yani ozanlar daima toplumla eleledirler.

Halk ozanlığı geleneği, bugün değil taa geçmişte başlamıştır. Taa Seyyid Nesimi'nin, Virani'nin, Mansur'un, Pir Sultan'ın dönemlerinden geliyor. Onlardan beri geliyor. Biz onların kırıntılarıyız. Mesela, Pir Sultan'ın sözleriyle, deyişleriyle, ninnile-riyle uyuduk. Onlarla büyüdük.

Her ozan kendi çağında kendi halkının yanında yer almış, halkının içinde doğmuş, o halka zulmedene karşı koymuş, halkın dostuyla dost olmuştur.

Ozanın bir yöreye değil de tüm halka ait olması gerekir. Ama her zaman bu böyle olmuyor. Bu ozandan nı yoksa kitleden mi kaynaklanıyor?

Bu, ozanın gücüne bağlıdır. Demek ki ozan geldiği çevrenin çerçevesinden çıkamamıştır. Bir de eskiden gezebiliyordu ozanlar. Şimdi dünya küçülmüş. Radyosu var, TV'si var, hemen tanıtıyor.

Ozanların bütün bölgelerde tanınmamasının sebebi şudur: Hiçbir çıkar gözetmeden haklıya haklı, haksıza haksız diyen ozan ile halk arasına bir duvar çekmiştir bugünkü düzen. Mesela TRT'ye çıkarmaz. Ozan kendi gücüyle savaşını verir.

İsveç'e gittim, 2 sene kaldım. Stockholm'da, okulda dersler verdim. Çocuklara soruyorum, Aşık Kul Hasan'ı tanıyor musunuz? Yok diyorlar, Aşık Hüseyin Çırakman'ı tanıyor musunuz? Yok. Aşık Nesimi'yi tanıyor musunuz? Yok. Ama Barış Manço'yu, Özyay Gönül'ü, Cem Karaca'yı tanıyoruz, diyorlar. Halkın öz-dostu, halkın kendisi yok piyasada. Birşey yaratmayan ve halkın yaptığından faydalanan ise piyasadadır. Bu gün piyasadaki eserlerin çoğu bu "bilinmeyen", radyoda-TV'de gösterilmeyen ozanların eserleridir. Müzikler de, sözler de.

Ozanların kaderi bu. "Aman, neme lazım" diyen, düzenin çarkına giren, düzenin atına binen ozanlar bizim aradığımız ozanlar değildir. Onlar başka birşeydirler.

Ozanda biraz asilik mi olmalı?

Asilik değil, mertlik olmalı. O zaman ozanı kimse frenleyemez. Kimse o zaman kilit

Aşık Nesimi Çimen

"UYMA HAYVANA"DAN

Yaratın alemi saldı cihana
Kimisi akıllı kimi divane
İnsani gör gönül, uyma hayvana
Onun gideceği yer ahırdır, ahır

(...)

Ortadan bölünüp çıktı kenara
Yüklendi koyunu girdi semere
İnsan yükü kıyas değil demire
Yüklenemezsin sen bunu ağırdır, ağır

(...)

Sen insansın insan ara, uyma hayvana
Hayın hırsız muhtaç etti seni bir nana
Zalimin bıçağı geldi dayandı cana
Duyurmağa Nesimi bağır ha bağır

"UYAN BAK MEMET"DEN

(...)

İsmi efendi kendisi köle, sefil
Ne ekmeği suyu ne de içmeğe ilaç
Yaratmış varlığa kendisi muhtaç
Muhtaç olan efendiler, efendiler

Nesimi'nin budur sizden dileği
Çelikten bükülmez halkın bileği
Zalimin zulmüne indir silleyi
Sille yiyen efendiler, efendiler

vuramaz düşüncesine, kafasına, kişiliğine.

Siz her düşündüğünüzü söyleyebildiniz mi?

Söyledim ve söylüyorum da. Ama dövdüm, ama sövdüm, ama kovuldum, ama aç kaldım. Halen aç kalıyorum ama, ayrı şey. Söyledim. Bütün inancımı söyledim ve söylemekteyim. Toplumda olsun, cemiyette olsun, bir insanın eksikliğini görürsem, “babam senin şu eksikliğin var” derim. O bana bir daha merhaba etmezmiş, bana selam vermezmiş, ne olursa olsun... Deseler ki Nesimi sen şurda yalan söyledin, yanlışlığın var deseler. Düşünürüm, ha yaptım mı tabii yapmışım. Eleştirenlere teşekkür ederim.

Nesimi Baba, günümüzde halk ozanının durumunu nasıl görüyorsunuz?

21. yüzyıla girmek üzereyiz. Halk ozanlarımızın durumu gözönünde. İç açıcı bir durum yok. Geleceği güvence altına alınmamış, saz elinde ya bir açık havada veya bir kahvede çalıp söyleyip ekmek parasını çıkarmak için mecburen dinleyen nabzına uyacak... Bence bu halk ozanlığı *değildir*. Ozanlara bakar sahip çıkarsak, yatıştırır yardım edersek ona göre verim alırız. Bugün ozanlarımıza ait bir kahve bile yok.

“Tarih boyunca bütün aşıklar dar kafalı cahiller tarafından kötü, hor, şüpheli görülmüşler. Buna karşın hak ve halk aşıkları çevresinde sadık bir topluluk bulmuşlardır. Çünkü aşıklar halkın tadı tuzu olurlar. Halk ozanı halkın kendisidir. Sosyeteden, burjuvadan, kapitalistten halk ozanı gördünüz mü hiç?”

Maddiyat, ozan olarak sizi etkiledi mi?

Etkilemez olur mu yavrum? Ozanları en çok ezen maddi yöndür. Yüzde seksenini. Bakma, yine de çaba gösterdim. Kendi çabamla dünyada, ülkede bir çevrem oldu. Bir gün aç kaldıysam dört gün tok yaşadım. Öyle ozanlar var ki, adam gerçeği yapacağı yerde gerçek parayı buluyor dönüyor, sapıyor. Güzelleme yapıyor, aşk yapıyor, folklor yapıyor. Yani inancından ve kininden fire veriyor ekmek parası için. Tamam mı canım? **(Tamam.)**

Ozanlık dedik biraz önce. Ozanlık bir süt deryası gibi leke kabul edilmeyen bir varlıktır. Bu durumda, biz ozan falan değiliz bir yerde.

Neden?

Çünkü bizim noksanlığımız çok. Olduğumuz gibi görünmüyoruz. İki türküyle, iki sözle, iki şiirle insan ozan olamaz. Ozan ayrı bir varlıktır, ayrı bir güçtür. Her pehlivanın kârı değil, ozan olmak. Çok büyük güç ister.

Mersiyesi var, düvaz-ı imamı var. Benden başka o müziği çalan yok. Piyasada tek Arif (Sağ) uğraştı, onu okudu. Ali Ekber 6 sene uğraştı, okuyamadı. O tarzı vermek önemli.

Ali Ekber Çiçek?..

Tabii. Çünkü ‘hü’leri çekemiyor. Benim çektiğim o ‘hü’leri ‘dost’ları çekemiyor. Abuzer (Karakoç) okumuş kasete. Dinledim, o da tam noksanz okumamış, hem de “müzik anonim” demiş. Anonim ne demek? Halka mal olan. Bu müzik halkta, piyasada yok. Benden başka iki kişide var. 20 sene önce Ali Ekber Çiçek’in arşivinde, bir de Nida Tüfekçi’nin arşivinde var... Demiş ki anonim...

Miraçlama nedir?

Miraçlama büyük bir düvazdır. Cemde ayağa kalkarlar, işte Cebraile geldi, bakır sularıyla silmediler diye okuyorlar ya... Cemde, ibadette okunur. Şimdi kulağını, bacağına, bumunu kesip okuyorlar. Zaten bugün eserlerin %80’ini yanlış sürüyorlar piyasaya. Benim yaptığım bir sürü denemeler var. Onların da çoğunu yanlış okuyorlar.

Hangilerini mesela?

Ilgıt esen seher yelleri. Onu yanlış okuyor. Değiştirmiyoruz diyorlar, ama “Türkçeleştiriyorlar”. O zaman da özelliği kayboluyor. Mesela diyor ki “giyinmiş kuşanmış türlü libası”, libas elbisedir, “bezenmiş bedestan yar sefa geldin”. O diyor ki “giyinmiş kuşanmış türlü kumaşı”. Ku-

maş ayrı elbise ayrı. Kumaş giyilmez ki, o biçilmemiş bezdir... Bir sürü örnek verilebilir. Adam diyor ki “yar sefa geldin...” Bu diyor ki, “dost sen mi geldin”. Sanki istemiyorum sen niye geldin, der gibi. Çok eksiklik bırakıyorlar.

Ozanlık büyük birşey diyoruz. Bak, mesela Aşık Veysel. Saygı duyarız, büyük ozan. O da yapmış. Öyle bir suç işlemiş ki Veysel. Tarih silmez bunu...

Nedir anlatabilir misin, Nesimi Baba?

Ha, söyleyeyim. Pir Sultan’a “üç tane deyiş oku” dediler, “Şah geçmesin”. Pir Sultan üç tane okudu. İlk eseri, ikinci eseri, zabıt tutuyor Kara Kadı. Dönüyor Kara Kadı’ya, “katib arzuhalim yaz Şah’a böyle.” Şah diye İran Şahı’nı demiyor. *Şah-ı Merdan Ali’yi* kastediyor.

Veysel bu “Şah”ı kaldırdı, “katip arzuhalim yaz *yâre* böyle” dedi. Pir Sultan o taşı kellesiyle kurdu... “Şah” kelimesini kaldırdı, “yar” koydu. Niye? Pir Sultan “yâr” diyemez miydi? Derdi. Ama demedi. Diyemezdi çünkü kellesiyle koyduğu taşı kaldırmaya hakkı yoktu. Bunlar çok ince şeylerdir...

Bir ozan şiir yazarken nelere dikkat eder?

Şiir yazarken nazım türüne yani ölçüye, uyaqlara dikkat edilir. Şiirin gelişi kişisine göre değişir. Bence ozanın duygusu ile düşünceleri açık seçik içten olursa mesele kalmaz.

Anlatım da çok önemlidir. Eskiden şiirler Arapça, Farsça yazılırdı ve ancak saray tayfası anlardı. Halk anlamazdı. TRT, basın, şimdiki imkanlar o zaman yoktu. Şimdi bu imkanlarımızı kullanarak şiirlerimizi, kültürümüzü Türkçe yazar, söylersek eskisinden daha iyi olacağına inanıyorum.

Bizim edebiyatımız, halk edebiyatımız, kendi anane ve özelliklerimize uygun olarak, öz ve arı dille halkımıza seslenir şekilde, ünlü halk ozanlarımız ve şairlerimizin gayretleri ve başarıları ile günümüze kadar gelmiştir. Yeni, güçlü ozanlar yetiştirecek ve halkımızın gereksinimine yanıt verecektir.

Ozan olarak bir eser yaratmanız nasıl oluyor? Nasıl bir süreç işliyor?

Gün. Güzel olaylar. O anki durum. İnsanı o hale getirir. Sonra bir doğuş gelir. Düşünür insan birdenbire, içten bir duygu gelir. O duygu içinde birşey doğuyor. Onu hazırlıyorsun. Bir konu doğuyor, o konuyu işliyorsun. Doğurma hali oluyor.

Doğaçlama...

Tabii. Her zaman da olmuyor. Bazen de mesela bir dörtlük yazarsın orda kapanır kalırsın. Uzun zaman kalır, sonra bir bakarsın bir doğuş gelir, bir saatte iki şiir yazarsın. Artık bir doğuş meselesi, o anda içine girdiğin hal.

Bir avukat vardı, bana “sen hiç kitap okuyor musun” dedi. Ben hiç kitap okumam, o alışkanlığım olmadı hiç. Gerçi okuma yazma bilirim. Dedi, “olmaz kardeşim, karanlıkta malzeme arıyorsun, bir odadan içeri giriyorsun, lambayı yakmıyorsun, birşeyler bulmaya çalışıyorsun. Ama okusan ışıqla görürsün”. Böyle söyledi. Benim o tarafım zayıf ama, yine de birşeyler doğuruyorum...

Bilgilerinizi dinleyerek, tartışarak alımsınız o zaman...

Kültür meselesi.

Çünkü, tasavvuf bilgisi olmayan insan mesela düvaz yapamaz.

Tabii. Mesela ben kendimi eleştirirken, bütün dünya içine giriyor. Bir insan bir dünyadır. Kendime ait yazarım. Kendi eksikliğimi görürüm. Benim gibi eksikliği olan insanlar var dünyada.

Genç ozanları nasıl buluyorsunuz?

Dedim ya, ozanlık geleneği ve ozan bitmez. Ozanın bitmesi için halkın bitmesi lazım. Bu halk, bu sefalet bu zulüm bu haksızlık olduğu müddetçe bu halk, bu toplum daima ozan doğurur. Ama 100 ozan doğurur, içinden 4 tane gerçek ozan çıkar, o başka.

Ozan ehli irfan olacak, kamil olacak, teslim olacak, cemiyet dinleyecek. Şimdiki ozanların zayıf olmaları şuradan geliyor: Herşeyin bir ustası lazım. İnsanın da ustası var. İnsanın ustası mürşidi kamilidir, arif insandır.

Ben mesela okula gitmedim hayatta, ama benim okulum *büyüklerdi*, ariflerin kamillerin cemiyetiydi. Ben kamilleri, arifleri çok dinledim. Arif tokadı yedim. Hizmet ettim ariflere, kamillere... Toplumda ne olduğunu yaşayarak öğrendim.

Bizim genç ozanlar daha bunu öğrenmemişler. %80’i arif cemiyeti görmemiş. Sazı güzel sözü güzel ama dinlenecek sözleri yok. Bir kamil dinlememiş, bir arif dinlememiş. Ozan bitmez ama dediğimiz de bir yerde zayıf...

Nesimi Baba, yazıp söylediğin deyişlerin birçoğuna “dini içerikli” eleştirisi gelmiyor mu?

Dini değil ki onlar. Nasihat, birer mesaj! İnsanların düzelmesi, toparlanması ve kendine gelmesi için, eksikliğini görmesi için insanlara *mesajdır*. Mesela “dön kendi kendini sorgula” diyor, “karşıya laf etme, evvela kendini tamir et” diyor. Sonra... Arifler, kamiller, Dedeler, Pirlar, Mürşidler, alimler, Kuranlar, kitaplar demiş, “kendini bilmeyen Allah’ını bilmez”. Kendini tanımayan karşındakini tanımaz, insan kendisini tanıyacak ki karşındakini tanısin.

Nesimi Baba, dünya görüşünüzü, topluma insanlara bakış açınızı anlatır mısınız?

Taassuba, hurafeye, akla uymayan boş düşüncelere inanmam. Mesela bugün İstanbul’da Yeşilköy Havalimanı’na gitsem 40 gün erbayı çıkarıp Hızır’a yalvarsam, “atını bana gönder Erzincan’a veya Kayseri’ye gideyim” desem mümkün değil. Yirmi gün çalışır para kazanırım, uçağa biner, giderim. Dünya sarı öküzün boynundadır demişler eski zamanda. Diyen kişi doğru söylemiş. Arifçesine söylemiş, ama cahiller cahilane anlamışlar. Şimdi “sarı öküz”, sarı altındır. Bugün altın boynuzunu sallasa bütün dünya altüst olur, Amerika, Arabistan, Afrika birbirine karışır.

İnsan zamana göre düşünmeli ve çocuklarını da zamana göre yetiştirmeli, dünya görüşüm budur. Biz insanları hak biliriz. Dünyadaki bütün insanları kardeş bilirim, insanların yabancısı yok. Benim inancım da, ibadetim de bu. Hangi çocuğu görsem benim evladım, hangi insanı görsem kardeşim. Benim özel akrabam yok, bütün dünya benim akrabam. Dünya görüşüm bu.

Dünyanın ve ülkemizin insan haklarına saygı duymasını, barış kardeşlik içinde geçmesini, tüm insanların hiçbir din, ırk, mezhep, renk farkı gözetmeden, birlik beraberlik ilkesi içinde, silahsız, korkusuz, sevgi içinde yaşamalarını isterim. Düşenin elinden tutulduğu, açlığın yokedildiği, huzurlu bir dünyada yaşanmasını isterim.

Çok teşekkür ederiz, Nesimi Baba. ●

Alevi-Bektaşî Kültürü: DÜN VE BUGÜN

Hollanda'nın Utrecht kenti Türkiyeli Demokratik İşçiler Derneği'nin 23 Mayıs'ta düzenlediği toplantıda
Rıza Yürükoğlu'nun yaptığı konuşmayı yayınlıyoruz

Değerli canlar, konum "Alevi-Bektaşî kültürü, dün ve bugün". Tabii, bu son derece geniş bir konu. Onun için Alevi-Bektaşî tarihine, erkanına ve mitolojisine değinmeyeceğim. Alevi-Bektaşî düşüncesinin sosyolojik anlamı ve bugün karşı karşıya bulunduğu sorunsal üzerinde durmaya çalışacağım.

Bazı demokratik ve devrimci çevrelerde Alevi-Bektaşî kültürü hâlâ bir din olarak ele alınmaktadır. Dolayısıyla, bu kültürün toplumumuzda, tarihimizde oynadığı rol doğru anlaşılmalıdır. Oysa, Alevi-Bektaşî düşüncesini, onun sosyolojik anlamından kopararak ele almak son derece bilim dışı bir yaklaşımdır.

I. Alevi-Bektaşî Kültürü Nasıl Bir Kültürdür?

Önce Alevi-Bektaşî kültürünün en önemli özelliklerini birkaç cümleyle ele alalım.

Birincisi, Alevi-Bektaşî kültürüne göre emek en yüce değerdir. Hacı Bektaş Veli, "ekmeğini emeğinle kazan" diyor. Anlatılana göre Hünkar bir gün çift sürerken bir derviş bunu görür. "Sultanım sen keramet sahibi bir insansın, neden böyle kendini yoruyorsun, bir söz söyle tarla sürülsün" der. Hünkar'ın yanıtı: "İnsan ekmeğini kendi emeği, alın teriyle çıkartmalıdır."

Alevi-Bektaşî düşüncesinin *ikinci* büyük özelliği, paylaşımcı, bölüşümcü, yani sosyal-adaletçi olmasıdır. Musahiplik kurumu bunun en güzel örneğidir. Akşam evine dönerken musahibinin evine uğramadan giden, gerçek musahip değildir. Ne almışsa yarısını musahibine bırakmayan gerçek musahip değildir.

Küçük küçük pekçok uygulama da bu paylaşımcılığı ve bölüşümcülüğü anlatır. Örneğin, aile içinde ya da daha geniş bir toplulukta yemeğe başlamak için oradaki büyüğün (dedenin, babanın ya da en yaşlı insanın) desturunu beklemek. Tüm tabaklara yemekler koyulur, az düşen, yetmeyen varsa düzeltilir, eşit dağıtıldıktan sonra yemeğe başlanır. Ceme lokma getirmek de paylaşımcılığın bir başka örneğidir.

Alevi-Bektaşî düşüncesinin *üçüncü* büyük özelliği, ortakçı bir düşünce olmasıdır. Ortak üretim ve ortak tüketimi amaçlamasıdır. Özellikle dergahlardaki ve köylerdeki çalışma-tüketme biçimi buna güzel örnektir.

Dördüncüsü, Alevi-Bektaşî düşüncesi "kula kulluğa karşı"dır. Pekçok Alevi ozanından hem de bu sözlerle okumuşuzdur.

Beşincisi, Alevi-Bektaşî düşüncesi katılımcıdır. Cemlerdeki demokrasi son derece dikkate değer bir demokrasidir. Cemlerde Dedenin yönetiminde toplanılır. Dede cemin en saygı gören insanıdır ama hiçbir şeye karar vermez. Oraya katılan canlar karar verir. Yüzyıllar öncesinden gelen böyle bir demokrasi bugün bizim için

yaslanılması gereken önemli dayanaklardan biridir.

Altıncısı, Alevi-Bektaşî düşüncesi 1200'lerden bu yana kadın-erkek eşitliğini getirebilmiş bir düşüncedir. Avrupa'da son yüzyılın işidir. Alevi-Bektaşî düşüncesinde de, pratiğinde de kadın-erkek eşitliği vardır.

Yedincisi, Alevi-Bektaşî düşüncesinde ırk, dil, din, ulus ayrımları yoktur. Bu düşünce tüm ırklara, uluslara, farklı diller konuşan insanlara eşit yaklaşıp, herkesi insan olarak kabul eder.

Buraya kadar yaptığımız şu çok kısa sıralamadan da görüldüğü ki, Alevi-Bektaşî kültürü insanı ve insanda da aklı başa koyan, dogmalara karşı, eşitlikçi, emekten yana, demokratik, devrimci ve toplumcu bir düşüncedir.

Burada bir parantez açayım. Benden önceki konuşmacı, sayın Prof. Dyong'un, Alevi-Bektaşî düşüncesinin en önemli temsilcilerinden biri olan Pir Sultan Abdal ile ilgili olarak söyledikleri, bir noktayı hatırlattı. Bugüne kadar araştırmacılar Pir Sultan'ı hep Şah İsmail ile, Safevi devleti ile bağlı ele aldılar. Acaba diyorum, araştırmacılar konuya bir de başka bir boyuttan baksalar daha verimli sonuçlara ulaşılabilir mi? Pir Sultan Abdal'ın şiirinde bir ayaklanma hazırlığı, bir ayaklanma çağırısı ve ciddi bir örgütlenme girişimi vardır. O tarihlere baktığımız zaman Anadolu'da bir tane büyük ayaklanma var. Anadolu tarihinin gördüğü en büyük ayaklanma. Balım Sultan'ın kardeşi, Hacı Bektaş Dergahı postnişini *Kalender Çelebi'nin ayaklanması*. Pir Sultan'ın çok sayıda şiiri vardır, Hacı Bektaş soyundan müritlere "şahım" diye seslenir. Onun için, "Şah" sözcüğünü duyunca İran Safevi devletiyle yakınlık kurmaya çalışmaktansa, acaba Kalender Çelebi'yle bağlantı kurulsa daha verimli sonuçlara ulaşılabilir mi?

II. Böyle Bir Kültür Nasıl Biçimlenmiş, Neler Bunda Etken Olmuş?

Dönemin en ileri kültürlerinin bunda katkısı var. Hele de Orta Asya'dan Türk boylarının göçlerinin 250 yıl kadar sürdüğü düşünülürse, geçtikleri ve en sonunda yerleştikleri bölgeler, dünyanın o günkü en ileri bölgeleri. Bütün bunların karışımı içinde evrensellik yakalayabilmiş bir kültür karışımına geliyor.

Daha Türkler İslam olmadan önce, İslamın ilk başlarında, Hz. Ali ve Ehlîbeyte yapılan zulümler ve özellikle Kerbela olayı, tüm o bölgelerdeki yoksul Araplar ve Arap yayılmacılığı altında ezilen halkların gözünde, Hz. Ali ve Ehlîbeyt taraftarlarını, ezilen taraf olarak sivrilmiştir. Tüm emekçi kesimler, Hz. Ali ve ehlîbeytin başına gelenlerde kendi ezilmelerini bulmuşlar ve

onlara bağlanmışlardır. Dolayısıyla, daha en baştan, tasavvuf (sufilik, mistisizm) içine girmeden önce de, Ali sevgisi ve Ehlîbeyt yolu, yani Şiilik, ezilen kesimlerin bayrağı olmuştur.

Tam da bu nedenle, İslamın dar kalıplarını kabul etmeyen, İslami görüşleri çok daha derin bir felsefe ile yoğurarak kendi özü haline getiren *sufizm* dediğimiz akımlar da, Sünni İslam karşısında yaşama olanağını Şiiliğin içinde buldular. Sufiliğin, Şia şemsiyesi altına girmesiyle, bugün tanıdığımız biçimiyle Alevi düşüncesi ortaya çıkmaya başladı.

Türklerin İslam oluşları, kılıç zoruyla da oldu. Çok kan döküldü. Ama bu yolla sağlanan başarı sınırlı kaldı. Türklerin asıl yığınlar halinde İslama geçmeleri, Şii sufileri yani *Aleviler* eliyledir. Bunu resmi tarih yazmaz.

Bu gerçek o kadar da gizlenmiştir ki, zaman zaman bizim ilerici geçinen arkadaşlarımızdan şöyle sözleri çok işittik: "Kendisine Dede diyor, Seyit diyor, Hz. Ali soyundan geldiğini söylüyor ama onlar Arap bunlar Türk." İşte bu resmi tarihin yazmadığı tarih. Çünkü örneğin, Kerbela'dan tek sağ kurtulan 4. İmam Zeynelabidin'in oğullarından Zeyd, onun oğlu Yahya ve torunları Horasan'da Türkler arasında gizlenmişlerdir, Türkler arasında yaşamışlardır. Daha sonraki imamların da Türklerle yakın ilişkileri olmuştur. (Değerli araştırmacı İsmail Kaygusuz'un, *Kaynak*'ın 2. sayısında yayınlanmaya başlanan çalışmasında daha geniş bilgi edinilebilir.)

Ardından, göçün etkilerini dikkate almak gerekir. Göç, yaşamı yalınlaştırıyor, dayanışmayı, topluluğun iç dokusunu sağlamlaştırıyor. Göç, zenginlik gibi, mal biriktirmek gibi tutumlara psikolojik yakınlığı kaldırıyor. Öte yanda, geçtikleri bölgeler de Hasan Sabbah'tan Zerdüşt'üne kadar büyük kültürlerin yaşadığı bölgeler. Anadolu'ya geldiklerinde de büyük Yunan ve Roma uygarlıklarıyla karşılaşıyorlar. Bütün bunların derece derece etkileri var.

Şunu da unutmamak gerekir ki, Anadolu'ya yerleşen Türk boylarının o günkü *yaşam biçimi ve ekonomik ilişkilerinin* de, bu kültürün ilerici, eşitlikçi yanlarının öne çıkmasında son derece önemli bir rolü olmuştur. O tarihlerde, Türk boylarının büyük çoğunluğu hayvancılıkla geçinen konar-göçer topluluklardı. Dolayısıyla, feodal toplumda varolan, topraktaki özel mülkiyet, bu halkın yaşam biçimiyle uyumsuzdu. Üretim araçları üzerinde ortak mülkiyet düşüncesinin güçlenmesinde bunun önemli rolü olmuştur.

Ve bu şekilde, ilerici bir öz ta o günlerden gelmeye başladı. Sufilerin Arap ve Fars toplumlarındaki durumlarına bakınca görüyoruz ki, Sufilerin büyük çoğunluğu halktan kopuk, kendi başına yaşayan, daha çok aydınlar ve üst çevreler arasında ilişki kuran kimselerdi. Dolayısıyla, bunlar belki

daha ince, daha sofistike bir mistisizmle ulaşılar, ama halkın duygularını ve yaşamını yansıtmaktan da o ölçüde uzaklaşılar. İşte Anadolu Alevi-Bektaşîliğinin öteki sufi akımlardan *önemli farkı* buradadır. Bizim Aleviliğimiz, sürekli olarak, halkın içinde yaşayan, halk olan liderler tarafından taşınmıştır ve dolayısıyla halkın yaşamını büyük bir açıklıkla dile getirmiştir. Ayakları toprağa basan, dünya sorunlarıyla ilgili, duru bir ideoloji haline gelmiştir. Bunda, ta o günden bugüne dek, sürekli olarak muhalefette kalmak zorunda olmasının, sürekli baskılar ve ezgiler altında benliğini korumak zorunda kalmasının önemli katkısı vardır.

Böyle bir çerçeve içinde Aleviliğin gerçekten insancıl, gerçekten ilerici bir öz taşıması ve bu özü de yüzyıllar içinde yitirmemesi olanağı doğmuştur.

III. Alevi-Bektaşî Düşüncesinin Amacı ve İşlevi Ne Olmuştur?

Bazı aydın, ilerici çevreler, Alevi folklorunu, örneğin, aslanın yuttuğu yüzüğü 40'ların ceminde Hz. Ali'nin çıkarıp vermesini, Hünkar'ın kendi ölüsünü kaldırıp götürmesini, duvarı yürütmesini, Anadolu'ya güvercin donunda gelmesini vb., dinledikleri zaman, "olmaz" diyorlar, "bu dinciliktir, gericiliktir". Peki bu nasıl aydınlıktır, bu nasıl ilericiliktir? Parmak ayı gösteriyor ama budala aya değil, parmağa bakıyor. Gerçekten aydın insanın şu soruya yanıt aramaları gerekir: Bu mitoloji, bu efsaneler, bu düşünce, bu kültür neye hizmet etmiş, işlevi ne olmuştur?

Alevi-Bektaşî toplumu, yukarıda kısaca özetlediğim görüşleri savunarak, yüzyıllardır neyin kavgasını veriyor? Alevi-Sünni kavgası mı bu? Ehlîbeyte yapılan haksızlıkların ödünü alma kavgası mı bu? Hayır, değil! Hz. Ali ve Ehlîbeyte Alevi toplumunun sevgisi, saygısı sonsuzdur, tartışılmaz. Ama bu kavga özünde neyin kavgasıdır? Marks'ın bir sözü var:

"Olguların dış görünüşleriyle özlere üst üste düşseydi, bilimler gereksiz olurdu." (Marks, *Kapital*)

Buna Alevi sözlüğünde "zahiri-batını" denmiyor mu? Zahirinde bir şekilde gözüküyor ama altında, özünde, batınında başka şeyler vardır. Biz bunu anlamak zorundayız.

Hacı Bektaş Veli, *İlimden gidilmeyen yolun sonu karanlıktır* diyor. Biz de bilimsel düşünmek zorundayız. Bu efsaneler örtüsünün altındaki gerçekleri anlamak (kabul edip etmemek herkesin kendi bileceği bir iştir), doğru anlamak ve saptırmamak zorundayız.

Alevilik, "zalimin zulmünü inanmışlı-

ğın direnci yener, bugün yenemezse yarın yener, pınarlar kurur ama dağın suyu bitmez” diyerek zulme baş eğmeyen Şehit Şah Hüseyin’lerin yolu değil mi?

Alevi-Bektaşî düşüncesi, özünde, *o dönemin ekonomik-siyasal mücadelesinin* ideolojisidir. Sınıf mücadelesinin, ezilenin ezenle kavgasının ideolojisidir. Anadolu’daki ayaklanmalara (ki büyük çoğunluğu Alevi ayaklanmalarıdır) baktığımızda görürüz ki, bunların büyük çoğunluğu, ekonomik nedenlerle bağlıdır. Halk, toprakta tımar sistemine, dirlikçiliğe yani ağa mülkiyetine, ağır vergilere başkaldırmıştır. Münniler de bu ayaklanmaların içindedir. Hristiyanlar da içindedir. Halkı toparlayan, onu bir fikir birliği içinde yürüten ise, Alevi-Bektaşî düşüncesidir. Yani Alevi-Bektaşî düşüncesi, Anadolu’da tüm ezilenlerin felsefesidir.

İster solcu olalım, ister olmayalım, konuya bilimsel yaklaşmak istiyorsak Engels’in hepimize her zaman yol göstermesi gereken bir paragrafını okumak istiyorum. Bakın ne diyor Engels:

“Feodalizme karşı yapılan tüm saldırılar, en başta kiliseye karşı yöneldi. Tüm devrimci toplumsal ve siyasal doktrinler, zorunlu olarak teolojik sapkınlıklar olarak ortaya çıktı. Çünkü varolan toplumsal koşullara saldırabilmek için, onların üzerindeki kutsallığın sökülüp atılması gerekiyordu.

“Ortaçağ, felsefe, siyaset, hukuk gibi tüm iolojî biçimlerini teolojiye bağladı, onun alt leri durumuna getirdi. Böylelikle de her çeşit toplumsal ve siyasal hareketi, teolojik bir biçim almak zorunda bıraktı.” (Engels)

Engels’in bu sözleri Aleviliği düzgün anlamamızda anahtar olmalıdır.

IV. Alevi-Bektaşî Düşüncesinin Günümüzdeki Sorunsalı

Bugüne gelirse, bugünün sorunu iki düzeyde ele alınabilir. Ancak, birinci düzeyde belirli bir anlayış birliği sağlandıktan sonra, ikinci düzeyi konuşmaya bile gerek kalacağını sanmıyorum.

Birinci düzey şudur: Pek çok Alevi örgüt yöneticisi, konuşmacısı, konuşma yapmak için şu kadar bin mark isteyen o yazar-çizerler, Alevi toplumunda sorumlu işlevler taşıyan Baba-Dede, Aleviliğin tarihimize adanmış ilericilerden söz etmekten sakınıyorlar, çekinmiyorlar. Hatta, daha cesur-ları, halk ayaklanmalarının büyük çoğunluğunun Alevi ayaklanmaları olduğunu söylüyorlar. Alevilik ezilenden yanadır, eşitlikten yanadır, emekten yanadır, özgür-lükten yanadır diyorlar. Tamam, öyledir. Ama bu saydıklarımın pek azı, Aleviliğin bugün de böyle olduğunu söylüyor.

Alevilik ortaklıktır, bu bugün de kabul edilecek mi? Alevilik paylaşımcılıktır, eşitlikçilik, ezene karşıdır, bunlar kabul edilecek mi? Dünde kabul etmek, ama bugüne gelince unutmak, kendi içinde bir çelişkidir. Ve bunu yapan insanları, giderek tam düzenin yanına götürecektir. Öyle iğrenç bir düzen ki bu düzen, bir yanda Afrika’da milyonlar açlıktan ölüyor, öte yanda et fiyatları düşmesin diye Avustralya’da on binlerce koyunu tüfeklerle öldürüyorlar. Bir yanda insanlar açlıktan ölüyor, öte yanda fiyatlar düşmesin diye Avrupa’da tereyağı dağları yaratıyorlar. Bu böyle bir düzendir. Aleviliğin bu toplumcu özünü unutan insanlar, bilerek bilmeyerek, işte bu düzenin yanına giderler.

Yapılması gereken, Alevi-Bektaşî düşüncesinde var olan özellikleri bugün de tanımadır. Çünkü bugün de bunlar vardır, unutturulmaya çalışılması, yok olması demek değildir. Özellikle devlet yanlısı, çıkar peşinde koşan çevreler tarafından

unutturulmaya çalışılıyor ama Alevi-Bektaşî düşüncesi bugün de ilericidir, demokratı, eşitlikçidir, ortakçıdır, toplumcudur. Bunları canı yürekten, amasız, fakatsız bugün de söylemek gerekiyor.

Dikkat ederseniz, bu özellikleri tarih için şu kadar bu kadar kabul eden, kerhen söyleyen ama bugüne geldiğinde bunlara hiç değinmeyen “konuşmacı” zümresinin büyük çoğunluğu ya kebabçıdır, ya turizm işletmecisidir, ya seyahat acentası sahibidir, ya supermarket sahibidir. Böyle insanların, bu Alevi-Bektaşî özelliklerini bugün de dile getirmelerini beklemek fazla şeyler beklemek olur.

İşte burada, Alevilikte de *sınıf sorunuyla* karşı karşıya geliyoruz. Onlar emekten yana değiller ki, Alevi-Bektaşî düşüncesinin emekten yana özünü koyabilsinler. Onlar emekten yana değiller ki, 1 Mayıs’ta işçilerle kolkola yürüyebilsinler. 1 Mayıs komünistlerin bayramı mı? Haydi, komünistlikten korkar, komünist olmayabilir, eyvallah, ama 1 Mayıs emeğin bayramı. Neden yapmazlar? Çünkü orada bir sınıf sorunu var. Alevi-Bektaşî felsefesinin bu değindiğim özelliklerini bugün ağzına almaktan korkanlar, işte bu sınıf sorununda, kendi meslekleri ne olursa olsun, karşı tarafta duranlardır ve Aleviliğe büyük kötülük yapıyorlar.

Alevi-Bektaşî düşüncesi, eşitlikçi, paylaşımcı, katılımcı, demokratik, devrimci, toplumcu bir düşüncedir. Bunu kabul ettirdiğimiz zaman, ikinci noktaya geliyor ki konu, o noktanın kolayca çözümlenmesi kaçınılmazdır.

İkinci noktaya geçerse, evet, Alevi-Bektaşî düşüncesi eşitlikçidir, paylaşımcıdır, ortakçıdır. Yalnız, bunlar Alevi-Bektaşî düşüncesinde bir özlem, bir ideal olarak vardır. Dünen koşulları içinde Alevilik bunlara çözümler getirmeye de çalışmıştır. Örneğin, musahiplik, can kardeşliği, ikrar, bütün bunlar eşitliği, toplumsal adaleti sağlamaya yönelik önlemlerdir. Ama bugünün dünyasında bunların, örneğin musahipliğin uygulanabilmesi son derece güçtür. Hepimiz gayet iyi biliyoruz, 4 kapı ötede musahip olmuyor. Bir şehirden öteki şehire musahiplik olmuyor, bir ülkeden öteki ülkeye musahiplik olmuyor. Bugünün koşullarında olmuyor. Öyleyse bugünün üretim biçimi içinde eşitlikçiliği, ortaklığı, paylaşımcılığı nasıl gerçekleştireceğiz? Bu Alevi özlemlerini, bu idealleri nasıl gerçekleştireceğiz? Bunun yolları nelerdir? Bunun yollarını da işçi sınıfı gösteriyor. O çirkin kurulmuş sosyalist ülkelerin yıkılması da birkaç yıl içinde büyük bir ferahlık getirecektir. Çok daha demokratik, katılımcı, insancıl bir sosyalizm egemen olacaktır dünyada.

Olguları dış görünüşleriyle değerlendirenler, iktidarlarını korumaya çalışanlar ya da çıkar peşinde koşanlar, Alevi-Bektaşî düşüncesi ile sosyalist düşünce arasında bir bağ yoktur derler. Alevi düşüncesi sosyalist düşünceden yüzyıllar önce ortaya çıkmıştır. Sosyalist düşünce ise modern makinalı üretim ile ortaya çıkan günümüz koşullarını yansıtmaktadır. Oysa yine işin özüne

bakarsak, yine zahiri değil, batını noktalara inerse, temel amaçlar açısından aralarında çok az fark vardır. Aleviliğin yüzyıllar boyu büyüttüğü düşerle modern işçi hareketinin bugünün amaçları özünde aynıdır. Fark dönem farkıdır. Alevi-Bektaşî düşüncesi ülkemizde sosyalist düşüncenin atasıdır.

Tabii, başka bir çağda biçimlendiği için, Alevi düşüncesi, günümüz koşullarını kapsayabilmede belli sıkıntılarla karşı karşıyadır. Bu nedenle Alevi-Bektaşî düşüncesi içinde **günümüz koşullarına uyarlanma sorunu** en büyük sorundur. Kapitalizm koşulları Alevi düşüncesine aşması gereken sorunlar dayatmaktadır. Bir iki örnek vereyim.

Üretimde ve tüketimde ortakçılık. Hiçbir demagoji bu yaklaşımı Alevi-Bektaşî düşüncesinin dışına itemez. Bu vardır. Ancak, günümüz koşullarında nasıl gerçekleştirilecek? Üretim-tüketim kooperatifleri kurmakla mı? Kapitalizm altında kooperatifler ortakçılığa giden yol olabilir mi? Bu düzende istediğin kadar üretim-tüketim kooperatifi kur, hiçbir şekilde ne üretim ne tüketim ortakçı olmuyor. Demek ki, çözümü bir başka yerde aramak gerek.

Sömürüye karşı olma ilkesi. Kula kulluğa karşı olma ilkesi. Nasıl karşı çıkılacak, bugün nasıl gerçekleştirilecek bu ilke? Sömürü, kötü niyetli patronun, yanında çalışan işçiye işgücünün karşılığını vermemesinden kaynaklanıyor ki! (Tabii, patronların çoğu işgücünün karşılığını da vermiyor ama bu, sömürüye ek bir sömürü katmak anlamına geliyor.) İyi niyetli patron olur, işgücünün karşılığı neyse onu tamamıyla verir ama sömürü yine var. Sömürü, patronun işçiye vermesi gereken paradan çalmasından kaynaklanıyor. Sömürü, işçinin patrona çalışmasından kaynaklanıyor. Hammaddesi, makinaları bir binada biraraya getiriyorlar, bir de işçiye koyuyorlar içine, üretimin sonunda bunların toplam değerinden daha fazla değer çıkıyor ortaya. Bu durumları anlayıp önlemler getirmek gerekiyor.

Bunlar gibi pek çok sorunun yanıtı bugün işçi sınıfının düşüncesi tarafından verilmiştir. Alevilik, günümüzü yansıtan bu doğruları içermeden artık tarihsel amaçlarına ulaşamaz. Derviş Tur Hoca da, kendini yine de çok aşarak (bu, Alevi çoğunluğunun baskısının ne yandan geldiğini de iyi anlatıyor) diyor ki:

“Bir Marks gelmişse, bir Lenin gelmişse, bir Engels gelmişse, bunlar yetmiş yıllık olaylardır. Alevilik 1400 yıldır var. Bunlar, Aleviliğin ilkelerinden esinlenerek birtakım şeyler ortaya koymuşlar. Sen kalk 1400 senedir yaşanan bir hayatı, yetmiş yıllık bir hayatın kuyruğuna tak. Olacak şey mi?” (Gönüllerin Sesi, Nisan 1993)

Bir kez, sosyalist düşüncenin günümüzde vardığı nokta olan Marksizmle Alevilik arasında, derin amaç birliği yanında tabii ki farklılıklar da vardır. Ancak, Marksizmi de içine alan ve daha geniş bir kavram olan sosyalizmle Aleviliği birbirinden koparmak yanlışır. Alevilik, özünde, sosyalist düşüncenin evrelerinden birinin, bizim bölgemizdeki bir örneğidir.

Sonra, sosyalizm 70 yıllık bir düşünce

değildir. Kaba bir hesaplara 2400 yıllık geçmiş vardır.

Şu söylediği, Marks, Engels ve Lenin’in görüşlerini ortaya koyarken Alevilik ve benzeri akımlardan da esinlendikleri doğrudur. Somut olarak Alevilikle tanıştıklarını sanmıyorum ama toplumcu düşünce birikiminin tümünün üzerinde oluşmuşlardır. Toplumcu düşüncenin günümüzde ulaştığı nokta olan bilimsel sosyalizm (Marksizm), kendinden önceki düşünce oluşumlarının bir devamıdır.

Konumuz açısından asıl önemlisi, hiç kimse (en azından biz) Aleviliği sosyalizmin (Marksizmin) kuyruğuna takmaya çalışmıyor. Tartışma bu değil. Tartışılan sorun şudur: Alevi-Bektaşî düşüncesi, kültürünün özündeki ilkeleri, tarihsel amaçlarını günümüz koşullarında yaşama geçirmenin yollarını bulabilirse, tarihimizde oynadığı olağanüstü ilericiliği ve devrimci rolü yine sürdürebilir. Bulamazsa, bu ilkeler, bu tarihsel amaçlar unutulmaya, bir köşeye atılmaya mahkumdur. Bunlar bir köşeye gidince de ortada yalnızca mitoloji ve dinsel öğeler kalır. O güzelim Alevi-Bektaşî düşüncesi, dünyanın sayısız ülkesinde sayısız örneklerini gördüğümüz tutucu inanç sistemlerinden biri durumuna girer. Bu dediğim oluşumun tamamlanması ne kadar yıl alır? Oldukça uzun sürer. Belki bizim ömür süremizi de aşar ama mutlaka o nokta gelir.

Aleviliği dün tarihimize oynadığı onurlu rolle, bugün de yaşatabilmenin bir tek yolu vardır: Aleviliğin ideolojik özelliklerini sıkılmadan, gocunmadan söylemek ve bunları günümüz koşulları içinde gerçekleştirme yollarını bulmak. Bunun da tek yolu, işçi sınıfıyla yakınlaşmaktır. Bizim temel belgimiz: **“İşçi Alevi yol musahibi”**dir. Bu belginin ne kadar büyük anlam taşıdığı, bu kısa konuşmadan ortaya çıkıyorsa sevineceğim.

SORULAR BÖLÜMÜ

Rıza Yürükoğlu: ... Canın sorusu hem beni dışında tutuyor, hem beni de içine alıyor. Çünkü söylediği devrimcilerden, komünistlerden biri de benim. Ama Aleviliğin her ilerlemesi beni sevince boğuyor sadece. Demek ki onun da farkı var. Herkesin bir türlü anlayışı ve yaklaşımı var. Bunun hangisinin doğru olduğunu, fazla heyecanları işin içine katmadan, biraz zamana bırakmak lazım. Zaman en güzel şekilde gösterecektir doğruları.

Devrimci hareketimiz büyük bir yanlış yaptı. 60’larda mücadeleye katılanlar iyi bilirler, Alevi türüküleriyle geldik. Ben öyle geldim. Mahsuni, İhsani, Ali İzzet vb. Bugün 70 yıl belli bir uyumadan, bölünme parçalanmadan sonra Alevilik yeniden ayaklandı. Büyük bir *rönesans* var. Bunun karşısında coşkuya kapılması gerekiyor devrimci hareketin. “Büyük bir dost geliyor yanıma.” Sevinçten uçması gerekiyordu, tam ters bir yanlış yaptı. Ama düzeltilecektir. Devrimci hareketimiz genç bir harekettir, deneyimi azdır. Deneyimli kadrolar sürekli harcandığı için yeni gelenlerle bir daha acemiliğini yaşayan bir harekettir. Acıdır ama aşacaktır, başka bir yolu yoktur. Hayatın içinde görecektir ki, en büyük dostu Alevilik, en büyük güvenesi Alevilik. Türkiye’de demokrasinin gelmesinde, laikliğin kurulmasında en büyük güvence Aleviliktir. Bütün bunları yaşayacak, görecektir ve yanlışını düzeltecektir. ●

Aleviliğin Acil-Güncel Örgütlenme Sorunu

Bugün Alevi toplumunun iki temel sorunu var. Bunların birincisi, birliğini sağlama ve örgütlenme sorunu. İkincisi, Alevi düşünce ve erkanının günümüz koşullarına uyarlanmasıdır.

Bu ikinci sorun, birincisinden binlerce kat daha önemlidir. Çünkü bu sorunun ne yana doğru çözüleceği, Aleviliğin tarihteki rolüyle yaşayıp yaşamayacağını ortaya koyacaktır. Tabii bu iki sorun öyle kolayca birbirinden ayrılmıyor. Tartışma içine herşey giriyor ama yapılması gereken, birinci konu üzerine yoğunlaşmaktır. Aleviliğin birliğinin sağlanması, örgütlenmesi üzerine ağırlık verilmelidir. İkinci konu bu bölümümlük ortamında yoğun olarak tartışılmaya başlandığı zaman birliğe yardım etmiyor. Birleşmeyi kolaylaştırıyor. Bugün asıl olarak örgütlenme konusuna ağırlık verilirse, bunun getireceği kolaylıklarla ikinci sorunun birlik içinde bir tartışma, yaşama şansı daha büyük olacaktır. Biz de bu birinci konuda düşüncelerimizi söylemeye çalışacağız.

Bir felsefe, bir öğreti, yaşam biçimi olmasıyla birlikte, Aleviliğin aynı zamanda bir *inanç birliği* oluşu, onun tarihsel ve güncel kurumlarına bakışta yakalanması gereken bir anıdır.

Yani bir inanç birliğinden konuşuyorsak, onun kendine özgü tarihsel kurumları vardır. O kurumların dışında birlik, örgütlenme, merkezileşme aramamak lazım. Ama, o kurumların güne uymayan yerleri varsa güne uygun hale getirmek de lazım. Son birkaç yıldır Alevi toplumunda yaşanan hareketlilik bugün bir yol ağzına geldi. Tarihsel bir fırsat doğdu. Alevi toplumu artık birkaç yıl önceki gibi, "örgütlenelim" laflarını dinlemek istemiyor, somut örgütlülük istiyor. Kurulan derneklerin Alevi toplumuna yapacağı büyük katkılar var. Onun fikir yapısının yenilenmesinde, Aleviliği toplumumuza ve dünyaya tanıtmada yapabileceği büyük hizmetler var. Ama Alevi toplumu *dernekler örgütleyemez*. 22 milyonluk toplumsal bir güçten söz ediyoruz. Alevilik bir siyasal öğreti ya da tek amaçlı bir toplumsal baskı gurubu değil ki onu partiler, kurultaylar, dernekler eliyle örgütleyebilesiniz. Alevilik en başta bir *inanç sistemidir*. Böyle bakınca, evet dernekler yararlıdır, ama dernekler o tarihsel kurumların üzerinde bir ağırlık ve rol taşıma iddiasında bulunmadığı sürece.

Demek ki, merkezi irtibat bürosu, kurultay, konferans, vb.

şeylerle yapmamak lazım. Bu merkezi örgütlenmeyi **Dergah**'ı merkez almak yolu ile yapmak lazım. Bu bir inanç birliğidir. Bunun kurumları, bunun anlayışları vardır. Bunlardan soyutlayarak, bir alanda tekilleştirerek bu işi yapamayız. Mutlaka Dergahı işin *merkezine* oturtan, Dergahı işin başına oturtan bir örgütlenme modeli ile yürümemiz lazım.

Eskiden tarihsel modelde Aleviliğin merkezi bir örgütlenmesi vardı. Hacı Bektaş-ı Veli tüm erenlerin serçeşmesiydi. Dedeler gelip Hacı Bektaş-ı Veli postnişininden icazet alırlardı (Tekke ve Zaviyeler Kanunu çıkıncaya değin). Bu, gücün birarada tutulması açısından merkezîyetçiliği ve genel tutum alışı tek sesliliği sağlıyordu. Bu günün görevi olarak da, benliği öne koymayacak, şu adam-bu adam, şu ocak-bu ocak demeyeceksek (ki, bu toplumu böler), Dergahta birliğin tarihsel ve güncel önemi kaçınılmaz bir fırsat olarak bir kez daha dayatıyor.

İnanç birliğinden söz ediyor, sak, diğer yandan, orada ikrar verme vardır. İkrarsız Alevi ve Alevi toplumu *olmaz*. Mutlaka ikrar verecek. Ama ikrarı kime verecek, şu ocağa-bu ocağa, şu Dedeye-bu Dedeye mi? Kime verecek! Çeşitli işleyişler üzerinden, nihayetinde Dergah'a verecek tabi.

Ve aynı şekilde, cemlerinde görüşmeyen bir Alevi toplumu var bugün. Dolayısıyla, mutlaka cem hizmetini de baş köşeye oturtan bir örgütlenme olması lazım. Cemî toplanmayan bir Alevi toplumu olmaz. O halde, Dergah ve Cem işin başı olacak dediğimiz zaman nasıl bir örgütlenme istediğimiz de çıkıyor.

Dergah'ın manevi-maddi otoritesi altında, her tarafta Cem ve Kültür Evleri'nde birleşerek, Türkiye çapında *merkezi bir örgütlenmeye* gidilmelidir. (Bu görüşümüzle ilgili olarak biz de örnek bir Cem ve Kültür Evi Tüzüğü hazırladık.)

Bunlar bizim görüşlerimizdir. Bunlar kabul edilmeyip de bir başka yoldan merkezi örgütlenmeye yürünürse, biz yine elimizden gelen her türlü şekilde bu birliğe yardımcı olmak için varız. Ama bugünden söyleyelim ki, öteki yollar daha zaman kaybı getirecek yollardır. Ve de sonucu tam alamayacağımız yollardır.

Bir kez daha belirtmeliyiz ki, Alevi toplumunun örgütlenmesi zorunludur. Bu örgütlenmede tarihin bize yüklediği görevleri yerine getirebilmek için merkezi örgütlenme gereklidir.

Şimdi bu öneriyi biraz açmak ve somut bazı önerilerde bulunmak istiyorum, maddeler halinde.

1. Anadolu Alevilerinin serçeşmesi Pir Hacı Bektaş-ı Veli'nin yerleşip yaşadığı Hacıbektaş ilçesi Alevi-Bektaşî kültürünün merkezi olarak kabul edilmelidir. Sadece tarihsel açıdan adet yerini bulsun diye değil, bugün somut olarak merkez kabul edilmelidir.

2. Hacı Bektaş evlatlarına tüm toplum tarafından saygı gösterilmeli ve **Dergah**ın Aleviliğin manevi lideri olduğu kabul edilmelidir.

3. Alevi toplumunu Hacı Bektaş düşüncesiyle uyumlu bir şekilde geliştirmek için en tepede danışma nitelikli bir kurul oluşturulmalıdır. Belli aralarla Hacı Bektaş'ta toplanacak olan bu **danışma kurulunda** her biri bir ocağı temsilen 12 Dede, Bektaşîliğin düşünsel kaynaklarını hakıyla bilen bilim adamları, Alevi özünü dinsel çarpıtmaya boğmadan yapmakta olan halk ozanları, postnişin efendinin manevi liderliği altında yer almalıdır. Bu kurul kendi içinde örgütlenmeye sahip olmalı, düşünsel ve örgütsel konularda topluma raporlar, öneriler sunmalıdır.

Bu danışma kurulu çeşitli biçimlerde oluşturulabilir. Ana nokta, bu danışma kurulunu oluşturma süreci nasıl başlayacak? Bu

İkrarsız Alevi ve Alevi toplumu olmaz. İkrar, nihayetinde Dergah'a verilecek. Aynı şekilde, Cem'i toplanmayan bir Alevi toplumu olmaz... Dergah'ın manevi-maddi otoritesi altında, her yerde Cem ve Kültür Evleri'nde birleşerek ülke çapında merkezi bir örgütlenmeye gidilmelidir.

Alevi-Bektaşî

kuruluşlarının

26-27 Haziran 1993

Hacıbektaş

toplantısına

KERVAN dergisi

adına katılan

İsmail Yıldırım'ın

konusması

en tepedeki danışma kurulunu kurma süreci, yetkisi kendinden menkul çevreler eliyle başlatılmaz. Bu süreci başlatma görevi sayısız tarihsel güncel ve moral nedenlerden dolayı *Çelebilerindir*. Bu onların tarihe bugüne ve Alevi toplumuna karşı tarihsel sorumluluğudur. Tabii burada bu tepe örgütlenmeyi yaratma çalışmasının başlamasından söz ediyoruz. Yoksa, önerinin yaşama geçmesinin uzunca bir zaman işi olduğunu da biliyoruz.

4. Bu tepe örgütlenmenin altında Dedelik kurumunun durumu geliyor. Bir kere cemvelerinin açılması mutlaka hızlandırılmalıdır. Tüm dernekler, kim neredeyse, **cemveleri** açmalıdır. Bu Dedeliğin de canlanmasıdır.

5. Dedelik kurumunu çağın gereklerine uyarlamak için danışma kuruluna bağlı çalışacak bir **eğitim enstitüsü** kurulmalı ve Dedeler ve Dede çocukları burada eğitilmeli. Tabii bize göre burada Dede soyundan gelmeyenler de eğitilmeli ve gereken yeterliliğe geldiklerinde bunlar da Dedelik yapabilmeli. Ama bu bizim düşüncemiz. Kabul edilir mi, ne zaman kabul edilir ayrı mesele.

"Bu sistemin iyi işlemesi için dün olduğu gibi bugün de merkezinde serçeşme Hacı Bektaş Veli Dergahı oturmalıdır." Dergah dışında kim ne girişimi yaparsa yapsın, gücü sınırlı kalacaktır, bir değil 5-6 merkez doğacaktır.

6. Bu çatı altında eğitilen Dedeler daha sonra maaşlarını kendi toplumundan alma koşuluyla maaşlı görev yapmalıdırlar.

7. "Hizmet yapan Dedeler her yıl yenilemek yoluyla icazet almalı ve talip üzerine öyle gittirilir."

8. Hacıbektaş'da danışma kuruluna bağlı olarak, bir de

yayın kurulu oluşturulmalıdır. Bu kurulun temel görevi Aleviliğin her yönünü araştırmak üzere bilimsel çalışmaları desteklemek, öncelik taşıyan konuları belirlemek ve araştırma bursları vermektir.

9. Türkiye'deki ve Avrupa'da ki tüm dernekler bir genel koordinasyon kurulu altında toplanmalıdır. Her isteyen bir dernek kurmamalıdır diyemiyoruz ama bir koordinasyon kurulu kurulabilir ve dernekler de buna bağlı olabilir.

Bu öneriler, kendi kafamıza göre bir dünya kurmanın önerileri değil, Alevi toplumunun birliğini sağlayabileceğini düşündüğümüz önerilerdir. Serinkanlı düşünürsek, Çelebilerle, Dergah'la, ocaklarla, Dedelerle ya da derneklerle ilgili yerli ya da yersiz çok şey söylenebilir. Ama bu söylenenleri gerekçe yaparak, bu tür bir platformun kabulünün önüne geçsek, bu, kişisel ya da kesimsel çıkarlarımızı, Alevi toplumunun genel çıkarlarının önüne koymak anlamına gelir. Bunu yapanı da tarih ve toplum affetmez.

Örgütlenme sorunu konusundaki önerilerimizi özetlemeye çalışırsak:

- Alevilik, inanç birliğidir. Tarihsel kurumları vardır. Bunun güne uymayan yerleri olabilir. Ayrılık değil birlik noktaları öne çıkarılmalıdır

- Merkezi bir örgütlenme gereklidir. Derneklerle, federasyonlarla olmaz. Bu merkezi örgütlenmeyi mutlaka Dergahı merkeze almak yolu ile yapmak lazım

- Cemlerinde görüşmeyen bir Alevi toplumu var, mutlaka cem hizmetini de baş köşeye oturtan bir örgütlenme olması lazım

- Cemler, Dergahtan icazetli dedeler eliyle yürütülmelidir

- Demek ki, **Dergah ve Cem**

işin başı olmalı, Dergahın manevi-maddi otoritesi altında, her tarafta Cem ve Kültür Evlerinde birleşen Türkiye çapında merkezi bir örgütlenmeye gidilmelidir. Dernekler eliyle örgütlenme esas değildir

Bu somut kurultay, son derece erken ve son derece yanlış bir zeminde çağrılmıştır, ertelenmesinde yarar vardır.

Alevilik, laiklik ve demokrasi

Önce şöyle söylememiz lazım. Bugün çeşitli ilkesel, tarihsel vb. noktaları en önemli nokta gibi öne getirmek, yani, "bunda anlaşanla birleşirim, şunda anlaşmayanla birleşmem..." gibi tutumları ayıracı noktası gibi getirmek son derece yanlıştır. Kim, hangi farklı görüşe sahip olursa olsun, bunun görevi, olabildiğince Alevi toplumunun en geniş birliğini sağlamaktır. Ondan sonraki tartışmalar zaten dünya dönükçe sürecektir. Bu tartışmalar işte o birliğin içinde yürütülmelidir.

Bugün böyle bir birlik sağlanmadan böyle bir tartışma zemini kurulursa, bu, bölünmeleri arttırmaktan başka bir şey sağlamayacak. Herkes kendisi gibi olan, ikiz kardeşlerinden üç-beş tane yakalayıp ayrı çatılar kurmaya gidecek. Halbuki biz, bugün hangi görüşten olursa olsun saygı duyup, şu örgütlenme noktasında, vardığımız ana hedeflerde anlaşmış toplumu örgütleyebilirsek, o zaman onun içinde farklı görüşler yine ortaya sürülecektir, tartışılacaktır ama bölünme imkanı çok daha zor olacaktır. Çünkü, büyük ve kuvvetli birlik sağlamış bir örgütlenmeden dışarıya kimse çıkmak istemez. Parti tarihlerine bakın. Küçük partiler daha çok bölünüyorlar. Küçük partilerde bir tane adamın bile ağırlığı fazladır çünkü. Ama büyük yığınsal partilerde, kitle partilerinde bölünme çok daha zordur. Çünkü o büyük yığının karşısında 50-100 kişi kıymıktır, yaşaması çok güçtür.

Halbuki orada koca bir yığın var. Kaybetsen de "ertesi yıl belki kazanırım" diyorsun.

Büyük birlikleri yıkmak güç. Büyük birliklerin içinde tartışma ne kadar şiddetli olursa olsun, birliğin zedelenmesi çok güçtür. Onun için, bu birlik bir kere kurulsun, onun içinde tartışma, farklı görüşlerin eleştirilmesi, yürüyecektir zaten. Onu kim engeller? Ama şimdi öne çıkarttığın zaman, düşmanın karşısında tamamen bölük pörçük kalmasının yolu olur.

Ondan sonra, mutlaka ve mutlaka Aleviliği toplumun diğer laik, demokratik ve emekten yana kesimleriyle birlikte düşünmek, onlarla birlikte davranmaya çalışmak gerekiyor. Yoksa Alevilik toplumun öteki demokratik ve ilerici kesimlerinden soyutlanır ve onlara kendini yeterince anlatamaz ve de düşman karşısında cephe parçalanmış olur.

Alevi toplumunun elbette kendi özel sorunları var, kendi dertleri, sıkıntıları, kendi doğal haklarını elde etme mücadelesi var. Ama, toplumun öbür kesimlerinin demokratik mücadelesinden soyutlanmış değil bu mücadele. Onun bir parçası. Dolayısıyla, sadece Alevi sorunlarıyla yürümesi, Alevi toplumunun kendisini dostlarından ayırır.

Bugünden yarına varolacak Alevi örgütlerinin, Alevi yöneticilerinin toplumu, öteki demokratik kesimlerle, özellikle sendikalarla birlikte iş yapmaya yönlendirmesi gerekir. Bu

da bir görevdir. Çünkü bu bir cephedir, herkes aynı sandaldadır. Farketse de farketmese de... Bir taraf su aldı mı öbür taraf da batacak. Alevi demeklerinin toplumu öteki demokratik kesimleriyle özellikle sendikalarla birlikte çalışmaya yönlendirmeliyiz.

Aslında Pir Sultan Abdal Dergisi'nin yakaladığı bir doğru var. Var da, kötü formüle etmiş. "Bizim Alevilik diye bir sorunu yoktur, bizim demokrasi ve laiklik sorunu var" diyorlar. Böyle koymak yanlış ve sorunun temelini kavramaktan uzak. Çünkü, Alevilik sorunu var. Var! Olmaz mı? hem de nasıl var. Burada örgütleneceksin, ötekilerle beraber demokrasi ve laiklik mücadelesi de yürüyecek. Kendi işini yapacaksın ama bu arada ötekilerle de beraber yürüyeceksin.

Alevi hakları için örgütlenecek Alevi toplumu. Onun görevi o. Ama bu, toplumdaki daha geniş

demokrasi mücadelesinin bir parçası. Demek ki, Aleviler kendi demokratik hakları için örgütlenirken, öteki dost-demokrat çevrelerle yakın işbirliği içinde, demokrasi ve laiklik mücadelesi için de yürümek zorundalar.

Diğer bir nokta. Alevi toplumunun bir Alevi partisi gibi kendisini mahvedecek ve toplumdaki demokrasi ve laiklik mücadelesinde zayıflatacak yollara katiyen sapmaması lazım. Alevi toplumunu bir Alevi partisi içinde kendi tekil çıkarına bağlı örgütlemek en büyük ihanettir. Cem dergisinin de bugün yapmaya çalıştığı budur. Bu son dergilerinde artık net çıktı ortaya: Siyasi parti kurmak! Buna da bu mücadelede şiddetle karşı çıkmak lazım. Alevi partisi gericiliğe yönelecektir.

Yani biz, çeşitli ilke sorunlarını ortaya çıkarmadan bir asgari bazda Aleviliğin birliğinin sağlanması lazım diyoruz...

İkincisi, öteki laik ve demokratik güçlerden Aleviliğin kendisini soyutlamaması lazım, onlarla birlikte yürümesi lazım.

Bunun da sonucu olarak, bir Alevi partisi gericiğine itilmeli. Bir Alevi partisi değil ama (gerek yok zaten), demokrasiden, laiklikten,... yana güçlerin partisi, o ayrı bir şey!

Kurultay konusunda birkaç şey söylemek gerekirse. Kurultay iyi birşeydir. Ama Dergahı, yukarıda söylediğimiz o güçleri, işleyiş ve mekanizmaları tanıyan, ona yardımcı bir girişim olarak ancak olabilir. Ve de bu somut Kurultay son derece erken ve son derece yanlış bir zeminde çağrılmıştır. Kurultay yapıp da siyasi parti mi örgütleyeceğiz, ya da bir cumhuriyetin, bir ülkenin rejimini mi belirleyeceğiz? Ertelenmesinde yarar vardır.

Aleviliğin temel demokratik istemlerini elde etme sürecinin önündeki en büyük engel olarak ve "tam laik Türkiye" için Diyanet'e karşı çıkılmalıdır. Di-

yanetin kaldırılması net ve kesin istemiyle davranılmalıdır. "Kaldırılması iyi olur ama kaldırılmayacağı için biz de şunu bunu istiyoruz..." şeklinde birtakım şeyler koymak son derece saçmadır ve sonuçta Diyanet'le uzlaşmaya götürür. Laik bir ülkede Diyanet diye bir kurum *olamaz*. İzzettin Doğan ekibi de diyor ki "Diyanet kalksın, ortada Sünniler top atacak." Sanki Diyanet Sünnileri engellemek için vardı bugüne kadar.

Bir de, Dergahı bir kenara koymak kaydıyla Hacı Bektaş merkez olsun diyenler de artıyor bir taraftan. Bu çok enteresan. Hacıbektaş merkezdür! Niye? Hacı Bektaş orada yaşadığı için mi sadece? Olmaz ki öyle. Dergahı hesaba katmazsanız Hacıbektaş'a ne lüzum var ki? Dergahı bir kenarda tuttunuz mu işin özü boşalır!

Bir de Dergah yeri resmiyette bugün hâlâ "müze" olarak geçiyor. Bu değişmeli. O yasanın kaldırılması için mücadele etmek lazım. *Zorunlu din derslerinin, Tekke ve Zaviyeler Yasası'nın kaldırılması* için mücadele de toplumun demokratik talepleri olarak vazgeçilmez görevlerdendir.

Alevilik, laiklik ve demokrasi uğraşımızda strateji tespiti konusundaki görüşlerimizi şöyle özetleyebiliriz:

- Alevi toplumunun en geniş birliği!

- "Şunda anlaşanla birleşirim, bunda anlaşmayanla birleşmem" gibi tutumları ayıracı noktası gibi getirmek son derece yanlıştır

- Bugünün görevi, hangi farklı görüşe, Aleviliğin erkanında hangi farklı düşüncelere sahip olursa olsun *Alevi toplumunun en geniş birliğini* sağlamaktır. Farklı görüşler bu birliğin içinde tartışılmalıdır

- Büyük Örgüt, Büyük Birlik!

- Alevilik, Laiklik, Demokrasi!

- Alevinin Alevi olmaktan kaynaklanan bir demokratik sorunu tabii ki vardır. Ama sadece kendisinin değil, toplumun öteki laik, demokratik ve emekten yana kesimlerinin hakları için de yürüyüp örgütlenektir. Aleviliği emekten yana kesimlerden soyutlamamalı, cepheyi daraltmamalı, başta sendikalar olmak üzere, toplumun diğer kesimleriyle birlikte düşünmeliyiz.

- Alevi toplumu, bir Alevi partisi gibi, kendisini mahvedecek ve toplumdaki demokrasi ve laiklik mücadelesinde zayıflatacak yollara katiyen sapmamalı. *Alevi partisi en büyük ihanettir, gericiliğe hizmettir.*

- "Diyanet kaldırılсын" net ve kesin istemiyle davranılmalıdır

- Zorunlu din dersleri kaldırılmalıdır!

- Tekke ve Zaviyeler yasanın kaldırılması için mücadele yükseltilmelidir.

- Dergah müze statüsünden çıkarılmalıdır ●

26-27 HAZİRAN HACİBEKTAŞ TOPLANTISI

Birlik yönünde adım atıldı

AHMET KOÇAK

Alevi-Bektaşî derneklerinin Hacıbektaş toplantısı 26 Haziran günü, Hacı Bektaş-ı Veli'nin türbesinin topluca ziyaret edilmesinin ardından başladı.

Belediye başkanı Ali Eğin'in yaptığı açılış konuşmasından sonra, divan seçimi yapıldı. Divan oluştuktan sonra konuşmacıların listesi hazırlandı ve listeye adını yazdıranlar sırayla söz alarak görüşlerini dile getirdiler. (Kervan dergisinin görüşlerini anlatan İsmail Yıldırım'ın konuşma metnini bu sayımızda veriyoruz.)

Hemen hemen tüm Alevi kuruluşlarının katıldığı bu

önemli toplantı olgun bir havada geçti. Konuşmacıların çoğunluğu derneklerin merkezi örgütlülüğü üzerinde durdu. Federasyonlaşma, merkezi birlikler vb... Daha sonra, toplantıya katılan tüm dernekleri temsilen bir üst komite kurulması biçimindeki bir öneri kabul edildi. 15 kişilik bu komite merkezi örgütlenmenin yollarını araştırarak ve dernekler arası eşgüdümü sağlayacak.

"Kurultay" konusunu ele almaya gerek duymayan toplantının asıl katkısı, Alevi-Bektaşî kuruluşlarının birleşmesini sağlamak oldu.

2.gün Alevi-Bektaşî kuruluşlarının davetli temsilcileri güne

hep birlikte kahvaltı yaparak başladılar. İlişkiler sıcak ve samimi idi. Katılanların çoğu çıkan sonuçtan duyduğu memnuniyeti ifade ediyordu.

Belediye konferans salonunda devam eden toplantının ikinci bölümünde bir önceki günün kısa bir değerlendirmesi yapıldıktan sonra, Ankara Mamak Halkevi tiyatro grubu, Nazım Hikmet'ten uyarladığı "Şeyh Bedreddin" oyununu sergiledi.

Bu güzel oyunun ardından Dr.Atilla Erden'in "Anadolu Aleviliği" konulu bir konferans verdi ve buna bağlı olarak bir slayt gösterisi yapıldı. 26-27 Haziran Hacıbektaş toplantısı bu programla tamamlandı. ●

'Milyonların kalbi Hacibektaş'ta çarpar...

Bursa-İnegöl Şehitler köyü aşığı *Nezir Erdil* Çelebilere yönelik "eleştiri" ve söylentilerden oldukça etkilenmiş, ama Aleviliğin merkezi, "yekvücut" örgütlenmesinin gerekli olduğunu yadsımıyor

Dedelerin üzerine düşüncelerinizi alabilir miyiz?

Genelde Alevilikte bir dergahın çalışması için, Hz. peygamberin ve Ali'nin soyundan gelen Seyitlerin liderliklerini ve mürşitliklerini topluma her yönüyle örnek olarak gösterip, o makama layık kişiler olarak yetiştirmesinden yanayım ben. Mutlaka ve mutlaka o soydan gelecek yetenekli bir kimsenin oraya oturması lazım gelir, ama ilim, amel ve ahlak yönünden toplumun düşüncelerine ters düşecek bir kimsenin o kutsal makama geçmesi topluma faydalı değil zararlı olur.

Dedeler daima kültürlü, eğitimci, laik ve özgürlükçü olacaklar. Hz. Ali efendimiz "çocuklarınızı gelecek çağa göre yetiştirin" der. Bir Dede çağa ayak uyduramazsa, gelecek çağa göre toplumu, çocuklarını nasıl yetiştirecektir?

Nesimi'nin dediği gibi:

Ey Nesimi can Nesimi, bil ki hak aynındadır
Cümle mahlukun vebali ulema boynundadır

Dedeler bugün ne gibi sorunlarla karşı karşıyalar?

Alevi toplumu özgürlükçü, yenilikçi, ilerici bir toplum. Dedeler çağa ayak uydurmakta güçlük çektikleri için, bazı bölgelerde onlardan kopma oluyor.

Üniversiteyi bitiren gençlerimiz topluma girdikleri zaman, Dedelerden bir şeyler bekliyorlar. Bir şeyler soruyorlar, tatminkar cevap alamıyorlar. Ve Dedeler de kendi kültür düzeyleri onlara erişemeyince eziklik duyuyorlar tabii. Haliyle bazı yörelerde de, "bu çağda böyle Dedeler topluma bir şeyler veremiyor, bunların düşünceleriyle bu dergahlar yürümez"

inancı da yaygın bir hale gelmeye başladı.

Dede ve Dede çocuklarının eğitimini üstlenmek üzere bir okul-enstitü kurulması önerisine ne diyorsunuz?

Diyorlar ki Dedeler tayinle olacak, Dede okulu açılacak. Dede soyundan gelen çocukların eğitilmesi, yetiştirilmesi ve hizmet görebilmesi, erken görebilmesi, Dedeliği dört başı mamur bir hizmet yapabilmele-ri için bir okula ihtiyaç var, inanıyorum. Bu öneriyi canı gönülden tasvip ederim, desteklerim. Ben, Dede çocuklarının söylediğiniz gibi bir kuruluşça eğitilip yetiştirilerek, orada yolu erkanı öğrenerek ve *icazet almak suretiyle* Dedelik makamına gelmelerinin topluma daha faydalı olacağına inanıyorum.

Köyünüzde musahiplik uygulaması var mı?

Musahiplikte hoşgörülü olmak, musahib kardeşin bütün sorunlarıyla içiçe ilgilenmek, onun gamına, kederine, neşesine, maddi sıkıntılarına, manevi mutluluğuna ortak olmak, yani musahib kardeşlerin her yönden birbirlerinin derdine derman olmaları ilkesi vardır. Kardeşi uğruna ölümü dahi gözönüne alabilme prensibi getirilmiş.

Günümüzde bunu yürütmek kolay değildir. 50 seneden bu tarafa köyümüzde musahiplik uygulaması, sorumluluklarını yerine getiremediği zaman kişinin günaha gireceği inancıyla, azaldı. Yine de musahipliğin farz olduğuna inanıyoruz.

İşçi sınıfıyla Aleviliğin yol musahipliği konusunda ne düşünüyorsunuz?

Biz Aleviler asırlardır ezilenin, horlananın yanında olduğumuz için, tabii haklarını alabilmeleri yönünde işçilere yardımcı ol-

mayı düşünüyoruz. Bunu fiiliyata nasıl geçirebiliriz? Sadece işçilerin haklı olduğunu, ezildiklerini, bir düşünce olarak, manevi bir destek olarak açıklayarak onlara yardımcı olabiliriz.

Alevi toplumunun örgütlenmesi konusunda biz, "Alevi-Bektaşiliğin canı Dergah'tır" diyor ve Hacı Bektaş Dergahı'nı merkez alan bir örgütlenme modeli öneriyoruz. Dernekler yoluyla örgütlenmeyi savunanlar da oluyor. Sizin bu konudaki görüşünüz nedir?

Benim bu konuda kesinleşmiş bir düşüncem yok. Çok değişik düşünceler ortaya atılıyor, izliyoruz.

Evet, şu bir gerçek: *Türkiye'deki milyonlarca Alevinin kalbi Hacibektaş'ta atıyor. Bunu kimse inkar edemez.* Hacıbektaş'ta atıyor ama, bugün artık soyla, boyla övünülecek ve oradan hareket ederek onların arkasından gidilecek gibi düşünceler geride kalmıştır, kanaatındayım. Hz. Muhammed diyor ki, "en büyük insan, topluma faydası dokunan insandır". Bunun ışığında mürşidin içimizden birisi, topluma hizmet edecek bir kişi olması lazım gelir diye düşünüyoruz.

Biraz evvel arzettiğim gibi milyonlarca insanın kalbi, gönlü Hacibektaş'ta çarpar. Ama, o soydan gelenler veyahut geldiğini iddia edenler... Bu mesele çözülmüş değil. Ulusoy'lar gerçekten Hacı Bektaş soyundan mıdır? Hacı Bektaş Veli kimle evlenmiştir, eşi kimdir, kimden çocuğu olmuştur ve kaç tane oğlu olmuştur? Bu soruların cevabı bence hâlâ boşlukta duruyor.

Diyelim ki, kabul edelim ki, Hacı Bektaş-ı Veli'nin nesli vardı, evlendi, çocuk çocuğa kavuştu, ondan Ulusoy'lar nesli geldi... Bir Hacı Bektaş Horasan'dan kalkıyor, kendi düşüncesini, Anadolu'daki insanlara yayıyor, çalışmak çabalamak suretiyle inandırıyor. Ama, acı gerçektir ki, günün birinde Hacı Bektaş-ı Veli'nin torunu olduklarını iddia eden Ulusoy'lardan 4 kişiyi Alevi toplumu seçti, meclise gönderdi. Bu kişiler mecliste ne kendi toplumunu, ne Alevi ilkelerini, ne fakir fukaranın hakkını hukukunu savunan bir önerge getirmediler.

Hacı Bektaş Dergahı'nı ziyaret ettiğiniz zaman, acı bir olayla karşılaşılıyor. Ulusoy-

lar'ın hepsinin saraylar gibi evleri var. Gerçekten. Evlerinde Anadolu'dan gelecek vatandaşlar için kapacak, kurbanlarını kesmeye elverişli yer var, türlü imkanları var. Bunu sağlayıverseler ya. Ama bugün Ulusoy'ların evinde, Anadolu'da en ücra Alevi köyünde yapılan Alevi ayinine benzer bir muhabbet yapmak, ibadet etmek mümkün değil.

Ben bunun şahidiyim, sene-lerce gittim oraya. Toplumun arasına gelip de, "şuradan gelmiş, buradan gelmiş, bunlar misafirdir, konuktur, bunlar bizim felsefesimizi yaşatmaya çalışıyorlar, kurban getirmişler, bunlara hizmet etmek lazım" demiyorlar. Başlarına oturup da bir dua etme ihtiyacını dahi duymuyorlar. Yani topluma yukarıdan bakan insanlar, Ulusoy'lar.

Alevilerin kalbi, gönlü Hacıbektaş'ta çarpıyor diyorum, orayı *kutsal* bir yer olarak düşünüyorum. Ama, o nesilden geldiklerini iddia eden bazı kimselerin davranışlarını gördüğümüz zaman içimiz burkulu-yor. Onun için, o nesilden gelenlerin bu toplumun başına lider olarak çıkıp daha iyi

örgütleyeceklerine, toparlayacaklarına ve bir merkezi sistem getireceklerine ben kendimi inandıramıyorum. En azından, çok zor olacağını düşünüyorum.

Diğer taraftan, dernekler vasıtasıyla örgütlenip, "Dedeleri ekarte etme" zihniyeti de var. Bunun da yanlış olduğuna inanıyorum. Bu toplum, çıkıp "başarısızdır, yeteneksizdir, faydası yok" denilse de, asırlardan beri bu kültürü, bu mirası kendilerine taşıyan Dedeler olmadan, yeni bir idare sistemiyle yürümek istemeyecektir. Dedeler kaldırılın da, onun yerine toplumun içerisinde en yetenekli kişi getirilsin, oraya oturtulsun denildiği zaman, bu iş çok zor yürür.

Zaten, ne kadar mükemmel olursa olsun, dernekler Aleviliği temsil edemezler. Hacı Bektaş-ı Veli Dergahı gibi yetkin, temsil gücü olan bir otorite gerekir...

Derneklerin mutlaka büyük faydaları olacaktır.

Ama ben şöyle değerlendiriyorum. Alevi-Bektaşî tarikatında olan bir kimsenin bir yerden el etek tutması, bağlanması, bir yere, bir ocağa ikrar vermesi lazım gelir. Hangi ocağın daha iyi çalıştığına inanıyorsa, oraya bağlansın. Ve o ocağa bağlı kimselerin de senede bir defa, Dedelerin başkanlığı altında toplanan cemde *denetlenmeleri* lazımdır. Alevilik, kontrollü bir kurumdur. Dernekte bu yok...

Bu cümleden olarak Türkiye'de kurulan Alevi derneklerinin bir işe yaramadığını demek istemiyorum. Antalya'da Abdal Musa Derneği var. Hacıbektaş'takinden sonra ikinci görkemli tören orada yapılıyor. Çok güzel örgütlenmiş ve geliştirmişler derneklerini... Açık bir cemevi oluyor orası.

Yine de derneklerin, gelişse ve çoğalsalar da, bütün Alevi toplumunu düşüncelerini ve tekkelerin idare ve ibadet şekillerini bir merkezden idare edebilecek yetkiyle donatılacağına kendimi inandıramıyorum.

Benim Alevi toplumuna gönderebileceğim mesaj...

Konuşmalarımızın içinde kaygılarımızı, endişelerimizi, tereddütlerimizi dile getiriyoruz. Birlikten kuvvet doğar, diyoruz. Bir elin nesi var iki elin sesi var, diyoruz. Alevilik doğrultusunda yayın yapan organlarımız, basınımız, birbirlerini suçlama yönünde hareket edecekleri yerde, daha birlik ve beraberlik sağlasalar da **yekvücut olsalar**, diyoruz.

Bir taraf kurultay yapacağım diyor, bir taraf kurultayın lüzumsuz olduğuna inanıyor. Bir kesim diyor ki dergahta toplanacağız, bir başka kesim diyor ki dernekler kanalıyla birlik beraberlik sağlayacağız... Ne yapılması gerekiyorsa bunun çarelerini *birlik beraberlik* içinde aramaları, o şekilde bir yol izlemeleri lazım gelir. ●

Son yıllarda Alevilik'teki canlanma ile birlikte, bu toplumu bölme girişimleri de arttı. Alevilerin en büyük birliğinin ancak Hacı Bektaş Veli Dergahı'nın etrafında oluşturulabileceği fikri *Kervan* tarafından vurgulanırken, buna karşı düzmece "kurultay" toplama fikri getirildi. Alevi toplumunun "çok acele" bir kurultay toplama isteği varmış gibi bir hava yaratmaya çalışan *Cem* dergisi, sanki yangından mal kaçırmak istiyordu. Ancak, Alevi toplumu *Cem* çevresinin bu telaşından hoşlanmadı ve *Cem*'in "kurultay"ına *destek vermedi*. Hal böyle olunca, toplamak istedikleri kurultayı oluşturamadılar.

Bu ne biçim zihniyet ki, Anadolu Aleviliğinin canı, *merkezi* olan Dergah'ı yok sayarak kurultay çağırıyor. Bu hakkı neye dayanarak kendinde buluyor? Şimdi, kurultay tezgahı tutmayınca, "biz yıllardır Dergah'ın etrafında birleşmek gerektiğini söylüyoruz" diyorlarmış. Buna yazılı kanıt gösterebilirler mi?

Anadolu Aleviliğinin merkezi olan Dergah'a Alevilik DİŞİNDAN karşıt görüşler ileri sürenler arasında, *14 Masum, Aşure*, vb. yayın organlarında temsil edilen *Şiiler* var. Bu kesim Alevi-Bektaşî yolunun temel ilkelerine karşı. Bektaşîliği Osmanlı'nın, Yahudi'nin ya da Hristiyanın "oyunu" olarak niteliyorlar. Şeriat, cami, hac, namaz vb. yanlış olan *Şiiler*, bir Alevi-Bektaşî "benim Kabe'm insandır" dediğinde tıpkı Sünni şeriatçılar gibi kızmakta ve Hünkar Hacı Bektaş Veli'nin "Okunacak en büyük kitap insandır" sözünü de özünde reddetmektedirler.

Alevi-Bektaşîliği Şii şeriatçılığına çekmekten başka amacı olmayan bu kesimi bir tarafa bırakırsak, Alevi-Bektaşîlik denizi İÇİNDE yer alıp da Dergah'a karşı olanlar, onu Aleviliğin merkezi olarak kabul etmeyenler (Rıza Yürükoğlu'nun *Kervan*'ın 23.sayısında yayınlanan "Alevi-Bektaşî yolunun canı Dergah'tır" başlıklı yazısında da ele aldığı üzere), genellikle şu noktaları ileri sürüyorlar:

Birinci karşı görüşte, "*Dergah diye birşey yok. Orası müzedir.*" İlk bakışta dışarıdan müze izlenimi yaratsa bile dergahın postnişinleri hiçbir dönem, boşluk bırakmadan görevlerini yapmışlar. Müzenin postnişini olur mu? Böyle postnişini olan kaç müze sayabilirler? Sünni devletin orayı "müze" yapmasıyla Dergah ortadan kalkmıyor.

"*Dergahta kimse kalmadı*" deniliyor. Dergahta ilmiyle, bilgisiyle saygı duyulan değerli insanların olduğunu herhalde bilmeyen yoktur. Ayrıca, bu insanlar yalnızca kendilerini yetiştirmekle yetinmeyip, Türkiye'nin çeşitli yerlerindeki canları yetiştirmek, birliği sağlamak için Dedeleri, Babaları da yetiştiriyorlar.

Üçüncü olarak, "*icazet, hüccet veren bir merci yok*" diyorlar. Bu da doğru değil. Dergahta yetiştirilip belli aşamaya gelmiş Baba'lara icazet veriliyor, talip üzerine gönderiliyor. Alevi-Bektaşî toplumunun daha güçlü birliği, dirliği açısından icazeti olmayan Dedelerin, Babaların *Dergah'a başvurup icazet almaları* gereklidir.

"*Ulusoy-Çelebi* çelişkisi var, onlar daha kendi birliklerini kuramadılar" diyor. Bu da doğru değil. Mesele

Ne hakla Dergah'ı kabul etmezler?

oldukça açık. Soyadı kanunu çıktığı zaman

MURTAZA DERSİMLİ

Hacı Bektaş soyundan gelenlerin bir kısmı "Ulusoy" soyadını, bir kısmı da "Çelebi" soyadını ve bazıları da değişik soyadları alıyorlar. Postta oturan soy "Ulusoy" soyadını alıyor. Posta oturma yetkisi olmayan soy da "Çelebi" soyadını alıyor. Toplum "Çelebiler" derken kastettiği postta oturan Ulusoy'lardır. Ortada bir çelişki yok, hele bu konunun Dergah'a bağlanmamak için gerekçe yapılacak yanı hiç yok.

"*Pasif duruyor, görevini yapmıyor, birşeyler yapabiliirdi*" deniliyor. Bu da doğru değil. Alevi-Bektaşî yolunun canı olan Dergah, içinde bulunulan koşullar da gözönünde tutulursa, bir demek veya federasyon gibi hareket edemezdi. Tarihsel misyonu var. Sünni devletin saldırısı tarih boyunca hiç durmamış. Yok etmeye çalışmış, başaramamış... Nakşi şeyhlerini getirip içine nöbetçi dikmiş, olmamış... "Kapatım" demiş, olmamış... Müzeye döndürmeye çalışmış, o da olmamış. Durum böyleyken Dergah'ın ağır, temkinli tutumunu pasiflik diye yorumlamak çığlıktır. Hacı Bektaş-ı Veli, Dergah'ı kurduğu zaman da etrafında Dedeleri yetiştirip, toplum içine göndermiyor muydu? Böylece Alevi-Bektaşî yolunun yayılması, insanlığın, güzelliğin yeryüzünü kaplama davası olarak sürdürülüyordu. Bugün her türlü zorluklara karşı Dergah'ın yaptığı budur. Görevini yapmıyor demek, çamur atmadır.

Altıncı nokta: "*Bilinmez, belki yerine daha iyisi gelir.*" Alevi-Bektaşî yolunun kurumları var, o kurumlarla yaşanmış bir tarihi var. Bunlara el uzatıldığında, Aleviliği toparlamanın olanağı kalmaz. Bir yandan "Dedelik soydan gelir" denilirken, öte yandan Dedelerin en büyüğü olan Hacı Bektaş'ın evlatlarını kaldırıp atmaya kalkışmak olur mu? Toplumun büyük çoğunluğu, Dedeliğin soydan gelmesi gerektiğine inanıyor. Öyleyse Dedelerin başı, "Başdede" olan Postnişin Efendi'nin de soydan geleceği kabul edilmeli.

Bunca açıklamadan sonra ve günü-

müz koşullarında Dergah çevresinde Alevi-Bektaşîliğin en geniş birliğini sağlamak zorunluluğu gün gibi ortada iken, soruyoruz: Ne hakla Dergah'ı kabul etmezsiniz?

Hacı Bektaş-ı Veli Anadolu'ya geldiğinde, o zamanki adıyla Suluca Karahöyük, bugünkü adıyla Hacıbektaş ilçesine yerleşmişti. O dönem, bu belde yoksul, ezilen, yardıma muhtaç, devletten yardım görmeyen halk vardı.

Hacı Bektaş-ı Veli, dervişleriyle beraber orak biçiyor, sığır çobanlığı yapıyor. Halkın içinde yaşıyor. Çünkü yaşantısında, felsefesinde, *halktan yana, ezilenden yana* bir düşünce var.

Hacı Bektaş'ın özelliği, kılıç kullanmadan, zor kullanmadan, kendi çalışmaları sayesinde, düşüncelerini, kültürünü, felsefesini o zamanki insanlara öğretmiş, yetiştirmiş, merkezi bir otorite olarak kendisini kabul ettirmiş olmasıdır. Onun yüceliğinin, büyüklüğünün bir yönü budur.

Hacı Bektaş-ı Veli Alevi-Bektaşî yolunu Anadolu'nun her yanına yayabilmek için *merkezde* (Dergah'ta) 366 derviş (Dede) yetiştirmiş, bu Dedeleri değişik yörelere gitmek üzere görevlendirmiş. Gittikleri yerde Aleviliği, tasavvuf ilmini yaymalarını emretmiş. Bu kültürü, ilhamı, icazeti almış olan dervişler gittikleri yerlerde başarılı olmuşlar. İnsanlık yolunu yaymışlar. Haksızlığa boyun eğmemiş, zorbalığa karşı çıkmış olan bu insanlar egemenlerce zindanlara atılmış, kelleleri vurulmuş, fakat yine de;

Sayılmayız parmak ile, Tükenmeyiz saymak ile

diyerek isyan bayrağını çekmişler. Büyük halk isyanları örgütleyerek zamanın haksız, zorba düzenine ağır darbeler vurmuşlar.

Ayakanmaların başarısızlığa uğraması, alınan ağır yenilgiler ve bu yenilgilerin ardından devletin giriştiği ağır terör, büyük Alevi kıyımları, çok sayıda Alevi liderinin öldürülmesi, sak-

lanmak zorunda kalması, Alevi-Bektaşîliğin kitaplarının, kurumlarının yasaklanması, yakılıp yıkılması, devletin Nakşiler eliyle, yoğun yalan propaganda vb. yoluyla Dergah'ın birliğine-otoritesine tutum alması, müdahale etmesi, yani egemenlerin bildik "böl-yönet" siyaseti,... zamanla Dergah'ın merkezi otoritesini zayıflatmış. Hatta yer yer bu otorite kalkmış.

Soydan gelen Dedelerin (Ocakzade Dedeler) bazıları bu ortamda dergahın getirmiş olduğu idari sistemin dışına çıkmışlar. Dergah otoritesinin dışında kalışları, zaten doğal olarak ortaya çıkan sürekliliklerini yıllar içinde objektif olarak iyice azdırmaya yaramış. Ocakzade Dede'nin "kendi başına bir otorite" olarak yürümesi, etkin olduğu çevrede merkezi otoritenin üfelenmesine hizmet etmiş. Herhangi bir üst otorite tarafından *denetimin eksikliği* ise, Dedelerin çağın hızlı değişimini yakalayamadıkları bir ortamda, bugün Alevi gençlerinin çok şikayet ettiği çeşitli olumsuzluklara yol açabilmiş... Tekil Dedeler, köyden kente göç eden toplumu

yeni toplumsal çerçevede örgütleyememişler. Alevi toplumuyla Dedeler arasındaki bağ soğumuş, inancı zayıflayan toplum Alevilikten kopmuş veya bağlar oldukça incelmış.

Merkezi otoritedeki zayıflamanın aydın kesimde doğurduğu bir sonuç da, her katadan ayrı bir ses çıkması, Alevi toplumunun uzun erimli çıkarlarını, merkezi birliğini gözetecek görüşlerin ise yeterince gür olarak topluma duyurulamamasıdır.

Oysa uzak ve yakın tarihimiz *birlik-sizliğin, örgütsüzlüğün* acı sonuçlarının örnekleriyle doludur. Hele şeriatçılığın Sivas'taki son saldırısı, merkezi birliğin, Alevi toplumunun olabilecek en büyük, en geniş birliğinin, **yani Hacı Bektaş-ı Veli Dergahı çevresinde kenetlenen birliğinin ZORUNLU**, hatta KAÇINILMAZ olduğunun yeni bir işaretidir.

Dergah'da birlik, Alevi-Bektaşî toplumunu Diyanet'te sandalye tuzağından, Aleviliği devlete, dine, milliyetçiliğe çekme çabalarından, "Alevi partisi" provokasyonundan korumak demektir.

Dergah'ı merkez bilen, Alevi Cem'ini temel alan bir örgütlenme Alevi-Bektaşîlerin en geniş birliğini sağlamak, yeni Maraşların, yeni Sivas'ların önüne geçmek demektir. Dergah'da birlik, Alevi-Bektaşî toplumunu şeriatçılığın azgın saldırılarına karşı korumak demektir.

Dergah'da birlik, ayrıca toplumun "Laik ve Demokratik Türkiye"den yana, emekten yana kesimlerinin elini güçlendirir, önünü açar.

Dergah'a karşı çıkmak ve birliğin gerçekleştirilmesi görevini *Cem* dergisinin "kurultay"ına, dernek/federasyon vb. yığın örgütlerine, hatta "Alevi partisi" gibi mezhepçi girişimlere yüklemek, yukarıda saydıklarımızın tersini istemek demektir. Mevki ve koltuk hirsının kimilerinde "ikrar"ın önüne geçtiğini anlatır.

Yol herkesten uludur. Serçeşme Hacı Bektaş-ı Veli, Alevi-Bektaşîliğin merkezi ise Dergah'tır. Öyleyse, haydi Dergah'ta birliğe! ●

Mevcut siyasi partiler dışında, yeni yeni oluşan ve çeşitli alanlarda faaliyet gösteren derneklerde Alevilik bir amaçtan ziyade araç olarak boyutlaşmaktadır. Oysa Alevilik ve Bektaşilik, başlangıç noktasında siyasi dürüstlükleri de içermiş olan, temel hatlarıyla çok önemli bir toplum bilimidir. Adalet, yüksek ahlak ve maddi yaşamın paylaşımı, bu bilimin baş konularındandır. Anadolu Aleviliğinde esas olan 12 hizmet, klasik İslamın şartlarının çok daha ötesinde biçimleri sergiler.

Modern Anadolu Aleviliğinin bertaraf edilmesi, çözümlenmesi gereken baş sorun, Alevi ve Bektaşi seyyitliği arasındaki çelişkidir. Seyyitliğin yanında Bektaşilik-Alevilik özdeşliği sağlanmalıdır.

Artık hiçbir tarihin inkar edemediği Alevilik anlayışı, İslami kaynaktan çıkmış olmasına karşın ilerici ve devrimci yönünü *hiçbir dönemde kapatmamıştır*. Buna lüzum duymamıştır, çünkü çağ değişirken insanlar da değişmek durumundadır. Açık tuttuğu en belirgin olan kapı, son derece mükemmel, yapıcı, hoşgörülü, hümanist ve ilerici olan *bilim ve inanç kapısıdır*. Biz böyle bir üstünlüğün sahibi iken, Alevilik ve Bektaşiliğin arasına girecek en ufak bir ailevi huzursuzluk dahi, insanlık adına kaydedilmesi gereken bir züldür.

Bugün, bir yandan Hacıbektaş ilçesindeki Dergah'ta Çelebi'lerin (Ulusoy'ların) hanedanlığında, Hacı Bektaş Veli adına *Postnişinlik* (Ali postu halef-i) işlevi yürütülürken, Anadolu'nun diğer kesim-

AŞIK MAHZUNİ ŞERİF

“Hacı Bektaş-ı Veli Dergahı, Anadolu Aleviliğinin ‘kıblesi’ anlamındadır”

Dergah kesin mekan kabul edilmelidir

lerinde de sayıları bir hayli kabarık Seyyidan'daki Dedeler vardır.

Seyyidan'daki Dedelerin fevranı şudur:

“Bizler teker teker, Oniki İmam'dan süregelen Ali evlatlarıyız. Hazreti Hünkar Hacı Bektaş Veli de bizim gibi İmam Ali oğullarından *birisi-dir*. Yani, bir deyimle, Hacı Bektaş Veli ile amca oğullarıyız. Ancak tarihte halkımızın iddiası ‘Hacı Bektaş’ın izdivaç yapmadığı, evlenmediği’ şeklindedir. Durum böyleyken, resmen Ali ve Hacı Bektaş Veli evladı olduğunu kanıtlamayan bir makam (Çelebiler) nasıl olur da, Anadolu Alevilerine Dede ve Rehber tayin etmekte kendisini yetkili tek mercii bilir?”

Seyyitliğin, öteki anlamıyla Dedeliğin bilinen özelliği

“Hz.Ali ve Muhammed evlatlığı ve onların soyundan gelmek”tir. Muhammed de Ali de, fiziki varlıkları itibarıyla, Arap halkına mensup zatlardır. Bir Arabin Türk, Kürt, Acem, Azeri, Türkmen, Hindu, Arnavut... çocuklarının, torunlarının (yani seyyitlerin) mevcut oluşu ise, uzun boylu tartışılacak mevzulardandır. İslam dini Türklere geçerken, demek ki Ali soyu da beraber Anadolu'ya geçmiş olacak ki, Türkten de, Kürtten de, Acemden de “evliyalık” başlayacaktır.

Öte yandan, yüzlerce senedir Alevi halkına, bugün Hacı Bektaş evlatları olarak bilinen insanlarımızın, “Pir'in nefesinden geldiği ve bu nefes himmetinden ‘Ali evladı’ payesine ulaştığı” biçiminde bir görüş sunuluyor. Hurafe Alevi mantığında yasaktır. Alevi mantığın-

da olduğu kadar *diğer mantıklarda da geçersiz olduğu*, çağımızda bilinen bir gerçektir. Böyle olunca, Bektaşilik gibi çok hassas bir inancın içine babasız çocuğun yerleştirilmesinin kabulü gayri kabil bir olay olduğu görülür.

Bu durumun telafi edilmesi için akla yatkın tek açıklama var, o da Hacı Bektaş Veli'nin evlenmiş olabilmesidir. Şayet bu telafi yöntemi rağbet bulmaz ya da reddedilirse, geriye “evladı Ali” olmayan birilerinin Ali makamını sahiplenme niyet ve çabası yatıyor demektir.

Bu anlattıklarım, yüzyıllardır Anadolu halkının kulağına üflenmiş korkunç fısıltılardır. Artık bu fısıltıların açığa çıkması ve bütün Ehlibeyt taraftarlarının, çağdaş bilim ve medeniyetler içinde kendi Ali'sini bulması,

araması lazım, derim.

Anadolu Aleviliğinin “*kıblesi*” anlamına gelen bugünkü **Dergah**, her ne şekilde olursa olsun *kesin mekan kabul edilip*, orada bir enstitü vücuda getirilmelidir.

Yüzyıllardır Alevi ve Bektaşî kültürünü Anadolu'da ayakta tutmuş ve kendisini Hacı Bektaş evlatları olarak göstermiş insanların silinip atılmaması, yine aynı muhabbet ve aynı saygınlıkla sayılması gerekir. Çünkü hedeflenen, gidilmesi gereken yol, şu veya bu Dedenin, Seyyidin, Babanın yolu *değil*, bizzat Hacı Bektaş'ın, Hz. Ali'nin mantığında varolan *insanlık yoludur*.

Bu yolun sürülmesi hiçbir Arap klasiğinde belirlenmemiş, daha doğrusu hiçbir Arap otoritesine nasip olmamıştır. Emeviler, Abbasiler, Selçuklular ve Osmanlılar döneminde yapılan bütün başkaldırıları kesin olarak Alevi sağduyusunun günümüze akan haklılığı yönündedir. Bugün kendi Cumhuriyetimizde de Aleviler yüzde yüzlük bir tasviple *cumhuriyetçi ve laiktirler*.

Sonuç olarak Alevi topluluğu, yüzyıllardır ezilmesine, kırılmasına vurulmasına, horlanmasına dışlanmasına rağmen, hayattan kopmamış, hayata küsmemiştir. Hiçbir rejim de bundan sonra onu söylemeyecektir. Yeter ki Alevi topluluğu kendi arasında çelişkiler üretmesin.

Bir insanın Alevi olması için “Ali'nin belinden gelmesi” gibi bir zorunluluk yoktur. Alevilik bir inhisar kapısı değildir. Yetmişiki milletin varlığının kabul göreceği en güzel mozaiktir Alevilik.

İnsan cemaletinde kendi tanrısını arayacak kadar ulu,

Kendi Tanrısında insanı bulacak kadar ince

Ve kudretli yoldur Ali yolu.

Bir bilge düşüncenin sahibi dir Ali insanı.

Hiçbir dini şımarıklığı bulunmayan, herşeyi pozitif insan bilimine ve insan gerçeğine dayanan tek yol *Alevi ve Bektaşî yoludur*. ●

“Neden icazetli Dergah'tan Dede istedik?”

(Ali Akkuş:) Burası, büyük Çelebi Cemalettin Efendi zamanından beri Dergah'a bağlıdır.

Nurhak'ın Dedeleri Dergah'tan icazet alarak mı geldiler hep?

(Ali Kesik:) 1960'dan önce gelen Dedelerin bazıları *Dergah'tan icazetli* olarak geliyordu. O zamanki Dedemiz Ahmet Özcan'ın, okur-yazarlığı yoktu, yeterli bilgiye sahip değildi. Onun saflığından yararlanan bazı Dedeler - Ağuşan mı, bilmiyoruz - “Biz Hacıbektaş'tan geliyoruz” deyip, çalıp söyleyen, öğütleyen, kurban

kesen, hatta “hakullah” adıyla para topladılar. Gel zaman git zaman insanların içinde, özellikle gençlerde, “acaba bunlar soyguncu mu” kuşkusu doğmaya başladı.

Dedemiz Nurhak'lıydı. Onun, aşağı yukarı 22-25 sene önce, bize fazla birşey vermeden dünyadan göçmesiyle, Hüseyin Gedik, Ali Sadır gibi kişilerin sayesinde, yolu-erkani unutmamak için, yılda birkaç defa da olsa toplandık.

Hiç olmazsa Dedelerimizden gördüğümüzü anlatıp aktararak, semah tutarak 90'lara kadar

devam ettirdik. O tarihte burada artık gençlerimize birşey verecek kimse kalmadı. Yani *belgeli* kimsemiz kalmadı. Bir insana bir görev yüklemeszen, gerçekten o insanın o görevi yapması mümkün olamaz. 20 kişi oturduk düşündük, bir Dede seçmeye karar verdik. İşte Hüseyin Güvercin'i (Derviş Hüseyin), babası Dedeydi, seçmeye karar verdik.

Üç defa toplanıp bir dilekçe yazdırdık, muhtarlara da tasdiklettirdik. Beş kişi Hacı Bektaş-ı Veli Dergahı'na vardık. Huzura vardık, niyaz eyledik, bir Dede

tain edilmesini rica ettik. Postnişin Efendi de müsaade verdi. Şunu söyledik: “Efendim, biz bu işi şu anda geliştirecek bir durumda değiliz. Bize bilinçli bir Dede gönderirseniz, hayırlı olur.” “Olur, Hamdullah Aykut isminde birisi var” dedi.

Hamdullah Aykut (Büryani Baba) maalesef hasta olmuş, gelemedi. Bir-iki ay bekledik. Nihayet, Büryani Baba'nın oğlu Dertli Divani Baba'yı gönderdiler. O gündür bugündür Nurhak'a gelip gidiyor. Başımıza gerçekten doğruya kaynaklık edecek, dergahtan icazetli biri

gelmiş olduğu için gerçekten sevinçliyiz.

Divani Baba'nın Nurhak'a gelişyle bir toparlanma oldu mu?

Dedemiz öldükten sonra bir kaç defa gelen bilemediğimiz Dedelerin buradaki hal ve hareketleri, gençliği geriletmişti. Yola bağlı olan yaşlılarımız da çok tedirgin oldular. Dertli Divani Baba geldikten sonra, cemlemize içerilerin alamayacağı kadar gençler yığıldı. Bir cemevi yaptırarak da dar gelecek bize. Alevi kültürümüz her yıl doruk noktaya doğru gidiyor... ●

SEHER DOĞAN

Tekke ve Zaviyeler Yasası (tam adıyla söylersek "Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklarla Bir Takım Unvanların Men ve İlgasına Dair Kanun"), 30 Kasım 1925'te kabul edildi ve 13 Aralık 1925'te *Resmi Gazete*'de yayınlanarak yürürlüğe girdi.

Bu yasayla tarikatlar, tekke ve zaviyeler kapatıldı, mallarına el konuldu ve ibadet toplantıları, törenleri yasaklandı. Şeyh, Derviş, Mürit, Dede, Seyyid, Çelebi, Baba, Emir, Nakib, Halife gibi ünvanlar yasaklandı. Yasa, "Atatürk'ün Türkiye Cumhuriyeti'ni medeni milletler seviyesine çıkarmak amacıyla yaptığı inkılaplar" arasında sayılarak tarihe geçti.

Yasanın çıktığı dönemde halifelik kaldırılmış, "kıyafet inkılabı" yapılmış, Latin alfabesi kabul edilmişti. Meclis toplantılarında ise "tekke ve zaviyelerin toplumu gerilettiği, medeni bir devlette bu tür oluşumların olmaması gerektiği" tartışılmaktaydı. Bu ortamda Şeyh Sait Ayaklanması yönetim için "bardağı taşırın damla" oldu ve Tekke ve Zaviyeler Yasası, Tahrir-i Sükun dönemi olarak adlandırılan o çalkantılı dönemde kısa sürede çıkarıldı.

Sözümüne "tüm" tarikatlara, tekkelere, vb. karşı önlem getiren Tekke ve Zaviyeler Yasası, 1925'ten bugüne geçen süre içinde hiç değilse kağıt üzerinde yazılı olan amacına ulaştı mı? Bugün varılan noktada, buna verilebilecek "evet" yanıtına kuşkuyla bakılmaktadır.

Neredeyse 70 yılı bulan uygulama, Tekke ve Zaviyeler yasası'nın efektif olarak *Alevi toplumunun inanç ve ibadetini yasakladığını*, bugün de Aleviliğin başında sallanan bir kılıç olduğunu göstermiştir. Yasayla çok sayıda tarikat ve tekkenin yanısıra Aleviliğin de binaları elinden alınmış, Anadolu Aleviliğinin merkezi olan Hacı Bektaş-ı Veli Dergahı kapatılmıştır. Ancak, örneğin Konya Mevlevi Dergahı'na yasanın çıkışından 4 ay sonra "müze" kılıfı altında yeniden izin verilirken, Hacı Bektaş Veli Dergahı çok sonradan ve yalnızca "müze" olarak açılabilmiştir. (1 Mart 1950 tarihinde yasanın 1.maddesine "türbelerden Türk büyüklerine ait olanlarla büyük sanat değeri bulunanlar Milli Eğitim Bakanlığı'na umuma açılabilir..." diye bir ek getirilmiştir.)

Bu yasa ile, görünürde, Sünni ve Alevi tüm tarikatların, tekkelerin faaliyetleri yasaklanmıştı. Gerçekte olan ise şuydu: Rejim Sünni İslam'ın ibadethanesi olan camiye dokunmamış, ama Alevi-Bektaşilerin ibadethanesi olan Dergah binaları, tekkeler, cemevleri kapatılmış, Alevi ibadeti CEM, hem de laik olarak nitelenen bir rejim altında YASAKLANMIŞTI.

Sünni tarikatlar (Nakşibendiler, Kadiriler, Nuralılar, Süleymancılar, vb.) bu süreçte, özellikle 1950 ve sonrasında, Demokrat Parti iktidarıyla birlikte, egemen sınıfın aktif desteğini alıp camiye *legal örtü yaparak* örgütlendiler. Devletin tüm dokularına öyle yerleştiler ki, basında çıkan "hangi cami ya da vakıf hangi tarikatın elindedir" türünden bilgiler, şeriatçı şebekenin ancak su üstüne çıkan kısmını yansıtır oldu.

Aleviler ise ibadetlerini (Cem), tari-

Tekke ve Zaviyeler Yasası kaldırılmalıdır!

hin hiçbir döneminde kendilerine dost olmamış bir devlet örgütlenmesi altında, cemevleri yasaklı iken, gizlilik içinde sürdürdüler. Günümüzde Alevi hakları için mücadelenin yükselmesiyle birlikte açılan sınırlı sayıdaki Cem ve Kültür Evi'ne karşı - Tekke ve Zaviyeler Yasası'na sığınarak - yapılan polis takibatı bile bu yasanın neye, kime hizmet ettiğini yeterince anlatmaktadır.

Tekke ve Zaviyeler Yasası, bugün Sünni devletin ve egemen sınıfın sökülüklerini kapatmaya yaramakta, "Laik ve Demokratik bir Türkiye" hedefine ilerleyen Türkiye işçi sınıfının ve Alevi-Bektaşî toplumunun karşısında ciddi bir engel olarak dikilmektedir.

Dinin devlet eliyle örgütlendiği, devletin bizzat camiler yaptırdığı, hocaların, müftülerin vb. eğitimiyle, maaşlarıyla ilgilendiği, Milli Eğitim Bakanlığı yoluyla vatandaşların dini eğitimlerine

önayak olduğu, kurslar, ortaokullar, liseler, fakülteler açtığı, bu tür çabaları maddi-manevi olarak desteklediği bir ülkede yaşıyoruz. Devlet tüm kurumlarıyla çoğunluk inancı olan Sünni İslam'a (ve onun da Hanefi mezhebine) çalışıyor.

Öte yandan, Türkiye'de 22 küsur milyon Alevi yaşamaktadır. Aleviler, çocuklarının Alevi inancını almasını, onların bu inancın ve yaşam biçiminin gereklerine göre yetişmesini isterler. Ama bırakın Alevi inancının öğretilmesini, kendileri bile çoğu yerde özgürce "Aleviyim" diyemezler. Ölülerini bile Alevi inancı uyarınca kaldıramazlar... Egemen sınıfın ve şeriatçı gericiğin yüzyıllar boyu yaptığı saldırılar, karalama-kötüleme kampanyaları da cabası.

Bir Sünni vatandaş, ibadet için istiyorsa camiye gider. Cami hocasının ücretini devlet öder, okulunu-camisini

devlet kurar... Ama öte yanda, Alevinin ibadethanesi olan *Cemevi*, Alevi ibadeti *Cem*, Cemin lideri *Alevi Dede*, ve Dedenin icazet aldığı *Dergah*, yürürlükteki Tekke ve Zaviyeler Yasası'na göre YASAKLIDIR! Radyoda, televizyonda, eğitimde, herhangi bir ders kitabında Alevilik, Alevi inancı, Alevi kültürü, Alevi tarihi ANLATILMAZ! Çünkü Türkiye'de inanç özgürlüğü kağıt üzerindedir, çünkü Türkiye devleti laik değildir.

Laik, demokratik bir toplumda *inanç özgürlüğü* kurumlaşmıştır. Bunun ilk adımı, din ve devlet işlerinin birbirinden kesin çizgilerle ayrılmasıdır. Laik devletin görevi, her bir inanca ayrı tarife uygulamak değil, işine gelen tarafı destekleyip öteki tarafı engellemek ve de inananların kellesini kesmek değil, inanç sahiplerine görüşünü, inancını açıklama, bu doğrultuda örgütlenme hakkını tanımaktır.

İşte, Tekke ve Zaviyeler Yasası, Alevi-Bektaşî toplumunun bu haklarına yasak koymaktadır. Alevi ibadeti olan Cem'in herhangi bir kayıt-koşul olmadan Cemevi'nde yapılabilmesinin, Alevi Dede'sinin/Baba'sının serbestçe Dergah'tan eğitim ve icazet alarak en sağlıklı koşullarda cem yürütebilmesinin, yani Alevi inancının özgürce yerine getirilebilmesinin önünde engel olan BU YASA İPTAL EDİLMELİDİR.

Alevilik laiktir. Ortaklıktan, emekten, eşitlikten, insandan yanadır. İnsana sevgiyi, saygıyı öğretir. Aleviliğin ibadeti insana saygı, insana sevgidir, eşitlik, kardeşlik, ortaklıktır. Cemde bu anlatılır. Duvazımam ve deyişlerde, semahlarda bu anlatılır.

Ama inanç özgürlüğünü biz yalnızca Alevilik için istemiyoruz. İnanç özgürlüğü tüm inançlar/düşünceler için gereklidir ve laik devletin olmazsa olmaz koşullarından biridir. İnanç özgürlüğü, insanlık için bir saygı ve hoşgörü eğitimidir. Toplumsal gerginliklere neden olan önyargıların ve farklı inançlara farklı yaklaşımların ortadan kaldırılmasının önemli bir aracıdır.

Tekke ve Zaviyeler Yasası'nı, Diyanet örgütünü, zorunlu din derslerini kaldırmaya yanaşmayan anlayış özde Sivas katliamlarını meşru gören anlayıştır ve inanç özgürlüğünün düşmanıdır, unutmayalım. ●

Pir Sultan Abdal ve Hacı Bektaş Dergahı

Son yarım yüzyıl içerisinde Pir Sultan Abdal hakkında çok sayıda makale, kitap yazıldı. Yaşadığı dönem üzerine farklı görüşler ortaya atıldı.

Devrimciler Pir Sultan'ın kavga şiirlerini kendilerine bayrak yaparken, onu Aleviliğinden soyutlamaya çalıştılar. Sünni bağnazlar ise son zamanlarda, büyük ozanın engin Ali sevgisini çarpıtarak, Alevilerin Müslümanlığını korumak(!) adına, - aslında onları Şii görmek istedikleri için - Pir Sultan'ın "Alevi olmadığını" söyleyecek kadar ileri gittiler. Ama o, uç zıtların böylece kendisine küfürde birleşmesine şöyle karşılık veriyor:

Ezelden divane etti aşk beni
Hüseyin'i'm Alevi'yim ne dersin
Niçin dahledersin tarık düşmanı
Hüseyin'i'm Alevi'yim ne dersin

İmam-ı Ali'dir aynı bekadır
Pir elinden zehir içsem şifadır
Yardımcımız Muhammed Mustafa'dır
Hüseyin'i'm Alevi'yim ne dersin

İmam Rıza'nın ben envarıyım
Şah-ı Kerbela'da doğan Ali'yim
Münkirin yezidin Azrail'iym
Hüseyin'i'm Alevi'yim ne dersin

Pir Sultan Abdal yaşadığı dönem, özellikle ilişkide bulunduğu halk hareketleri konusunda üç

tartışmalı görüş bulunmaktadır.

Birincisi görüşe göre, Pir Sultan 2.Bayezit (1483-1512), Yavuz Selim (1512-1520) ve Kanuni Süleyman (1520-1566) dönemlerinde Alevi halk kıyımlarını yaşamış; Şah Kulu'ndan başlayarak, Kalender Şah dahil birçok başkaldırlara tanık olmuş ve içinde bulunmuştur. Kanuni'nin İran seferi sırasında uyguladığı köylü-Alevi kırımı sonucunda idam edilmiştir. Yani Pir Sultan 1470/80 ile 1547/50 yılları arasında yaşamış oluyor.

İkinci görüşün iddiası, Pir Sultan'ın, Aziz Mahmut Hüdai'nin 1.Ahmet'e yazdığı mektupta adı geçen Hızır Paşa tarafından, 1603- 1608 yılları arasında astırıldığıdır.

Üçüncüsü ve en çok kabul görmüş olanı ise, ilk kez araştırmacı İlhan Başgöz'ün S. Eyuboğlu'nun *Pir Sultan Abdal* adlı derlemesine yazdığı önsözde ortaya attığı görüştür. (S. Eyuboğlu, *Pir Sultan Abdal*, İstanbul-1983, s.11-56) Bu sava göre, Pir Sultan Abdal, 1577-78'de 50 bin kişiyi toplayarak Osmanlı'ya büyük bir başkaldırı hazırlıklarına girişen ve yönetimi dehşete sokan "Düzmece Şah İsmail" hareketiyle doğrudan ilişkisi yüzünden, 1588-90 yılları arasında Sivas'ta valilik yapmış Hızır Paşa tarafın-

İSMAİL KAYGUSUZ

dan asılmış olabileceği savıdır. Bu düşünce Mehmet Bayrak tarafından daha da geliştirilmiş görülmektedir. (M. Bayrak, *Pir Sultan Abdal*, Ankara-1986, s.111-133)

Bütün bunları ve Pir Sultan'ın Bedreddinci'lerle birlikte yeraltı örgütünde çalışıyor olmasından dolayı idam edildiğini ileri süren görüşleri burada (V.Timuroğlu, *İnançları Uğruna Öldürülenler*, Ankara-1991, s.86, 98) irdelemeyeceğiz.

Baki Öz, *Osmanlı'da Alevi Ayaklanmaları* adlı kitabının son bölümünü "Düzmece Şah İsmail-Pir Sultan Abdal" başlığı altında, Pir Sultan hakkında getirilen görüşlerin geniş bir özetine ayırmış. (Baki Öz, *Osmanlı'da Alevi Ayaklanmaları*, İstanbul-1992, s.190-204) Titiz bir araştırmacı bildiğimiz Baki Öz'ün bu özetinde, Celaleddin Ulusoy'un Alevi-Bektaşiliğin 7 büyük ozanını tanıtan *Yedi Ulular* kitabından hiç söz etmemesini yadırgadık. Araştırmacıların şimdiye kadar, Ulusoy'un bu kitapta Pir Sultan'a ilişki olarak getirdiği görüş üzerinde durmamış ve Baki Öz'ün de kitabında bu görüşe yer vermemiş oluşu, büyük eksikliktir. (Celaleddin Ulusoy, *Yedi Ulular*, Ankara-tarihsiz, s.157-194)

Celaleddin Ulusoy Pir Sultan üzerine neler söylüyor?

CELALEDDİN ULUSOY, önce büyük Alevi ozanının adı üzerinde alışılmışın dışında bir açıklama getiriyor:

"Pir ve Sultan sözcükleri tasavvuf ehline, Alevi-Bektaşî'lerce Ehl-i Beyt soyundan gelen kutsal kişilere ve yol kurucularına verilen sıfatlardır. Bizim kişisel kanımıza göre bu mahlasla kendisini 'Pir Sultan Abdal' olarak lanse etmiştir. 'Pir Sultan Abdal'ım' derken, 'Pir Sultan'ın *abdalıym*' anlamında kullanmıştır. Burada 'Pir Sultan' sözcüğü, şairin bağlı olduğu yol ulusu Hacı Bektaş Veli, Seyyid Ali Sultan, Balım Sultan veya bir başkasıdır. (Başkası yoktur-İ.K.)" (agy, s.157) (abç)

Gerçekten, gelenekte Pir Sultan'ın asıl adının *Haydar* ya da *Koca Haydar* olduğu kabul edilir. Ozanımız, Hacı Bektaş Dergahı'nda ikrar verip nasip aldıktan sonra, yol talibi olarak kendini 'Pir Sultan Abdal'ı niçin saymasın?

Sonra Celaleddin Ulusoy, üslup farklılıklarından yola çıkarak "birden fazla Pir Sultanlar" olduğunu düşünmenin yanlışlıklarına parmak basıyor. Mahlasların değişik kullanıldığı şiirlerin de, tersi kesin belgelerle ispatlanıncaya

değin Pir Sultan'ın sayılması gerektiğini vurguluyor ve şöyle diyor:

"Pir Sultan Abdal'ın yaşantısı ve kişiliği anlatılırken, O'nun *Safevîler'e*, özellikle *Şah Tahmasb'a* b olduğu işlenmiş ve diğer tüm ola, bu açıdan yorumlanmıştır. (Ulusoy, Pir Sultan'ın beklediği Şah'ın, Düzmece Şah İsmail olduğunun kabul edildiğinden habersiz görünüyor. Yahut da bu hareketi Pir Sultan Abdal'a bağlamanın 'düzmece' olduğuna inandığından sözünü etmemiş-İ.K.) Pir Sultan Abdal'ın İran şahlarına sempati duyduğu şiirlerindeki her 'Şah' sözcüğünden, İran şahlarının kastedildiğini sanmak yanlıştır. Alevi-Bektaşî toplumunda 'Şah' sözcüğü büyük çoğunlukla *İmam Ali ve onun soyundan gelenler için* kullanılmıştır. Hacı Bektaş Veli'ye, Seyyid Ali Sultan'a ve Balım Sultan'a da 'Şah' denilmiştir." (agy, s.158) (abç)

Ulusoy, Pir Sultan Abdal'ın *hitap ettiği ve beklediği "Şah"*ın, Hacı Bektaş Dergahı'nın Postnişini **Kalender Çelebi** olduğu görüşünü getiriyor.

Dönemin bazı Alevi halk ayaklanmaları

CELALEDDİN ULUSOY'un getirdiği yaklaşımla Kalender Çelebi'ye bağlandığında, Pir Sultan'ın yaşadığı dönem, yukarıda sözünü

ettiğimiz birinci görüşte ileri sürülen dönemle - 2.Bayezid (1483-1512), 1.Selim (1512-1520) ve Kanuni Süleyman (1520-1566) zamanlarıyla - denk düşebiliyor.

İlhan Başgöz'ün, Düzmece Şah İsmail'in (1577-8) "Pir Sultan'ın beklediği Şah" olduğuna tarihsel kanıt olarak gösterdiği dörtlüğe göz atalım:

Pir Sultan Abdal'ım dost çiresine
Arzumanım kaldı Şah cilvesine
60 ile 73'ün arasına
Özümü irfana koşamam m'ola

İlhan Başgöz, rakamları Hicri 960 (1552-53) ve Hicri 973 (1565-66) olarak yorumlayıp, "bu yıllar arasında, özünü irfana koşmak isteyen Pir Sultan yaşamaktadır" diyor. (S.Eyuboğlu, *agy*, s.55) Hangi gerekçe ile bu rakamları tarih kabul ettiği açık değil.

Neden Pir Sultan Abdal, 60 ile 73 yaşları arasında özünü irfana koşmuş olmasın? Demek ki ömrünün bu dönemi, onun olgunlaştığı ve çağının bilgilerine ulaşip onları özümlediği dönemdir. Bizce bu şiiri Pir Sultan 73 yaşlarında yazmış olmalıdır. Belki de Hızır Paşa'nın zindanlarında, ömrünün son zamanlarında yazmıştır. Böyle olunca onun 1475-80 arasında doğmuş olabileceği çıkıyor.

Bu tarihi esas aldığımızda, "Pir Sultan'ın zamanında, yaşadığı çevrede herhangi bir halk hareketi olmamış ve kendisi de böyle bir harekete katılmamıştır" diyenlerin (Bkz. Baki Öz, *agy*, s.191) niyetlerinin karanlık olduğu görülür. Çünkü Pir Sultan Abdal, bu tarihe göre, 30 yaşlarından itibaren, idam edilinceye kadar en az on Alevi halk hareketi yaşadı. Büyük kırımlar ve kanla bastırılmış onca ayaklanmaya, Çaldıran savaşı (1514) öncesi ve sonrasında, yüzbinlerin öldürüldüğü toplu Kızılbaş kırımlarına *tanık oldu*. İran savaşları sırasında (1548-55) Kanuni'nin Kızılbaş kırımından yakasını kurtaramadı.

Pir Sultan Abdal'ın yaşamış ve tanık olduğu bu halk hareketlerinden bazılarına değinelim:

1. 1509-11 yılları arasında iki yıl süren *Şah Kulu Sultan ayaklanması*. Bu, Şah İsmail Safevi'yi dayanak alıp başlayan ama kısa zamanda bağımsız gelişerek Anadolu ve Rumeli'yi saran ve doğrudan siyasal iktidara yönelik bir Alevi halk hareketiydi. Yenilgiden yenilgiye uğrayan Osmanlı kuvvetleri, ancak vezir Hadım Ali Paşa'nın yönetiminde, Sivas yakınlarında Gedikhan'da (1511 Haziran'ı) yapılan savaşta Şah Kulu'nu öldürerek ayaklanmayı durdurabildiler. Şahkulu Sultan'ın ölümüyle halk birlikleri dağıldı, 15 bin kadarı İran'a geçti.

2. *Nur Ali Halife ayaklanması*. 1512 yılında Tokat, Amas-

ya, Yozgat ve Çorum yörelerinde ki Alevi kitleler tarafından gerçekleştirildi. Şah İsmail'in halifesi olan Nur Ali, Tokat'ta Şah İsmail adına hutbe okuttu. Şehzade Ahmet'in isyanı bastırmakla görevlendirdiği Sinan Paşa'yı iki bin askeriyle öldürüp, Sivas'ı kuşattı. (Yavuz Selim'in kardeşi) Şehzade Ahmet'in Kızılbaş olan ve emrinde 10 bin kişilik kuvvet bulunan Murat'la *Kazova'da* birleşti. Aynı yılın yazında Erzincan yakınlarında Göksu'da yapılan savaşta Nur Ali Halife birlikleri Osmanlı ordusuna yenildiler. Bıyıklı Mehmet Paşa, Nur Ali'nin başıyla birlikte 600 isyancı Kızılbaşın kellesini Yavuz'a İstanbul'a gönderdi.

Bundan sonraki iki yıl içerisinde Anadolu'da büyük bir Kızılbaş kırımı gerçekleştirildi ve Çaldıran savaşı yapıldı (1514).

Bütün bu olaylardan, o sırada otuzunu aşmış bulunan Pir Sultan uzak mı kalmıştır?

3. *Bozoklu Celal*, 1517 yılı ortalarında, Yavuz Selim'in Mısır seferi sırasında ayaklandı. Amasya-Tokat bölgelerinin Alevi Türkmenlerini başına toplayan Bozoklu Celal eyleminin tabanını oluşturan 20 bini aşkın yoksul halk ve köylü, iki yıla yakın süre Osmanlı'ya karşı mücadele verdi. Ferhat Paşa liderliğinde ordunun üstlerine yürümesi karşısında Bozoklu Celal ve yandaşları Turhal, Zile, Artova ve Sivas üzerinden İran'a yöneldiler. Ancak Erzincan'da Celal yakalandı, kafası kesilerek Yavuz'a gönderildi.

4. *Şah Veli ayaklanması* 1519'da Yozgat'ta başladı. Şah Veli, Bozoklu Şah Celal'in talibiydi. Çevresinde toplanan 4 binden fazla insanla Celal'in öcünü aldı. Zile'de Sivas beylerbeyi Şadi Paşa'yı savaşa zorladı, birliklerini dağıttı. Çarpışmalarda Sivas defterdarı öldürüldü ve Şadi Paşa yaralandı. Bu olayla Şah Veli öyle büyük ün kazandı ki, bir Osmanlı tarih-yazıcısı, sonradan onun "Şah İsmail Safevi'nin bile adını unuttuğunu" yazacaktır.

Şah Veli ayaklanması, aynı yılın ortalarına doğru, Kızılırmak üzerindeki Şahrüh köprüsü yakınlarında Husrev Paşa kuvvetlerine yenildi ve büyük bir Alevi katliamı daha yapıldı.

5. *Süklün ve Baba Zünnun* ayaklanmaları da Alevi Türkmenlerin yoğun olduğu Bozok'da çıkmış, Tokat, Sivas, Amasya, Maraş, Adana, Tarsus ve İçel yörelerine yayılmıştır.

Osmanlı'nın baskıya dayanan toprak-vergi-köylü siyaseti, Alevilere ve Alevilik inancına hor bakışı, Alevileri "mülhid, rafizi (dinsiz, sapık)" olarak nitelemesi ve hakaretin ötesinde Aleviliği "ağır suç" kapsamı içinde gör-

mesi, ayaklanmaların ana nedenlerindendi.

Türkmen oymaklarından *Süklün* boyunun Koca Dede'sine devlet memurlarının yaptığı hakaret (hiç bıçak vurmadiği sakalının, bıyığının zorla kestirilmesi), Alevi Türkmenlerin geniş tepkisine yol açan bir kıvılcım oldu. Yoksul halkın başa geçirdiği *Baba Zünnun*'un 1525'lerde başlattığı ayaklanma, hızla gelişip yayıldı ve 1527'ye kadar sürdü. Ayaklanma sırasında Bozok sancak beyi (ve Kanuni'nin halasının oğlu) Mustafa bey, İlyazıcısı Kadı Muslihüddin öldürüldüler.

Baba Zünnun'cu Alevi yığınlar, Kayseri yakınlarında Hürrem Paşa komutasındaki Osmanlı kuvvetlerini perişan ettiler. Hürrem Paşa, İçel sancak beyi Ali bey, Kayseri valisi Behram bey ve daha birçok zeamet ve timar

Baba Zünnun'un ardından Kalender Şah'ın ayaklanması, Alevi-Bektaşî halk yığınlarının Hacı Bektaş Veli Dergâhı'na manevi bağlılıklarının siyasi birliği ve devlete karşı güçbirliğidir.

sahibi beyler öldürüldü. Bu başarılarıyla taraftarları artan Baba Zünnun ise Artova ve Kazova'ya doğru ilerleyerek, Alevi köylü yığınlarının kaynağına yöneldi.

Osmanlı yönetimi bu kez Rumeli beylerbeyi Hüseyin Paşa'yı, Sivas beylerbeyi Hasan Paşa'yı ve Maraş beyi Mahmut'u isyanı bastırmakla görevlendirdi. Hüseyin Paşa tüm eyalet askerleriyle Zünnun'un üzerine yürüdü. Höyük'ü'deki kanlı çarpışmalarda, Baba Zünnun'un kendisi ve yandaşlarından çok ölenler oldu, ama Aleviler Osmanlı ordusuna pes etmediler. Dağlara çekilip toparlandılar. Yeniden Osmanlı güçlerine saldırıp dağıttılar. Hüseyin Paşa öldürüldü.

Baba Zünnuncu Alevi Türkmenler, daha sonra, güneyden gelen Diyarbakır beylerbeyi Hüseyin Paşa'nın Kürt birlikleri tarafından dağıtıldılar.

Aynı yıllar içinde, *Atmaca* ayaklanması, babasının öldürülmesiyle oymağının başına geçen *Zünnunoğlu*; Maraş, Adana, Tarsus-İçel hattında *Tonuzoğlu* ve *Yenice Bey*, yine Adana'da *Veli Halife*, *Seydi Bey* ve *İnciryemez*

Alevi kökenli halk ayaklanmaları aynı zincirin halkalarıydı ve resmi tarihin "Yükselme Devri" dediği Kanuni Süleyman'ın "Cihan İmparatorluğu'nu" temelinden sarsıyordu.

Erdebil Tekkesi ve Hacı Bektaş Dergahı

BABA ZÜNNUN ölmüş fakat yandaşları dağılmamış, mücadele-yi sürdürmekteydiler. Çünkü Hacı Bektaş torunlarından *Kalender Şah*, Ankara-Kırşehir yöresinde ayaklanmış, süratle *Kazova*'ya doğru gelmekteydi. (Bizce bu iki büyük ayaklanma, ayrı ayrı değil birlikte ele alınmalıdır. Aynı ya da birbirini izleyen yıllarda ortaya çıkan bu iki eylem, Alevi-Bektaşî inancındaki halk kitlelerinin ilk ciddi toparlanması ve birlikte hareket etmeyi ilk denemeleridir.)

Baba Zünnun'un harekete geçmesinden az bir süre sonra Kalender Çelebi'nin başkaldırması, iki ayrı cephede aynı beyleri ve vezirleri şaşkına çevirip yenilgiden yenilgiye sürüklemeleri bir rastlantı değildir. Kanımızca bu, Alevi-Bektaşî inancındaki halk yığınlarının "Pirlerin Piri Hünkâr Hacı Bektaş Veli Dergâhı"na manevi bağlılıklarının *siyasi birliği*, "İstanbul şehrindeki tac-ı devleti" ele geçirmek için bilinçli bir andlaşma ve güçbirliğidir.

Ancak Osmanlı bunu sezmiş, ayaklanan kitlelerin *Kazova*'ya birlik sancağını dikmelerine, *bütün güçleri seferber edip* engel olmuştur. Zünnun'culara en büyük darbeyi, Diyarbakır beylerbeyi Hüseyin Paşa, "Rüstem yaratılışlı Kürt askerleri" ile vurmuş (*Peçevi Tarihi I*, s.96), böylece Kalender Şah'ın da yenilmesine zemin hazırlamıştır.

Anlaşıyor ki Hacı Bektaş Veli'nin torunlarından, Balım Sultan'ın (1426?-1516) kardeşi ya da oğlu olan, "Kalender Abdal", "Civan Kalender", "Kalender Çelebi" adlarıyla da tanınan *Kalender Şah* bu birliğin lideri seçilmiştir.

Kalender Şah (1476-1527/8) iyi bir ozandır. Balım Sultan'dan sonra Pir postuna oturmuş ve Hacı Bektaş Dergahının başındadır. (Çelebi Cemaleddin Efendi ve Celaleddin Ulusoy Kalender'in Balım Sultan'ın kardeşi olduğunu yazmaktadırlar. Oğlu da olabilir. Ama ölüm yıllarının kesin olduğuna dikkat edilirse; Balım Sultan'ın torunu kabul etmek, ya da İ.H. Uzunçarşılı gibi ikisi arasına birkaç kuşak koymak, çok yanlış ve kasıtlıdır. *İ.K.*)

Balım Sultan'ın tatlısu yumuşaklığı ve anlaşmacılığına karşın Kalender bu yola başkoymuştur. Dedesi Hacı Bektaş Veli'den *manevi buyruğu* almıştır:

Dün gece seyrimde batın yüzünde
Aşlı imam nesl-i Ali'yi gördüm
Elif taş başında nikap yüzünde
Hünkâr Hacı Bektaş Veli'yi gördüm

Geçti de secdeye oturdu kendi
Cemali şeminden چراغlar yandı
İşaret eyledi Kar' Abdal geldi
Bize Hak'tan gelen doluyu gördüm

İçtim o doluyu aklim yitirdim
Menzil gösterdiler geçtim oturdum
İndirdim kisvetim ikrar getirdim
Kemend ile bağlı belimi gördüm

Mürşid etegidir tutmuştur destim
Bu idi muradım erişti kastım
Ben beni yitirdim serhoşum mestim
İsmi vird eden dilimi gördüm

Kalender yoluna koymuştur seri
Şükür kurban kestim gördüm didarı
Erenler serveri Horasan piri
Hünkâr Hacı Bektaş Veli'yi gördüm

Anadolu Alevi-Bektaşî liderleri Seyyidler, Dedeler toplanarak, bir anlaşmaya varmış ve karar vermişlerdi. Kalender Şah'ın arkasında yürüyeceklerdi. Alevilerin büyük umudu ve şahı Şah İsmail (1487-1524) büyük yenilgiden sonra toparlanamamış ve ölmüştü. Anadolu Alevilerini Erdebil Tekkesi'ne bağlayan Şeyh Safi'den (Safiyeddin 1252-1324) bu yana en büyük halka *kırılmış* bulunuyordu. Alevi-Bektaşî inancındaki halk kitleleri *kendi şahırlarını* yaratmalıydılar. Bunu Hacı Bektaş Dergahı'nın başındaki Kalender'in kişiliğinde buldular.

İşte **Pir Sultan Abdal**, nefeslerinde, deyişlerinde ve düvazı-mamlarda Hacı Bektaş Veli ve evlatlarını, Dergah'ını işleyerek, onları ehlibeytle, Muhammed Mustafa ve Haydar- ı Kerrar (Ali) ile eşleştirerek, **Hacı Bektaş Dergahı'nın siyasetini yapmıştır**. Bugün de Alevi-Bektaşî toplumunun birliği bu görüşte yatmaktadır.

Pir Sultan, şiirlerinde adını kullanmayacak kadar Şah'laştıırıp, bağlanmıştır Kalender'e. Ancak yeni saptamış bulunduğumuz iki önemli şiirde, doğrudan Kalender'e hitap edildiğini görüyoruz. Ayrıca konumuzla da çok yakından ilişkilidir, Kalender Şah'ın taliplerinden olduğu anlaşılan *Ko-yun Abdal* adındaki ozan (Mezarı Kayseri-Bünyan'ın Akkışla köyünde), bilinen tek şiirinde Kalender'e seslenmektedir.

Koyun Abdal, hareketin içinden olup, ortamı değerlendirirken (Kalender'in) İran Şahı'na (Şah Tahmasb) gideceği dedikodusu üzerine, endişelerini dile getiriyor ve gitmemesini diliyor:

Seni Şah'a gider derler
Gel gitme güzel Kalender
Anan atan yüzün suyun
Gel gitme güzel Kalender

Hacı Bektaş değil m'atan
Kerbela'da mekan tutan

Pir Sultan Abdal'ın, 1514 Çaldıran felaketi öncesi tek güvendiği ve koştığı Şah, Safevi devletini kuran Şah İsmail Hatayi idi.

Hünkâr Veli değil m'öten
Gel gitme güzel Kalender

Bölük bölük oldu beyler
Yedilmez oldu yedekler
Terketme güzel Kalender
Gel gitme güzel Kalender

Sen Hacı Bektaş oğlusun
Şu aleme dopdolusun
Sen de bir erin oğlusun
Gel gitme güzel Kalender

Koyun Abdal durmuş ağlar
Kurulmaz oldu otağlar
Dikildi sayvanlar tuğlar
Gel gitme güzel Kalender

Koyun Abdal'ın dileği olmuş, daha sonra anlatcağımız ayaklanma sırasında "İran Şah'ından yardım dileme" ya da "gitme" olayı vuku bulmamıştır.

Ancak Kalender Çelebi'nin, olasıdır ki Şah İsmail Hatayi'nin - ölümünden kısa bir süre önce - ziyaretine gittiğini görüyoruz. Hatayi, aruzla yazdığı bir şiirinde, kendisinden on yaş kadar da büyük olan Hacı Bektaş Veli Dergahı Postnişini Kalender'e büyük övgüler düzmüştür.

Onu "iki alemin gerçek sırrı ve sultanı" diye niteleyen, Kalender'in başkanlığında gelmiş olan heyete "Hak kadehinden içip mest olmuş konuklar" diyen Hatayi, Kalender'i "Mustafa (Muhammed) ve Murteza (Ali)" gibi karşılıyor. "Şah'a kavuşmuş mihman(ım)dır Kalender / Hatayi'nin açtığı velilik kâbesinde Şah-ı Merdan (Ali) kuludur Kalender" diyen Hatayi, konuklarını yedirip içirip ağırıyor ve onları hesaba ihsan olarak geçirdiği şakasını yapıyor. Arkasından ona "şöhretin dünyayı tutması göründü (imdi şöhret-i alem göründü)" derken, sanki Kalender'e el verip, bir gelecek müstuluyor:

İki alemde sultandır Kalender
Kadimi küfr ü imandır Kalender

Kalender'dir hakikat sırr-ı kevneyn
(iki dünyanın gerçek sırrı)
Emir-i Hayy-i femandır Kalender
(Hayy: tanrı)

Kalender Mustafa vü Murteza'dır
Zihî cism ile hem candır Kalender
(Zihî: ne mutlu)

Cihan içinde sertapa bürehne (baştan ayağa çıplak)
Şehin aşkına kurbandır Kalender

Misafirler ki mest-i cam-ı Hak'tır
(tanrının kadehi)
Visal-ı Şah'a mihamandır Kalender
(visal: kavuşma, mihman: konuk)

Cihanın devrini buldu gıda nuş
Acayip ehl-i imandır Kalender

Geç imdi şöhret-i alem göründü
Hisaba cümle ihsandır Kalender

Velayet Kâ'besin açtı Hatayi
Gulam-ı Şah-ı Merdan'dır Kalender

Pir Sultan Abdal ve Dergah seçeneği

PİR SULTAN ABDAL, Kalender Şah ayaklanmasına kadar, tam yirmi yıl boyunca yukarıda dökümünü yaptığımız, sözünü ettiğimiz onlarca isyan hareketlerini ve onların kanla bastırılmalarını, kıyımları gördü. İçinde yaşadı. Dikkat ettiysek başkaldırıların ekserisi Bozok (Yozgat), Tokat, Artova, Kazova (Tokat-Turhal arasındaki ova), Sivas ve Erzincan yöresinde düğümleniyor, güçleniyor, büyüüp taşıyor. Ya da çözülüp yokoluyor! Kesin olan, *Pir Sultan'ın Sivas'ının* her başkaldırıda bulunmak durumunda olmasıdır.

Pir Sultan Abdal'ın, şiirlerinde karşılıklı etkileşimde bulundukları Şah İsmail Hatayi ile görüşmüş olduğu, hakkındaki söylencelerden ve bazı şiirlerinin yorumundan çıkarılabiliyor. (Bkz. Cahit Öztelli, *Pir Sultan Abdal*, 7.baskı, İstanbul-1989, s.26, 131, vd.) Kalender Şah ile Dede-Talip yakınlıkları bir yana, Şah'lığını kabul ve ilan ettiği Kalender'in Şah İsmail Hatayi ile görüşmeğe gittiği heyetin içinde Pir Sultan da olsa gerektir. Zaten şiirlerindeki kent ve ülke adlarına bakılırsa epey yerler gezmiştir, Pir Sultan.

Pir Sultan'ın Şah Hatayi'ye bir çeşit serzeniş, ya da Çaldıran felaketi sonrası için teselli kokan bir şiiri vardır. Eğer sözünü ettiğimiz "konuk heyette" bulunuyordusa, bunu kendisine okumuş olmalıdır. Bu dört kıtalık şiirinde serzeniş olduğu kadar, teselliyle birlikte eleştiri de bulunmaktadır:

Erenlere eş olayım
Bu yola yoldaş olayım
İçeyim serhoş olayım
Aymak elinden gelir mi?

Alna yazılmış yazıyı
Besili körpe kuzuyu
Hakkın yazdığı yazıyı
Bozmak elinden gelir mi?

Dere tepe dümdüz olur
Gece geçip gündüz olur
Gökte kaç bin yıldız olur
Saymak elinden gelir mi?

Pir Sultan'ım ey Hatayi
Dilimiz söyler hatayı
Pişmedik çiğ yumurtayı
Soymak elinden gelir mi?

Oysa daha önceleri, ilk gençlik yıllarında, olasıdır ki bağ-bahçe ile uğraşırken, ağaçlara yazdığı şiirde bile ismiyle birlikte "Şahım!" diye sesleniyordu:

Yel estimi aşka gelir sallanır
Mart ayında yeşillenir ağaçlar
Kıpkırmızı donlar giyer allanır
Hü dost çağırır sallanır ağaçlar

(...)

Pir Sultan Abdal'ım Hatayi şahım

Adem için ne halk etmiş allahım
Güz gelince salar yaprağın daim
Vakti geldimi sulanır ağaçlar

Yukarıda söylediğimiz gibi, *Erdebil Tekkesi* ile Anadolu Alevi-Bektaşilerinin bağları, son büyük halka olan Şah İsmail Hatayi'nin ölümüyle kopma noktasına ulaşmıştı.

Şeyh Safi tarafından 13.yüzyılın sonlarına doğru kurulan Erdebil Tekkesi, Safevi hane-danıyla birlikte Safevi Şii devletinin temeli olmuştur. Şeyh Safi'nin oğlu Sadrettin (1334-92), torunu Hoca Ali (1392-1429) ve torununun oğlu Şeyh İbrahim (1429-1447), kimseyi istekleriyle rahatsız etmeksizin Safevi postunda oturuyorlardı. Ünlere Bursa'daki Osmanlı sarayına kadar ulaşmıştı. Öyle ki buradan Erdebil'e Çerağ Akçesi adı altında hediyeler gönderirlerdi (Walther Hinz, *Uzun Hasan ve Şeyh Cüneyt*, 2.baskı, Ankara-1992)

Safevi Erdebil Tekkesi'nin etkisi, Anadolu Alevi halkları arasında, 1449'da İran'dan çıkarılan *Şeyh Cüneyd*'le başlayıp yayıldı. Şeyh Cüneyd, bu tarihten 1456 yılına değin Anadolu ve Suriye'de durmadan dolaşmış, *batınilîği ağır basan bir Şiiliğin* siyasetini yapmıştı. Özellikle Teke ve Hamidoğulları Türkmenleri arasında, Suriye ve Adana bölgelerinde Bedreddinci'lerin aralarına sığındığı Varsak Türkmenleriyle birlikte ve daha sonra Samsun-Canik yöresinde yaşamıştır. (Walther Hinz, *agy*, s.16-17)

Erdebil Dergahı'na bağlılık, sonra *Şeyh Haydar*, arkasından Anadolu'dan akın akın İran'a giden Türkmen oymak ve boylarına dayanarak 1500'lü yıllarda Safevi devletini kurmuş olan *Şah İsmail Hatayi* ile en üst düzeye ulaştı. Çünkü "tek kurtuluş yolu" siyasetine dönmüştü.

Kanımızca Kalender Şah olayı bir *dönüm noktasıdır*. Anadolu Alevi-Bektaşileri Şah İsmail'in ölümünden itibaren Erdebil'in etki alanından çıkmaktadır. Bakıyoruz, Pir Sultan Abdal, bu aralıkta kesin siyasal tercihinin *Hacı Bektaş Veli Dergahı ve onun soyundan postnişinlere* koyuyor. Alevi-Bektaşiliğin serçeşmesi Hacı Bektaş Veli'nin Dergahı ve ardılları (halife, postnişinleri) üzerine övgü dolu, etki-leyici nefesler, şiirler söylemekte ve açık siyasetini yapmaktadır.

Pir Sultan'ın Hacı Bektaş Dergahı'na bağlılığı

PİR SULTAN zaten Hacı Bektaş Veli Dergahı'ndan *el almış*, Pir Balım Sultan elinden dolu içmiştir. Dergah eşğine yüz sürdüğünü belirttiği nefesten anlaşıldığı üze-

re, Balım Sultan sağdır. Bizce Pir Sultan'ın Piri, C.Öztelli'nin ileri sürdüğü gibi, iki şiirinde adı geçen "Hasan Efendi" olamaz.

Hasan Efendi postunda oturur
Rumun abdalları hizmet yetirir
Zemheride deste gülü getirir
Hacı Bektaş Veli Sultan Balım var

Bu dörtlüğün geçtiği nefeste Pir Sultan Abdal, Hacı Bektaş Veli ve Balım Sultan'a sevgisini anlatmaktadır. Üstelik şiirin sonunda "Pir Sultan'ım biat ettik ol erden" demektedir. Bir başka şiirinden, Hasan Efendi'nin Koyun Baba Tekkesi postnişini olduğu da rahatlıkla çıkarılabildiğine göre (bkz. C.Öztelli, *agy*, s.38-39 ve 190), onu Hacı Bektaş Dergahı'na halife yapmak bir zorlamadır. C.Öztelli, Pir Sultan'ın asılma tarihini 1617'lere kadar yaklaştırdığı için bu zorlamayı yapmış olmalıdır.

Hasan Efendi, Dergah'ta yapılan Cem'lerde 12 hizmet postlarından birinde oturmuş olabilir. Hatta Pir Sultan'ın kendisi bir nefesinde, "Ayn-ı Cem'in bülbülüyüm" dediğine bakılırsa o da, "Zakir postu"nda oturmuştur.

Arzuladım sana geldim
Hünkâr Hacı Bektaş Veli
Eşğine yüzler sürdüm
Hünkâr Hacı Bektaş Veli

Pir elinden dolu içtim
Erenler demine düştüm
Ak cenneti gördüm geçtim
Hünkâr Hacı Bektaş Veli

Kırk Budak'ta şema yanar
Dolusun içenler kanar
Abdalları semah döner
Hünkâr Hacı Bektaş Veli

(...)

Balım Sultan er köçeği
Keser kılınca bıçağı
Cümle erenler gerçeği
Hünkâr Hacı Bektaş Veli

Pir Sultan'ım gerçek veli
Erenlerden çekmem eli
On'ki imamın serveri
Hünkâr Hacı Bektaş Veli

Hacı Bektaş Veli, onun dilinde hem Muhammed Mustafa, hem Haydar-ı Kerrar'dır (Ali'dir). Gerçek Şah odur:

Firdevs-i ala'da bir yanal elma
On sekiz bin alem nuru dediler
Muhammed Mustafa Haydar-ı Kerrar
Hünkâr Hacı Bektaş Veli dediler

(...)

Pirim der ki Bektaşiyim Bektaşî
Size nasip veren ol nasıl kişi
Sıkar un ederdi örs gibi taşı
Budur cümlesinden ulu dediler

(...)

Evvel Ali'ydi sonra sonra Veli oldu
Yol erkan bir zaman batında kaldı
Urum ellerinden nameler geldi
Budur Hakk'ın doğru yolu dediler

Pir Sultan'ım eydür Şah'ım Veli'dir

Cihanı bürüyen onun nurudur
Şüphesiz ki Hak Muhammed Ali'dir
Bilmeyene Mülcem soyu dediler

Pir Sultan Abdal Hacı Bektaş kapısından, yani Dergah'tan medet-mürvet bekliyor. Hacı Bektaş Veli'yi "Pirlerin Piri ve Şahların Şahı" olarak niteliyor.

Sensin bizim zahir batın ulumuz
Aman medet mürvet Pir Hacı Bektaş
Her taraftan sana çıkar yolumuz
Ali'sin bir adın var Hacı Bektaş

Seni sevdik senden yana yakıldık
Münkirlerin kesretinden sıkıldık
Herbirimiz kün-ci gamda takıldık
Yetiş bu imdada er Hacı Bektaş

Pirlerin pirisin yok sana teki
Müminin canısın münkirin şeki
Zahirde batında değilsin iki
Yetmiş üç milletsin bir Hacı Bektaş

Şahların şahısın zat-i Ali'sin
Her ilmin kânısın şah-ı velisin
Abdal Musa kendi Kızıl Deli'sin
Abdalların başı der Hacı Bektaş

Pir Sultan Abdal'ım sana dayandım
Uyur idim himmetinden uyandım
Her isteyenlere verdin inandım
Benim de muradım ver Hacı Bektaş

Görüldüğü gibi, Pir Sultan Abdal Hacı Bektaş Veli'den manevi destek diliyor. Bir başka şiirinde Hacı Bektaş Dergahı'ndan "nasip alır da var, almaz da" derken onları Dergah'a bağlayıp "irfan defterine yazdırmak" amacıyla olan Pir Sultan, "gelmezleri, görmezleri, bilmezleri" birliğe çağırır:

Evvel bu Dergah'tan nasip
Alan da var almaz da
Tarikate kadem basıp
Gelir de var gelmez de

Sazını almış destine
Hizmet ederdi dostuna
Ahd ile ikrar üstüne
Durur da var durmaz da

Olayım der isen Hızır
İrfan defterine yazıl
Hak her yerde hazır nazır
Görür de var görmez de

İçin bizim dolumuzdan
Çıkman sakın yolumuzdan
Pir Sultan'ım halımızdan
Bilir de var bilmez de

Pir Sultan Abdal, Dergah'ta birliğe çağrı yaparken koşulları, kuralları da tek tek açıklıyor. Yoksa "sürerler dergahtan haller nic'olur" korkusunu çekiyor, anımsatıyor baştan. Kendisi "Şah"ın, yani Hacı Bektaş'ın "aciz kuludur", öyle görür:

Pir Sultan'ım kemter kuldur Şah'ına
Hünkâr Hacı Bektaş nazargahına
Deli gönül hak ol düş Dergah'ına
Er olayım dersin er ile görüş

Aksi takdirde:

Pek imiş kurulmaz feleğin yayı

Fakat, Çaldıran yenilgisi ve büyük Kızılbaş kırımının ardından Pir Sultan Abdal'ın bütün gücüyle Hacı Bektaş Dergahı'na sarıldığını anlıyoruz.

Ezelden sunulur aşkın payı
İki dinli yüzlü yüze gülücü
Sürerler Dergah'tan haller nic'olur

Er değildir er nefesi tutmayan
Er pislik temiz etmeyen
Özünü rızaya teslim etmeyen
Sürerler Dergah'tan haller nic'olur

Erenler kabul eylemez yalanı
İçi sual olup dışı gülünü
Evvel ikrar verip sonra gülünü
Sürerler Dergah'tan haller nic'olur

*Pir Sultan'*ım ihlas çağır Pir'ine
Yerler gökler inler ah ü zarına
Mümin olan çıkar Hak divanına
Sürerler Dergah'tan haller nic'olur

Pir Sultan Abdal inanmıştır ki,
Pir önünde gerçeklerden söz
açılır. Ama "yapı birlik ile yapı-
lır".

Yine gerçeklerden açtık kapuyu
Bir Pir'in önünde kıldık tapuyu
Arı birlik ile yapar yapuyu
Birlik ile bitmeyende bal olmaz

*Pir Sultan'*ım eydür kalbimin nuru
Müminler gözlüyse münafık kördür
Erenlerin yolu kadimdir birdir
Her tepenin başında da yol olmaz

Pir Sultan Abdal, hem şöyle
sorar:

Muhammed Ali neslinden kim kaldı
Kim var Hacı Bektaş Veli'den gayrı
Onulmaz yaraya merhem kim sardı
Kim var Hacı Bektaş Veli'den gayrı

hem de sorup soruşturmasına yine
kendisi yanıt verir:

Çok şükür olsun Hüda'nın demine
Hacı Bektaş Veli Sultan Balım var
Mehdi evsafı eyledim temine
Hacı Bektaş Veli Sultan Balım var
(...)

Güneş doğdu dünyanın yüzüne
Aşkların nur göründü gözüne
Cümle canlar niyaz etti özüne
Hacı Bektaş Veli Sultan Balım var

*Pir Sultan'*ım biat ettik ol erden
Muhabbet kokusu geliyor serden
Katarından ayırma Şah-ı Merdan
Hacı Bektaş Veli Sultan Balım var

Anadolu'nun yetiştirdiği
ve Aleviliğin Yedi Ulu'-
sundan biri olan büyük
ozan, artık Hacı Bektaş Derga-
hı'nda daha önce oturmuş ve
oturmakta olanların, ve Bektaşile-
rin açık yürekli bir propagandası
içindedir. Artık Pir Sultan'a göre
"devir Bektaşilerindir". Öyleyse
"sevdalı, bade süzen, dünyayı
gezen, sırlarına güç erilen ama
arifler arifi ve hak yoluna canla-
rını kurban etmekten çekinmeyen
Bektaşiler" derlenip toparlanma-
lıdır.

Sevda çekmek şanlarıdır
Gizlice erkanlarıdır
Hak yoluna canlarıdır
Kurbanı Bektaşilerin

Onlar Horasan'ı gezer
Demkeş olur bade süzer

Seyyah olup daim gezer
Sultanı Bektaşiler'in

Sırlarına güç erilir
Remizleri geç bilinir
Üstad olan Pir seçilir
Hünkarı Bektaşilerin

Arifler arifi gelir
Arife tarif vız gelir
Uzak yakın hep bir gelir
Hassına Bektaşilerin

*Pir Sultan'*ım bu ne demek
Yerde insan gökte melek
Hiç cahile çekme emek
Devridir Bektaşilerin

Sanki bu derleniş için
"Rum(eli)'u fetheden Kırklar ser-
darı Şah Kızıl Deli'yi (yani Seyyit
Ali Sultan'ı) imdada" çağırma-
ktadır.

Şah-ı Merdan Ali kurdu bu yolu
Hazreti Fatma cihanın gülü
Evvel Seyyit Ali aldı yürüdü
Kırkların serdarıdır Kızıl Deli

*Pir Sultan'*ım eydür sancak getiri
Zemheride gonca güller bitiri
Kalenin altın üstüne getiri
Rum'un fethin eden Şah Kızıl Deli

Hey erenler evliyalar serveri
Himmet eyle bize Şah Seyyit Ali
Tarık-ı Naci'nin sensin rehberi
Himmet eyle bize Şah Seyyit Ali

*Pir Sultan'*ım eydür yola aşkız
Ta ezelden böyle kalbi sadıkız
Severiz ey Şah'ım kalbi sadıkız
Rahmet eyle bize Şah Seyyit Ali

Pir Sultan Kalender Şah'ın huzurunda özünü dâra çekiyor

PİR SULTAN ABDAL'ın, 1514
Çaldıran felaketi öncesi tek gü-
vendiği ve koştugu Şah, Şah
İsmail Hatayı idi. Kendilerini
ancak, 15 yıl önce Anadolu Alevi
Türkmen boylarının yardımıyla
Safevi Devletini kuran Şah İs-
mail kurtarabilirdi. "Urum'da
(Anadolu'da) ağlayan sefilleri, o
şad eder (sevindirir) ve güldüre-
bilir"di.

Hak'tan inayet olursa
Şah Urum'a gele birgün
Gazada bu Zülfikar'ı
Kafirlerle çala birgün

Hep devşire gele iller
Şah'a köle ola kullar
Rum'da ağlayan sefiller
Şad ola da güle bir gün

Çeke sancağı götüre
Şah İstanbul'da otura
Firenk'ten yesir getire
Horasan'a sala bir gün

Gülü Şah'ın doğdu deyü
Bol ırahmet yağdı deyü
Kutlu günler doğdu deyü

Şu alem şad ola birgün
Mehdi Dede'm gelse gerek
Ali divan kursa gerek
Haksızları kırsa gerek
İntikamın alsa gerek

*Pir Sultan'*ın işi ahtır
İntizarım güzel Şah'tır
Mülk iyesi padişah'tır
Mülke sahip ola bir gün

Bizzat nasip aldığı Piri Balım
Sultan'ın anlaşmacı tavrından ola-
cak, "Hacı Bektaş evladını gü-
nahkar görüp" Şah İsmail'e
sarılmış görünüyor.

Fakat, Çaldıran yenilgisi ve
büyük Kızılbaş kırımının ardın-
dan Pir Sultan Abdal'ın bütün
gücüyle Hacı Bektaş Dergah'ına
sarıldığını anlıyoruz. Pir Sultan'ın
Çaldıran öncesi ve sonrası yapılan
kırımdan kurtulması, Divriği-
Arapkir-Kemaliye ilçelerinin or-
tak otlığı olan Sarı Çiçek Yayla-
sı'nda Koca Haydar adıyla bir
zaman gizlenmiş olmasına bağla-
nabilir. (Bkz. Cahit Öztelli, *Pir
Sultan Abdal*, s.30-31)

1516 yılında Balım Sultan'ın
ölümüyle Mürşid postuna oturmuş
olan Kalender Şah'ın kişiliğinde
Alevi-Bektaşî halk yığınları lide-
rini bulmuştur. **Kalender Şah'ın
yukarıda aktardığımız şiirinde
görüldüğü gibi, Şah İsmail Hata-
yi'nin de bir bakıma onayı vardır.**

Pir Sultan, aşağıdaki nefeste
Kalender Şah'a seslenmektedir.
"Aman mürvet" diyerek onun
kapısına gelmiş, Pir'inin huzurun-
da dâr'a dikilmiş, hatalarını bir bir
saymaktadır. Kendini düşkün gö-
rüp, Pir'ine yalvarmaktadır. Hatta
vaktiyle "Hacı Bektaş oğlunu
(Balım Sultan kastediliyor olma-
lı) günahkar" görüp (Dergah'tan)
uzaklaşmasından dolayı kendi
kendine "yüzü kara" (iftiracı)
nitelemesini yakıştırmaktan çe-
kinmiyor.

Pir Sultan Abdal, Pir Meyda-
nı'nda özü dârda, müthiş bir
özeleştirme vermektedir:

Zahir batın On'ki İmam aşkına
Aman Şah'ım mürüvvet deyü geldim
Pirim nazar eyle şu ben düşküne
Aman Şah'ım mürüvvet deyü geldim

Bakmaz mısın cesedimin nârına
Elim ermez oldu cihan kârına
Yüzüm yerde geldim durdum dârına
Aman Şah'ım mürüvvet deyü geldim

Hacı Bektaş oğlun günahkar gördüm
Aradım isyanımı özümde buldum
Yüzümün karasın elime aldım
Aman Şah'ım mürüvvet deyü geldim

Erenler yolundan bir taş kaldırdım
Gönül bahçesinde gülün soldurdum
Bugün eksikliğim nefsi öldürdüm
Aman Şah'ım mürüvvet deyü geldim

*Pir Sultan'*ım eydür karşımda durma
Gidip münkirlerle yol erkan kurma
Alnımın karasın yüzüme vurma
Aman Şah'ım mürüvvet deyü geldim

Pir Sultan Abdal kendini Şah-
'ına, yani Piri *Kalender Sultan'a*

başıslattırdıktan sonra, nefeslerini
dövazlarını en etkin propaganda
silahı olarak kullanmaya başla-
mıştır. Sazı elinde sözü dilinde
dağlar aşmakta, ülkeyi köy köy,
oba oba dolaşmaktadır. Artık
Kalender, Şah'tır, Sultan'dır, Ha-
cı Bektaş ve dört gözle beklediği
Ali'dir O.

Onun kişiliğinde Hacı Bektaş
Veli'yi gördüğünü Pir Sultan
Abdal şöyle dile getirir:

Kuş olup güvercin donunu geyen
Uyan dağlar uyan Ali'm geliyor
Mucizatin cümle aleme bildiren
Uyan dağlar uyan Ali'm geliyor

(...)

*Pir Sultan Abdal'*ın cisminde cansın
Gönülümün evinde kurulu hansın
Urum'un içinde sen bir Sultan'sın
Uyan dağlar uyan Ali'm geliyor

Kalender Şah'ın kurtarıcı lider
olarak gelmekte olduğunu bildi-
rirken, çekimser duranlara ve
korkanlara güven veriyor. Onları
bıkmadan-usanmadan, toparlanıp
ayaklanmaya çağırıyor:

Muhammed Mehdi'nin hak sancağını
Çekelim bakalım nic'olursa olsun
Teber çekip münkirlerin kanını
Dökelim bakalım nic'olursa olsun

(...)

Münkirlerin sarayını yıkalım
Yıkalım bakalım nic'olursa olsun

Serden başka benim sermayem yoktur
Verelim gaziler İmam aşkına

Gelin canlar bir olalım
Münkire kılıç çalalım
Hüseyn'in kanın alalım
Tevekkeltü Taalallah

Mervan soyunu vuralım
Padişahı öldürelim
Hüseyn'in kanın alalım
Tevekkeltü Taalallah

Açalım kızıl sancağı
Geçsin Yezit'lerin çağı
Elimizde aşk bıçağı
Tevekkeltü Taalallah

Şah'ının ve evlatlarının, yani
Alevi-Bektaşî halk yığınlarının
maddi-manevi gücünü açıklama
gereği duyup, çatlak sesleri sus-
turma yollarına da başvuruyor:

Arkası yok deme Şah'ım(in) oğlunun
Zahirde batında yüzbin er vardır
Öndört masum ile Oniki İmam
Yanınca Muhammed'le Ali vardır

Önümüzce Rabbim sözüm pişirir
Yaramaz sofular Şah'ı şaşırır
Dervişler ar'oldu çiçek devşirir
Arının gömecinde balı vardır

Oddan kılıçtan keskindir gülbengi
Kırmızıdır donu hem aldır rengi
Renginde dürüm dürüm alı vardır

(...)

*Pir Sultan'*ım der ki vaktin beklesin
İkrarını mümin olan haklasın

Arif olan kalb evine saklasın
Erenlerin çok gizli yolu vardır

Pir Sultan Abdal "El-gün
arasına düşmüş", toplu halde
"köpüklenmiş sel gibi aşıp gider-
lerken" biraz kuşkulu, ama büyük
umutlar içinde Şah'ın yollarında-
dır. "Engürü dağından" çok
ötelede değildir, Dergah ve ba-
şındaki Pir Kalender Şah. Dolayı-
sıyla toprağını, yurdunu en güzel,
en içten duygularla tanımlamış
olduğu aşağıdaki şiirine "birçok
kimse ile birlikte Pir Sultan'ın
İran'a, Şah'a giderken söylediği"
yorumunu yapmak anlamsızdır.
Engürü dağından (Ankara yöre-
sinden) İran Şah'ının yolu mu
sorulur? (Bkz. C. Öztelli, *agy*,
s.67, dipnot 2) Ayrıca, şiirin
içine, İran tahtında birincisi 1590
yılından sonra görünen "Ala dağ
ardındaki Şah Abbas" ifadesi çok
sonradan girmiştir. Aşağıda görü-
leceği gibi söz konusu dörtlük, Pir
Sultan Abdal'ın nefesinin genel
havasına da kesinlikle uymamak-
tadır.

Engürü dağından bir yol azıttım
Acap Şah'a giden yollar bu m'ola
Sarardı gül benzim döndü aynaya
Acap Şah'a giden yollar bu m'ola

Nice pınarım var dolar eksilir
Ardıç dallarına gök tekeler asılır
Gırcılı boran tutmuş beller kesilir
Acap Şah'a giden yollar bu m'ola

Merdindendir deli gönüm merdinden
Ala Dağ ardından Şah Abbas
yurdundan
Kanlı yaş akıttım Şah'ın derdinden
Acap Şah'a giden yollar bu m'ola

Nice pınarım var üstü bovalı (bentli)
Taşı kimyali da toprağı dualı
Kayalarımız var şahin yuvalı
Acap Şah'a giden yollar bu m'ola

*Pir Sultan Abdal'*ım coşup giderim
El-gün arasına düşüp giderim
Köpüklenmiş selim taşıp giderim
Acap Şah'a giden yollar bu m'ola

Pir Sultan Abdal'ın "Şah'a
gider ben bir bezirgan
gördüm" diye başlayan
nefesinde "bezirgan" ve "ka-
tar" birer simgedir bizce. Üstü
örtülü olarak, bezirgan, Kalender
Şah'ın yükselttiği isyan katarına
çağrıdır. Kendisi de artık o katarın
ayrılmaz eridir. Çünkü bu katar
"hemen hakikatin yolunu tut-
muş"tur. "Ona hizmet eden an-
cak Dergah'a yeter". Ayrıca
"Bezirgan yükünü Yemen'den
tutmuş" betimlemesi, Kanuni dö-
neminde Osmanlı'ya Yemen'in iç
kısımlarını kaybettiren *Zeydi*
ayaklanmalarını anımsatmakta ve
çok gezmiş olan Pir Sultan'ın
oralara kadar uzanmış olduğunu
düşündürmektedir. Katar çok güç-
lüdür; ona kâretmez Osmanlı
haramisi. Şu dünyada çekilen
vefasızlıktan kurtulmak için tek
fırsat, bezirganın katarına girmek-
tir. ►

Osmanlı Tarihinin en büyük ayaklanmasını Hünkar Hacı Bektaş Veli'nin torunlarından ve Dergah postnişini Kalender Şah'ın yönetmesi, tüm Alevi-Bektaşî topluluklarını biraraya getirmişti.

Şah'a gider ben bir bezirgan gördüm
Ayrılmam katardan ben şimden geri
Hemen tutmuş hakikatin yolunu
Ayrılmam katardan ben şimden geri

Bezirgan yükünü Yemenden tutmuş
Ona hizmet eden Dergah'a yetmiş

(...)

Bezirganın yükü lal ile gevher
Ona kâr mı kılar harami safder
(haydut, cenkci)

(...)

Şu yalan dünyada ne bulduk vefa
Fırsat elde iken giregör safa

(...)

Pir Sultan Abdal'ım aşkı çoklar
Hiç kardaş bulmamış kend'özün

saklar

Korktuğumuz yerden yaradan saklar
Ayrılmam katardan ben şimden geri

Artık zamanı gelmiştir. Pir Sultan'ın Şah'ı Kalender Şah, Ali'liğini göstermelidir ki "Ali kim olduğu bilinsin"! Şah'ına, yukarıdaki nefeslerinde görüldüğü gibi hem "Ali" hem "Hacı Bektaş" diyordu. Erenler evliyalara serçeşmesi Hacı Bektaş Veli ise, torunlarından Kalender Şah da serçeşmedir. Şu halde "kendini teslim et bu ser çeşmeye" diyor Pir Sultan. Ama onun asıl istediği, tüm Anadolu Alevileri ve de ezilen halklar adına dileği "Hazreti Ali'nin devrinin yürümesi ve yeryüzünü kızıl taçların bürüyerek İstanbul şehrinin alınmasıdır".

Hazreti Ali'nin devri yürüye
Ali kim olduğu bilinmelidir
Alay alay gelen gaziler ile
İmamların öcü alınmalıdır

Kendini teslim et bu Serçeşme'ye
Er odor ki birisinden şaşmaya
Bin gaziye bir münafık düşmeye
Din aşkına kılıç çalınmalıdır

Çağırırılar filan oğlu filana
Kılıcı arştadır doğru gelene
Ne itibar yezit kavli yalana
Ya ser verip ya ser alınmalıdır

Yeryüzünde kızıl taçlar bürüye
Münafık olanın bağı eriyeye
Sahib-i zamanın emri yürüye
Mehdi kim olduğu bilinmelidir

Pir Sultan Abdal'ım ey Dede Dehman
Kendini çevir de andan gel heman
İstanbul şehrinde ol sahib-zaman
Tac u Devlet ile salınmalıdır

Pir Sultan Abdal'ın "Dede Dehman, Dehmen"i (doğrusu Dih-man- İ.K.) hakkında C. Öztelli'nin P.N.Boratav'dan kaynaklanarak yazdığı "Dede Dehmen, Şah Tahmasb'ın adıdır" (C. Öztelli, *agy*, s.139) yorumu doğru olamaz. Bu, Pir Sultan'ı İran Şahı'na bağlamak için zorlama bir yorum olurdu. Pir Sultan Abdal'ın "mihman canlar bize safa geldiniz" şiirindeki bir dörtlülüğü biz, bizzat Dede olan babamızdan aşağıdaki biçimde dinledik:

Misafir kapının iç kilididir
Ev sahibi ise anın dilidir
Mehman Muhammed'dir dehman
Ali'dir
Mihman canlar bize safa geldiniz

Hemen anlaşılacağı üzere bu ifade, "konuk Muhammed'dir ve onun makamındadır, karşılayan da Ali'dir" anlamını taşımaktadır. Dolaylı olarak Muhammed'in Kırklar'a konukluğu ve Ali'nin onu karşılaması anımsatılmaktadır.

Yani, yukarıdaki nefesinde Pir Sultan Abdal, Ali olarak gördüğü ve nitelediği Kalender Şah'a, yani Şah'ına "Dede Dehman" diye hitap etmektedir.

Kalender Çelebi ayaklanması ve Pir Sultan

BAKİ ÖZ, Kalender Çelebi ayaklanmasının kitle tabanı ve toplumsal niteliği üzerine şu genel belirlemeyi yapmaktadır:

"Hacı Bektaş soyundan olan Kalender Çelebi ayaklanmasının kitle tabanı köylü-çiftçi kesimiydi. Yoksul halktı. Geniş Türkmen yığınlarıydı. Elinden dirliği alınmış, yoksulluğa itilmiş küçük dirlik sahipleri idi. Devletçe dışlanmış, baskıyla düzen içerisinde tutulmaya çalışılan kesimlerdi. Bunların geneli Alevi ve Türkmenlerdi. Doğallıkla içlerinde devletçe kıyıma uğramış, toprak yoksulu bırakılmış Sünni ögeler de vardı. Kalender Çelebi'nin bağlaşıkları bu tür Sünni ögelerle, elinden dirlikleri alınan küçük toprak sahipleri idi." (B.Öz, *Osmanlı'da Alevi Ayaklanmaları*, İstanbul-1992, s.185)

Osmanlı tarihçilerinden Vakanüvis İbrahim Peçevi, Münecimbaşı, Solakzade Mehmet, Hemdani Çelebi Kalender Şah ayaklanmasından uzun uzun bahsetmektedirler. Ortak noktaları, Kalender'in büyük güç ve itibar kazandığı, arkasında çok sayıda ve her kesimden halkın toplandığıdır. Ve hepsi de kendi inançları doğrultusunda bunların "dinden çıkmış, inancı bozuk, dinsiz-mezhepsiz" olduklarında birleşirler. Bu nitelemelerle Alevi halkı "Rafizi, mühlid, Kızılbaş" diye adlandırır.

İbrahim Peçevi şunları yazmaktadır:

"Kalender Şah o kadar güç ve itibar kazandı, o kadar kalabalık bir toplumun başı oldu ki, böylesi hiçbir isyancıya nasip olmuş değildi. Aşık ve Abdal diye anılan ne kadar iman ve fiili bozuk kimseler var idiyse yanına toplanıp, yirmi- otuz bin kadar eşkıyadan oluşan bir çete meydana geldi." (Peçevi *Tarihi I*, s.93)

Solakzade de benzer yargıdadır:

"Kalender adlı kötü yollu bir aşık... zamanın Mehdi'siyim diyerek (ortaya çıktı)... abdal torlaklar, dinsiz meşrebliler ile mezhepsizler, pekçok kötülükseverler ile onun havasına

uyarak, yanına toplandılar. Bunların otuz bin kadar olduğu anlaşılmaktadır." (Solakzade *Tarihi II*, s.154, vd.)

Osmanlı Tarihinin bu en büyük ayaklanmasını Hünkar Hacı Bektaş Veli'nin torunlarından ve Dergah postnişini Kalender Şah'ın yönetmesi, tüm Alevi-Bektaşî topluluklarını biraraya getirmişti. Gün, "İstanbul'daki devletin tac ü tahtını" ele geçirmenin günüyü. Baba Zünnun'dan başlayarak Atmaca, Zünnunoğlu, Tonuz oğlu, Veli Halife ayaklanmaları, 1526- 1527 yıllarındaki Kalender Çelebi büyük toplumsal başkaldırısının hal-kalarıydı.

Ayaklanma Ankara-Kırşehir yöresinde patlamıştı. Yani ayaklanmanın merkezi karargahı Hacı Bektaş Dergahı çevresi olmuş, yığınlar burada toplanmıştı. "Ali nesli güzel İmam Urum üstüne" Doğu'dan -İran'dan Horasan'dan - değil "Mağripte çıkmış", yani Batı'dan geliyordu:

Yürüyüş eyledi Urum üstüne
Ali nesli güzel İmam geliyor
İnip temenna eyledim destine
Ali nesli güzel İmam geliyor

Doluları adım adım dağıdır
Tavlasında küheylanlar bağlıdır
Aslının sorarsan Şah'ın oğludur
Ali nesli güzel İmam geliyor

Tarlaları adım adım çizili
İrakip elinden ciğer sızılı
Al yeşil giyinmiş gerçek gazili
Ali nesli güzel İmam geliyor

Mağripte çıkar görünüşü görünüşü
Kimse bilmez evliyanın sırrını
Koca Haydar Şah-ı Cihan torunu
Ali nesli güzel İmam geliyor

Pir Sultan Abdal'ım görsem şunları
Yüzüm sürsem boyun eğip yalvarı
Evvel baştan On'ki İmam serveri
Ali nesli güzel İmam geliyor

Burada "Ali nesli güzel İmam", bizce Kalender'den başkası değildir. Hatırlanırsa yukarıda Koyunoğlu da şiirinde ona "güzel Kalender" diye hitap ediyordu. Pir Sultan Abdal onu hep "Şah, güzel Şah" bilmiş ve öyle demiştir. (Gençlik döneminde Şah İsmail'i kurtarıcı olarak beklerken yazdığı şiirlerinde de, onun adını nadiren kullanmıştır.) Bizce, 4.dörtlükte geçen "Cihan Şah'ın torunu Koca Haydar" da Hacı Bektaş Veli'nin torununun oğlu Kalender Şah'ın ta kendisidir. Pir Sultan'ı İran şahlarına yamamak isteyen Cahit Öztelli'nin şiirin bu dizesini değiştirerek, "Şah Cüneyit torunu Koca Haydar" a dönüştürmesinin bilimsellikte bağdaşan bir yanı yoktur. (Cahit Öztelli, *agy*, s.140-141)

Pir Sultan, onca ayaklanmalar yaşamış, katılmış, toplumsal birliğin siyasetini yapmış ve hatta sazını silah gibi kullanarak, sancagin nereye dikileceğinin taktiğini bile vermiştir. "Görsem şunları

ve boynumu eğip, yüzümü sürsem", yalvarsam derken, "Kızılmak gibi yatağından boşansın artık kuvvetlerin; Hama, Mardin ve Sivas'takilerle birleşip, ikiyüzlü Osmanlı'nın başına taşlar üşürerek, yani onları yokederek SANCAGIMIZI KAZOVA'YA DİKİN ARTIK" diye beklemektedir.

Gözleyi gözleyi gözüm dört oldu
Alim ne yatarsın günlerin geldi
Korular kalmadı kara yurt oldu
Ali'm ne yatarsın günlerin geldi

Kızıl Irmak gibi bendinden boşan
Hama'dan Mardin'den Sivas'a döşen
Düldül eyerlendi Zülfikar kuşan
Ali'm ne yatarsın günlerin geldi

Mümin olan bir nihana çekilsin
(nihan: gizli)
Münafık başına taşlar üşürsün
Sancagımız Kazova'ya dikilsin
Ali'm ne yatarsın günlerin geldi

(...)

Pir Sultan Abdal'ım bu sözüm hakur
Vallahi sözümün hatası yoktur
Şimdiki sofunun Yezidi çoktur
Ali'm ne yatarsın günlerin geldi

Ankara, Kırşehir, Bozok (Yozgat), Tokat, Sivas, Erzincan, Maraş, Adana ve Tarsus, ayaklanmaların alanı olmuştur. Kazova'ya sancak dikildiği takdirde Kalender Şah bütün güçlerin birleşmesini sağlayabilirdi.

Ayaklanmayı bastırmak için Sadrazam İbrahim Paşa görevlendirilmişti. Anadolu beylerbeyi Behram Paşa ile Karaman beylerbeyi Mahmud Paşa eyalet askerleriyle ona katılmış bulunuyorlardı. Her iki Paşa'nın askeri birlikleri, Kazova'ya yönelen Kalender Şah'ın ardına düştü. Kazova'daki korkunç savaşta Kalender'in emekçi-Alevi savaşçıları Osmanlı ordusunu bozguna uğrattı. Arkasından Mahmut Paşa'yla birleşen diğer Osmanlı güçleri Tokat yakınlarında Cincifile denilen yerde, 27 Mayıs 1527'de yapılan savaşta yine yenildiler. Karaman beylerbeyi Mahmut Paşa, Alaiye beyi Sinan bey, Amasya beyi Koçi bey, Anadolu Tımar defterdarı Ruh ve Karaman defterdarı kethudası Seyh Mehmet öldürüldüler.

Bu yenilgilerle birlikte Osmanlı ordusunun tüm ağırlıkları Kalender Şah birliklerinin eline geçti. Tarihçi Solakzade'nin söylemiyle:

"Bütün torlaklar ağırlıklı silah, hayme ve çadırlar edindiler. Çıplak ve perişan iken giyinip kuşandılar. Övünülecek giysilerle donandılar." (Solakzade *Tarihi II*, s.155)

Pir Sultan Abdal bu olayları Kızıl Deli Sultan üzerine yazdığı bir şiirinde anlatmakta ve Kırklar simgesiyle vermektedir:

(...)

Kırklar Urum'a geçti sen duydun mu

Tanrının arslanı geldi bildin mi
Pınar yanında kendini buldun mu
Kırklara serçeşmesin pirim Ali
Cümlemizden ulusun Kızıl Deli

Kırklar bir bir arda sökün eyledi
Domuz kafirlerin yolun bağladı
Tanrının arslanı imdat eyledi
Kırklara serçeşmesin pirim Ali
Cümlemizden ulusun Kızıl Deli

Geldi Kazova'sın duman bürüdü
Kara kafirlerin yağı eridi
Allah allah deyüp Kırklar yürüdü
Kırklara serçeşmesin pirim Ali
Cümlemizden ulusun Kızıl Deli

Kırklar Rum ilinde makam tuttular
Makamlar açtılar çırağ yakttılar
Bütün kafirleri dine çektiler
Kırklara serçeşmesin pirim Ali
Cümlemizden ulusun Kızıl Deli

Pir Sultan'ım bu sözleri söyledi
Kafirleri Yezitleri bağladı
İlk selamı essela'da söyledi
Kırklara serçeşmesin pirim Ali
Cümlemizden ulusun Kızıl Deli
(Essela: kendine güvenen ortaya çıksın anlamında meydan okuma)

Kalender'in bu başarılarından sonra, *Dulkadirli* boylarının çoğu ayaklanmaya katıldı. Bunların büyük bir kısmı Alevi değildi, fakat dirlik ve timarları elinden alınmış kimselerdi. Bunlarla birlikte Kalender Şah kuvvetlerinin sayısı 40 bine yükselmişti.

Ayaklanma, giderek önünde durulmaz hale geliyordu. Bu durum karşısında Sadrazam İbrahim Paşa, *Dulkadroğulları*'ndan (Kalender tarafına geçen) Başatı, Karacalu ve Dokuzboy beylerine gizlice dirliklerinin derhal geri verileceğini bildirdi. Ayrıca yol-suzlukların düzeltileceğini duyurdu. Vali Ferhat Paşa ile "halka yanlış davranıyorlar" gerekçesiyle, aslında ayaklanmacıları ezemedikleri için idam edildiler. *Dulkadir beyleri* devletçe doyurulunca başkalarını da yanlarına çekmeye başladılar. Böylece Kalender Şah ayaklanmasına katılanlarda büyük çözümler başgösterdi.

Sonuçta Osmanlı, savaşta yemediği Kalender güçlerini onların hazır olmadığı içten parçalama siyasetiyle güçten düşürdü. Özellikle geceleri birçok insan ayrılıp evine dönüyordu. Öyle ki Kalender Çelebi'nin yanında "3-4 bin Kalenderi (burada 'Kalenderci, Kalendersever' yani Alevi-Bektaşîler anlamındadır. İ.K.) kaldı." (Bkz. Münecimbaşı *Tarihi II*, s.527)

Pir Sultan Abdal'ın "dostların muhabbeti kaldırıp, geriye kaçışını", vefasızlığı ve ihaneti anlatan şiirinden birkaç dörtlük ve arkasından da *her ne pahasına olursa olsun kendisinin Pirinden dönmeyeceğini* korkusuzca vurgulayan nefesini verelim. Bu "Pir", tabii ki "Pirlerin Piri Hacı Bektaş Veli"nin torunu Kalender Şah'tan

Pir Sultan, Osmanlı'nın Alevileri bölme ve parçalama gayretini boşa çıkarmış, Dergah postnişini Kalender Çelebi'yi Alevilerin "Şah"ı olarak görüp övmüş, Bektaşî ve Alevileri birliğe yöneltmiştir

başkası değildir.
Çıktım yücesine seyrân eyledim
Gönül eğlencesi küstü bulunmaz
Dostlar bizden muhabbeti kaldırmış
Hiçbir ikrarından ahdi bulunmaz

Zülfleri top top olmuş cıgâlı
Rakiplerin Hak'tan olsun zevâli
Bir günahkar kulum doğdum doğâlı
Günahkar kulunun dostu bulunmaz

Kanı benim ile lokma yiyenler
Başı canı dost yoluna verenler
Sen ölmeden ben ölürüm diyenler
Dostlar da geriye kaçtı bulunmaz

Yine kırılındı dağların başı
Durmuyor akıyor gözümün yaşı
Vefasız ardından gitse bir kişi
Hakikat ceminde desti bulunmaz

Koyun beni Hak aşkına yanayım
Dönen dönsün ben dönmezem
Pir'imden
Pir'imden dönüp mahrum mu kalayım
Dönen dönsün ben dönmezem
Pir'imden

Benim Pir'im gayet ulu kişidir
Yediler ulusu Kırklar eşidir
On İki İmamın server başıdır
Dönen dönsün ben dönmezem
Pir'imden

Kadılar müftüler fetva yazarsa
İşte kement işte boynum asarsa
İşte hançer işte kellem keserse
Dönen dönsün ben dönmezem
Pir'imden

Ulu mahşer olur divan kurulu
Suçlu suçsuz gelir anda derilir
Piri olmayanlar anda dirilir
Dönen dönsün ben dönmezem
Pir'imden

Pir Sultan'ım arşa çıkar ünümüz
O da bizim ulumuzdur Pirimiz
Hakka teslim olsun garip canımız
Dönen dönsün ben dönmezem
Pir'imden

Kalender Çelebi, elinde kalan birkaç bin kişilik kuvvetle Kayseri- Sarız üzerinden - olasıdır ki Adana ve Tarsus yöresindeki ayaklananlarla ve Bozok bölgesindeki Zünnunoğlu ve Atmaca kuvvetleriyle birleşmek için, iki gücün ortasında bulunan - *Nurhak Dağları*'na çekildi. Bazı yazarların ileri sürdüğü gibi "İran'a gitmek için Kalender'in yol aradığını" sanmıyoruz. (Bkz. Baki Öz, *agy*, s.189, dipnt.163) Kaldı ki, İran yolu Nurhak tarafından değil Sivas-Erzincan hattı üzerinden geçiyordu. Kalender Şah kuvvetleri ise güneye doğru inmişti.

Kalender Şah'ın elindeki inançlı ama yetersiz kuvvet, Sadrazam İbrahim Paşa'nın "Mehmet Ağa ile Pervane adındaki iki eşkiya avcısı" tarafından Başsaz ya da Başsan adlı yerde tuzağa düşürüldü. (*Peçevi Tarihi I*, s.94) Burada Kalender Çelebi ve sadık adamı Veli Dündar öldürüldüler. Başları bir atın terkesine asılarak Padişah'a götürüldü. Kalender'in taraftarlarından pek azının kırım-

dan kurtulabildiğinde Peçevi, Solakzade ve Münecçimbaşı hemfikirdirler.

Kalender Şah Ayaklanması'nın böylece bastırılması üzerine Kanuni Süleyman (1520-1566) Sadrazam İbrahim Paşa'yı cömertçe ödüllendirdi. Sadrazamın yıllık ödeneğini iki katına (1 milyon 200 bin akçeden 2 milyon akçe'ye) çıkardı.

Pir Sultan Abdal'ın Kalender kırımından kurtuluşu

BAŞTAN BERİ ileri sürdüğümüz düşünceler doğrultusunda düşünüldüğünde, Kalender Şah ayaklanmasına elli yaşlarında katılmış olması gereken Pir Sultan Abdal ayaklanmanın bastırılmasını izleyen kırımın acaba nasıl kurtuldu?

Şah İsmail'in ölümünün ardından, Hacı Bektaş Veli Dergahı'nı Erdebil'in önüne geçirme ve merkez yapma siyasetini cesaretle ortaya atıp savunan Pir Sultan Abdal. Osmanlı'nın Bektaşîleri ve Alevileri birbirinden ayırma ve parçalama gayretini boşa çıkarmış, Dergah postnişini Kalender Çelebi'yi ezilen Anadolu Alevi kitlelerinin kurtarıcı "Şah"ı olarak görüp, övgüsünü yapmıştır. Bektaşî ve Alevileri tam birliğe yöneltmiştir. Ve de, inançları doğrultusunda başını vermekten çekinmeyen Alevi halk topluluklarını Muhammed-Ali, Hüseyin, Ehlibeyt, On İki İmam sevgisi; Muaviye Yezit Mervan laneti, yani "Tevella ve Teberra" simgeleri içinde *Kalender Şah'ın çevresinde toplama, birleştirme çağrıları yaptığı* anlaşılıyor.

Şiirlerine simgeleri öylesine ustalıkla yerleştirmiştir ki, bunlar adeta Pir Sultan'ı koruyucu örtü olmuşlardır. Ancak Kanuni'nin,

*"Mümin olan bir nihana çekilsin,
Münafık başına taşlar üşürsün,
Sancağımız Kazova'ya dikilsin,
Ali'm ne yatarsın günlerin geldi"
diyen Pir Sultan Abdal, Hacı Bektaş Veli Dergahı'ndan el almıştı*

babası Yavuz Selim'i aratmayan Kızılbaş düşmanlığından 20 yılı aşkın bir süre kendini koruyabilmesi, Anadolu'yu daha doğrusu yaşadığı bölgeyi uzun süre terketmesine bağlanmalıdır.

Gençliğinde, Şah İsmail yandaş olarak onun propagandasını yaptığı zamanlar, kendini Arapkir-Eğin-Divriği'nin ortak otlağı olan *Sarı Çiçek Yaylası*'nda gizlediğini belirleyen bilgilerden sözetmiştik. Pir Sultan Abdal'ın - kendini ikinci gizleme dönemi olarak niteleyeceğimiz - bu yılları Rumeli'de geçirmiş olduğunu gösteren şiirlerinden vereceğimiz bazı örneklerle konuyu sonlamak istiyoruz.

Feleğin bile düzene desteğini vererek, kendisini "çevre çevre yeldirdiğini" söyleyen Pir Sultan, "ayrılığın okunu dolduran" nede ni üç şeye bağlamaktadır; ecel, didar ve nasip! Başta ecel, yani ölüm korkusu olunca güzel yüz ve nasip kavramlarının önemi kalır mı?

Kismet verip bizi salan çöllere
Ya eceldir ya didardır ya nasip
Felek bizi aldı özge hallere
Ya eceldir ya didardır ya nasip

Kismet verip çevre çevre yeldirdi
Bilmediğimiz hikmetlere daldırdı
Çekip ayrılığın okunu doldurdu
Ya eceldir ya didardır ya nasip

Felek arka vermiş çarhın devine
Arit kalbın evin iman sevine
Türlü dalga geldi gönlüm evine
Ya eceldir ya didardır ya nasip
(...)

Pir Sultan Abdal'ım der ki vardığım
Ulu dergahıdır yüzler sürdüğüm
Bilmediğim hikmetleri bildiğim
Ya eceldir ya didardır ya nasip

Öldürülme korkusu Pir Sultan'ı nereye kaçırmıştır? Sanırsız aşağıdaki nefes bunun karşılığını verecektir:

Akdeniz'i seyreyledik yalıdan
Böyle aldık nasihatı uludan
Tanrıdağı kurbu Kızıl Deli'den
Görünür İmamevleri görünür

Senin aşıkların geçti rahından
Korkmaz mısın aşıkların ahından
Akyazılı Sultan'ın dergahından
Görünür İmamevleri görünür

Senin dervişlerin geçer kabâdan
Geydikleri hırkaları abadan
Her nereye baksan Otman Baba'dan
Görünür İmamevleri görünür

Hünkar Hacı Bektaş Veli'nin tahtı
Konmazdı Yezit'ten alırdı ahı
Her gece seyrimde seherin vaktı
Görünür İmamevleri görünür

Hünkar Hacı Bektaş Veli aşkına
Bahçende açılan güller aşkına
Kerbela'da yatan İmam aşkına
Görünür İmamevleri görünür

Pir Sultan'ım kendi kurdu bu yolu
Yüz be yüz gördüğüm Ali'dir Ali
Horasan'da Ali Rıza'yı Veli

Görünür İmamevleri görünür

Tahmin edileceği gibi Pir Sultan Abdal, uzun bir yolculuktan sonra *Trakya*'ya geçmiştir. İmamevleri denilen yere gelirken bu şiiri yazmış gibi görünüyor.

Belki uzun bir süre burada oturdu. "İmamevleri", *Otman Baba*'nın tekke ve türbesinin bulunduğu *Tanrıdağı* adı verilen Edirne kırımından ve *Akyazılı Sultan Dergahı*'nın bulunduğu yerden görülebilen bir yerleşme birimidir. (Cahit Öztelli'nin, bu İmamevleri'nin "İran Şah'larının ya da On İki İmamlardan birinin bulunduğu bir yer olabileceğini" hangi gerekçe ile ileri sürdüğünü anlamak doğrusu çok güçtür.)

Açıktır anlaşıldığı üzere Pir Sultan Abdal, *Trakya ve Balkan Bektaşîleri ve Bedreddini*'ler arasında uzun zaman kalmıştır. Otman Baba'ya bağlı Akyazılı Sultan dergahında (Varna) ve daha çok Hacı Bektaş Dergahı'na doğrudan bağlı *Seyyit Ali Sultan Tekkesi*'nde (Dimetoka) yıllarını geçirmiştir. Seyyit Ali Sultan - diğer adıyla Kızıl Deli - için ve onun adının geçtiği, en az 6-7 nefesi vardır bize ulaşan. "Evli-yalar serveri" olarak seslenip himmet dilediği Kızıl Deli'nin tekkesinde hizmet gördüğünü, Baba İbrahim'le Cem'ler yürüttüğünü belirleyen nefesleri vardır. Bir örnek sunalım.

Gelin ey erenler seyrân edelim
Açıldı kapısı Seyyit Ali'nin
Eksigimiz bilip dâra duralım
Himmeti ganidir Kızıl Deli'nin

Çekti sancağını dağlar dolandır
Mümin olan canlar aşka bulanır
Kurbanlar tıglanur çırak uyanır
Çekilir gülbenkler Seyyit Ali'nin

Ne güzel baharı yetmiştir şimdi
Lalesi sümbülü açmıştır şimdi
Abdallar semahı tutmuştur şimdi
Himmeti ganidir Seyyit Ali'nin

Baba İbrahim şehitler ayırır
Kırkların ceminden o da beridir
Pirim cansız duvarları yürüdür
Himmeti ganidir Kızıl Deli'nin

Pir Sultan'ım eydür kendi özümüz
Güzelce Şah'ıma var niyazımız
Bir gün kara toprak örter yüzümüz
Himmet'i ganidir Seyyit Ali'nin

Sivas ellerine geri dönüş

VE BİRGÜN, bilemediğimiz bir tarihte, Pir Sultan Abdal bu illerden geri döner. Dostlarına "bizi safa ile gönderin" der. Tatlı dillerine doyamadığı dostlarıyla helallaşır. "Bir daha ya geldim ya geledim" ve "ölüm uzak derler heman yakındır" dizelerinden anlaşılacağı üzere, yaşamının son yıllarında dönmüş olmalı Sivas'a.

Geldim gider oldum illerinize

Dostlar bizi safa ile gönderin
Doyamadım tatlı dillerinize
Dostlar bizi safa ile gönderin

Şöyle bir güzelden ahd alamadım
Bir ahdine bütün yar bulamadım
Bir daha ya geldim ya geledim
Dostlar bizi safa ile gönderin

Himmet eylen şu dağları aşalım
Pir aşkına kaynaşalım coşalım
Gelin birer birer helallaşalım
Dostlar bizi safa ile gönderin

Çıkalım yaylaya inelim düze
Himmet eylen yaran ahbablar bize
Bir selam göndersem gelir mi size
Dostlar bizi safa ile gönderin

Tarihyazıcı Solakzade, Kanuni Süleyman'ın Kızılbaşlar hakkındaki düşünceleri duygularını şöyle dile getirmektedir:

"Dünya padişahı (Kanuni), sürekli Kızılbaş taifesinin sövüp saydıklarına kalben perişan olup, bunlardan öğ almaya her zaman hazır bulunmakta ve o yanlara hareketi, küçük bir bahaneyle bağlarlar idi. 'Bu dinsizlerin pisliklere bulaşmış vücutlarını zaman sayfasından ne zaman çıkarırız' diye her zaman söylerlerdi." (*Solakzade Tarihi, II*, s.213)

Böylesine Kızılbaş düşmanı olan "Dünya Padişahı"nın yönetimindeki ülkede 20 yılı aşkın süre hayatta kalması, Aleviliğin bu ulu ozanı için çok büyük bir başarıdır.

Pir Sultan Abdal Sivas'a geri döndüğünden çok az zaman sonra, Kanuni Süleyman'ın Sivas Valisi Hızır Paşa (1548-50?) tarafından darağacına çekildi. Onca ayaklanma ve kırım, onca başarı ve yenilgi, onca halk kahramanlığı ve kahpelik yaşamış, Aleviliğin ulu ozanı "Pir Sultan'ın Abdal" Koca Haydar, Yavuz'dan itibaren İran'a karşı yapılan her savaş öncesi gelenekselleşen Kızılbaş kırımından kurtulamamıştı. Hem de bir döneke eliyle, hem de Sivas'ta.

Şöyle diyordu Koca Haydar:

Pir Sultan Abdal'ım Hakka yakındır
Edebi erkânı hemen takin dur
Ölüm uzak derler heman yakındır
Dostlar bizi safa ile gönderin

Alevi halk yığınları kendisini safa ile gönderdi ölüme. Hiç unutmadı Yedi Ulular'ın Koca Haydar'ını. Yüzlerce yıl boyunca dilinden eksik etmedi. Her fırsatta mücadelenin sancağına Pir Sultan Abdal adını yazdı. Yeni Pir Sultanlar doğurdu Anadolu halkı ve toprağa verdi şehitlerini.

Banaz'da dikili Pir Sultan heykelinin yansıttığı onurlu, dirençli mücadele ruhu, bugün "bir olalım, diri olalım, iri olalım" diyen ve Dergah çevresinde kenetlenmekte olan Alevi-Bektaşî toplumunun bilincinde yaşıyor. Ama unutmayalım ki "Yavuz"lar Kanuni'ler, Ebu Suud Efendi'ler, Hızır Paşa'lar ve Dulkadir beyleri" de yaşıyorlar! Ve sancak daha Kazova'ya dikilmedi! ●

‘Nurhak’lı için en büyük varlık insandır’

Muhabirimiz *Bedir Yöle*, Kahramanmaraş’ın en yeni ilçesi olan Nurhak’ta bir grup Aleviyle güzel bir sohbet yaptı, onlarla Nurhak Alevilerinin sorunlarını konuştu

Kervan dergisi olarak, “dergah” konusunu gündeme getirmiştik. Burası da Hacı Bektaş-ı Veli Dergahı’na bağlı. İcazetler, Hacı Bektaş Veli postnişininden, postta oturan mürşitten alınıyor. Bu açıdan, toplumsal birlik ve beraberliğimizde Nurhak’ın da katkıları olacağını düşünüyoruz. Ayrıca Nurhak’ın büyük sorunları var. İçme suyundan tutun, yol sorununa, okuldaki öğretmen yetersizliğinden, Maraş ilinin Nurhak’a yönelik yanlış tavrına kadar tepeden tırnağa sorunla dolu. Dışarıdan gelen memurlara, öğretmenlere “Nurhak’a gitmeyin, onlar şöyledir, böyledir...” gibi dedikodular da üretiliyor. Oysa buraya gelenlerin iki-üç ay kalıp halkı tanıdıktan sonra bir daha ayrılmak istemediğini biliyoruz. Korka korka geliyor, ama ağlayarak gidiyorlar.

Nurhak üzerinde oluşturulmak istenen yanlış izlenimleri silmek, ilçe halkının sorunlarını dile getirmek, biliyoruz ki sizin için önemli.

(Ali Akkuş Baba:) Efendim, ötelardan beri adı çıkmış Nurhak’ın. (İktidardakiler) Alevilere karşı oldukları için adı çıkmış yani. Bizim derterimize sözcü olmanız, bizi sıkı, kısıtlayan ortam: mümkün mertebe almaya çalışmanız, Alevi-Bektaşî Dedelerimiz, diğer gelenlerimiz açısından rahat ve mutlu kılar bizi.

(Ali Kesik:) Ben, eskiden köy, şu anda ise ilçe olan Nurhak’tanım. Alevi çocuğuyum, adım Ali Kesik. Babamın dedesi Mustafa Kesik’in ve babamın babası Ali Kesik’in Alevi-Bektaşîlerden olduğunu biliyorum. Ondan sonra da, aynı yönlerde, babamın ve bizlerin de Alevilik ilkesine gerçekten inanarak sahip çıktığımızı biliyoruz.

İlçede (7 binin üzerinde olan) nüfusun yüzde 90’ı Alevi ama, Aleviliğin Nurhak’a nereden ve nasıl geldiğini bilemiyoruz. Nurhak’ın tarihine ilişkin bir belge bilmiyoruz. Bir kitap yazılmış fakat okumadım.

Buraya yerleşen aileler, sanırım Türkmen boylarından geliyor.

Ali Baba, 12 Eylül öncesindeki gençliğimizin durumunu sizler yaşadınız. O zamanlar burada cem falan yapılmıyordu. Şimdi ise Nurhak akla ilk gelen yerlerden. 4 yıldan beri gidip geliyoruz, o kadar yakınlaştık ki. Yediden yetmişe insanların hepsi sevecen, barıştan, kardeşlikten, sevgiden yana. Bölgede yaşanan siyasi kargaşaya rağmen bu özelliklerini korumaya devam eden, her yönüyle mükemmel, dört dörtlük bir toplum. Ancak, bura halkını silahlanmış, dağ başına çıkmış diye tanıtmaya çalışanlar oluyor. Siz bu konuda bir açıklama yapar mısınız?

(Ali Kesik:) Bunu sorduğunuz için çok teşekkür ederim. Zaten, hiç de birşey olmasa, şu içimizdeki derdimizi anlattığımızda faydasını göreceğimizi biliyorum.

Nurhak’a, 12 Eylül’den önce “terörün yuvası”, ondan sonra “teröristler orada barınıyor” denilmesi, hâlâ buraya tayin olan öğretmenlerin “orayı istemiyorum, tehlikeli bölge, gitmiyorum” demesi, Kahramanmaraş milletvekili (MHP’li-Kervan) Ökkeş Şendiller’in gazeteye “ikinci Bekaa vadisi olacak” demesi ilginçtir... Ama bunların nereden kaynaklandığını Nurhak’ta kimse anlamıyor. Çünkü Nurhak’ta, 12 Eylül’den önce değil de 50 yıldan bu yana benim bildiğim tarihi anlatayım size - en ufak bir siyasi olaydan, değil bir bıçak yarası, bir çekirdek yarası alan dahi yoktur. Bulsunlar! Karakolunu, emniyetini, mahkemesini dolaşınlar. En ufak bir dosyaya rastlayamazlar. Öğretmenlerin bir tanesinden şikayet bulsunlar! Bulamazlar. Buraya gelen insanlara saygı, hürmet, sevgiden başka birşey yok. Çünkü halkımız böyle.

Nurhak’ta demokrasi 50 yıldan, 100 yıldan bu yana var. Arkadaş, insanlığın hakkı için, ben karısını dövenî görmedim. Ufak tefek birşey için kavga edenî de görmedim. Siyasi olarak da en ufak bir şey olmamıştır. Şu gençlerin birbirlerine en ufak bir kını olsa, bu kadar bir araya

toplanmazlar. Sünni gençleriyle Alevi gençleri birarada yaşıyorlar, cancana yaşıyorlar. Sünniler bizim insanlarımızı kendilerinden daha üstün görüyor, “dürüstsünüz” diyebiliyorlar.

Burada anlayamadığımız şey, buraya tayin edilen öğretmenlerin ya dayısını bulup tayinini alması, ya da istifa edip gitmesi. Durum bu. Alevi olduğumuz için mi, yoksa kısmen de olsa sol partilere oy veriyoruz, ondan mı? Selamet’e oy vermek istemiyoruz. Açık konuşuyorum, kessinler beni, ona oy vermem. Doğrusu bu.

Ben buraya hakareti, ihaneti ilden görüyorum. Temel Eğitim Okulu’nda, ki 600 çocukluk bir okuldur, herhangi bir yılda öğretmen kadrosunun yarısı tamamlandığını görmedim. İşçisi odacısı, öğretmeni müdürüyle 27 kadrosu olan bu okulda sadece iki öğretmenin kaldığını gördüm. O da okul müdürü Mahir Paksoy ve müdür muavini Hamdi Kardeşahin. Muavin de sağolsun çok çabaladı. Kendi imam-hatip mezunuydu, saygım var. Fakat öğretmen bulamadık, hâlâ da öyle! Bahçenin çağı, bağın zamanı olmaz, bu yıl olmazsa gelecek yıl olur, olmazsa öbür yıl olur. Ama bir insanın çağı vardır. Buyurunuz, ben şu yaşta hangi ilkokulu okuyabilirim?

(Ziya Güneş:) 1970 doğumluyum. Gerçekten, devlet bizim okumamızı istemiyor. Okuduğumuz zaman daha bilgili, daha kültürlü oluruz ve bu devletten daha çok şey sorarız. Bundan dolayı bizden eğitimi esirgiyorlar.

Refah Partisi milletvekili Esat Bütün buraya propaganda için gelmişti. Ona sorular yönelttik, değiştirilmiş bir Kuran’a neden inandıklarını sorduk. Adam bize tahsilimizi sordu, biz “tahsilimiz ortaokul terk” deyince, RP’li milletvekili “siz cahilsiniz,

ben sizinle konuşamam” dedi, kaçtı gitti. Yani, biz bugün ortaokuldan terk olduğumuz halde adam bizimle tartışmaktan kaçıyorsa, biraz okumuş, liseyi ya da üniversiteyi bitirmiş olsak, o adam belki milletvekili bile olamayacak.

Bize öğretmen göndermemelerinin sebebi de budur.

(Ali Kesik:) Yanıtbaşımızdaki yerin temel eğitim okulu var, lisesi de var. Bir onların öğretmen kadrosu defterlerine bakınlar, bir de bizimkine... Oranın öğretmenleri tam mevcut. Nurhak’a gelince, “efendim işte, terörden korktu, istedik gelmedi, yetmedi...” gibi havadan sudan bahaneler... Burada bir “daire terörü” var. Bence o da Maraş’tan kaynaklanıyor. Kaymakamımız da alamıyor, İlçe Milli Eğitim de alamıyor. Vermiyorlar. “Buyursunlar, RP’ye kayıt olsunlar, biz ondan sonra hocayı veririz.” diyorlar...

(Bir dost:) Nurhak’a neden böyle bakıyorlar, neden böyle değerlendiriyorlar? Nurhak, demokrat bir yapıya sahip. Düşüncesinden ödün vermemiş, ama kavgacı bir toplum da değil. İnsan sevgisiyle yoğrulmuş, eşitliğe, birliğe, beraberliğe, sevgiye, barışa, kardeşliğe, özgürlüğe, bağımsızlığa inanan bir toplum. Alevi-Bektaşî. Böyle olduğundan dolayı bu tür haksızlıklar yapılıyor. Sadece Nurhak’ta değil, Türkiye’nin her yöresinde Alevi-Bektaşî toplumuna bu tür haksızlıklar yapılıyor. Ama Nurhak’ın belirgin bir ismi var. 12 Eylül öncesinde Nurhak dağlarında barınan ilerici, devrimci gençlerimiz vardı. Bu da Nurhak’ın iyi niyetinden, sevecenliğinden, güzel bir toplumsal gerçeğe sahip olduğundan kaynaklanıyordu.

İşte, bundan dolayı buraya farklı bakıyorlar. Buradaki insanlar daha aydın, daha demokrat, daha ilerici olduğundan, çekiniyorlar. Kendileri için tehlike. Çünkü,

rum. Yukarıdaki "büyükleri-mize" şöyle bir soru yöneltiyorum: Madem biz "teröristiz", madem "ikinci Bekaa Vadisi"yiz, o halde neden devrelerimin %80'i gidip doğuda görev yapıyor?

(Ali Kaya:) Nurhak gençlerinden sayılabilirim, 35 yaşlarındayım. Nurhak'da benim gördüğüm eksikliklerden biri de, bugün Milli Eğitim, Mal Müdürlüğü, Nüfus Dairesi, Sağlık Ocağı gibi işyerlerinin memurunun, odacısının dışarıdan getirilmesi. Halbuki bizim burada lise mezunu gençlerimiz var. O halde neden? Nurhak halkını devamlı ezmek, ezikliğini hissettirmek istiyorlar... Nurhak'lı bir tek Mustafa Kılçık çalışıyor. O da tabii ki sağ görüşlü.

(Bir can:) Evet, bir sürü üniversitemiz var.

(Ali Kaya:) Mühendisi, öğretmen, ne bileyim doktoru... Herhangi bir daldaki teknikeri, inşaat mühendisi... Bir sürü üniversite mezunu var, boşta geziyor... Türkiye birincisi olan gencimiz de vardır Nurhak'da, fakirlikle bilgisi arasında sıkışıp, kafasını üşüten arkadaşımız da vardır. Bunları derginize yayınlamanızı istiyoruz.

Aleviler olarak Sünnilerle aranız nasıl?

(Ali Kaya:) Diyalogumuz iyi. Herhangi bir sürtüşmemiz olmamıştır bugüne kadar.

Bu durum Alevilerin çoğunluk olmasından mı kaynaklanıyor?

(Ali Kaya:) Belki de... Şöyle arzedeğim. Sünni kesimden bir arkadaş *Elbistan'ın Sesi* gazetesine bir yazı vermişti. Orada "Aleviler bizi toplumuna almıyor, bize kız vermiyor, bizden kız almıyorlar" demişti. Buyursunlar gelsinler. Biz kendilerinden her zaman kız da almak isteriz, her zaman toplumumuza da almak isteriz. Fakat biz toplumumuzda yanlış etkiler bırakacak, kötü iz bırakacak şeylerin propagandasının yapılmasını istemiyoruz.

(Ali Kesik:) Aslında, bizim Sünniden evlenenlerimiz de var. Mesela, bizim Alevilerden biri, kızı Şerife bacıyı Ekinözü'nden bir Sünniye verdi. Hiçbirimiz de karşı çıkmadık... Biz bunlara, insana insan gözüyle bakıyoruz, karşı çıkmıyoruz.

Gelininiz Sünni. Geldi gördü sizleri, Alevi toplumunun içine girdi, cemlerinize katıldı. Onun şimdiki bakışı nasıl, ailesinin yaklaşımı nasıl?

(Ali Kesik:) Düğüne gittik. Normal olmadı tabii, değişik karşılandık. Hocalarını getirdiler falan. Biz yine de alttan aldık, iyi niyetimizi devamlı kıldık... Gelinimizi de aldık geldik.

Gelinin ailesi nasıl yaklaşıyor?

(Ali Kesik:) Şu anda düzbağ. Geliyorlar buraya, bacısı falan... Yaklaşımları normaldir. Hiçbir zaman bir problemimiz olmamıştır.

(Ali Sakallı:) 1954 doğumluyum. Bugünkü Türk dilinin, kültürünün temeli olan Hacı Bektaş-ı Veli'nin 750 sene önce

Anadolu'da Aleviliği yaymasından sonra, Osmanlılar zamanında vurulduk, ezildik, horlandık, dışlandık. Kurtuluş Savaşı'nda Bektaşî evladlarından Cemaleddin Efendi, Atatürk'le işbirliği yaptı ve cumhuriyetin kurulmasına, laikliğe omuz omuza kucak açtılar. Aleviler Atatürk'le böyle bir çalışma içerisindeyken, şeriatçılar İzmir'de, Menemen olaylarını yaratmışlar ve Şih Mehmet laikliğe karşı bir isyan başlatmıştı. Demokrat Parti zamanında da Diyanet kurulmuştur. Bunları görmezlikten gelemeziz.

Ne Dedelerimize ne de cemevlerimize hiç bir yatırım yapılmamaktayken, bizim ödediğimiz vergilerle camiler yapılmakta, imamlara maaş ödenmektedir. Bir şehre gittiğimiz zaman, çevremize baktığımızda bol bol camii inşaatı görüyoruz. Nerede bir mahalle varsa, devlet hemen oraya getirip bir camii konduruyor. Bizim cemevlerine ihtiyacımız var. Ama devlet buna yanaşmamakta, hatta Alevi köylerine camii inşaa etmektedir. Bunlar boş bina, betondan ibaret, oralarda bomboş beklemektedirler.

Şu anda Alevilerin 2.sınıf vatandaş olarak görülmesi de bizi çok üzüyor. Benim Alevilere mesajım şu: Bir olalım, iri olalım, diri olalım. Birbirimizi koruyalım. Hacı Bektaş-ı Veli çatısı altında, *Dergah'ta* birleşelim.

Diyanet laik devlet anlayışına ters mi diyorsun?

(Ali Sakallı:) Devlet Diyanet'ten desteğini çeksin diyorum.

(Bir dost:) Evet, Diyanet'in kaldırılmasını istiyoruz. Alevi-Bektaşî toplumu olarak bizim cemlerimize karışılmasını da istemiyoruz. Bizden aldıkları vergilerle onlara da yardım yapmasınlar. Devletin elini çeksin. İnsanları inançlarında özgür bıraksınlar, karışmasınlar. Herkes, cami mi istiyor cemevi mi istiyor, ihtiyacı isteği ne ise kendi imkanlarıyla yapsın.

Bazı yazarlarımız bilinçsiz bir şekilde, "1,5 trilyonluk bir bütçe Diyanet'e ayrılıyor, biz de bundan Türkiye nüfusunun üçte biri olduğumuza göre bu 1,5 trilyonun üçte biri bizimdir. Bu 500 milyar bizim hakkımız, bize versinler" dedi. Hayır, Diyanet'in

1,5 trilyonluk bütçesinden pay istemiyoruz. Bize birşey verilmesin, bu 1,5 trilyon da Diyanet'e ayrılmasın! Alevi-Bektaşî toplumu bunu istiyor.

(Süleyman Sakallı:) Ben 1968 Nurhak doğumluyum. *Kervan* dergisi aracılığıyla sesimizi duyurmak istiyorum. Biz toplum dışı edilmiş gibi gözükmek istemiyoruz. İnsanca, hep birlikte, kucak kucağa yaşamak istiyoruz. Biz özgürlüğümüzü, demokrasimizi istiyoruz. *Cemevlerimizin* kurulması için devletten de herhangi bir pay beklemiyoruz.

Devletin Aleviliği Diyanet'e, devlete ve milliyetçiliğe çekmek üzere tezgahlamaya çalıştığı oyunların yanı sıra, sol harekette "Alevilik dindir, mezheptir" türünden tepkilere rastlıyoruz. Kürt milliyetçiliği de "Kürt Alevileri" bölücülüğünü yapıyor...

Bizce doğru değildir. Tüm Alevilerin aynı çatı altında, *Dergah'ın altında* birleşmesi gerekir.

Ben Kürt soyundan gelmişim. Esas kökenimiz Maraş Pazarcık dolaylarından, "Bırınlar" olarak anılırdı. Alevilikte ırk, din, dil ayrımı yoktur. İnsan insan olsun, sevgiye layık bir kişi olsun. Alevilik birlik, dirlik, düzen ve sevgidir.

(Bir dost:) Yani Alevilik ırkla, dinle yaptığı bir şey yoktur.

(Deniz Güneş:) Hayır, kesinlikle öyle bir ayrımı yoktur. Bu toplum içerisinde Türkü de, Kürdü de, Çerkezi, Arabı, Lazı da var. Hepsisi de aynı sevgiye layık. Biz Alevi-Bektaşîler ırk, din, dil, renk, mezhep ayrımı gözetmiyoruz. Herkese aynı gözle bakıyoruz.

(Ziya Güneş:) 1973 doğumluyum. Nurhak hakkında "Nurhak sana güneş doğmaz" deniyor, buna inanmıyorum. Bunu değiştirmek ve "Nurhak sana güneş doğar" demek gerekir, çünkü *Kervan* dergisi geldi.

Bacılarımız sohbet boyunca pek konuşmadılar, onları da dinlemek isteriz...

(Elif Sakallı:) 1970 doğumluyum. Söyleyeceğim, bize, bütün kadın haklarımızın verilmesidir. Belki okumadım ama, insanları biraz daha tanımak, görmek, insanları sayıp sevmek istiyorum. İnsan herşeyden önce insandır ve en büyük varlıktır diyoruz. O yüzden biz kadınlara da saygı, sevgi ve hoşgörü gösterilmesini istiyorum.

Gittiğimiz bazı yerlerde, mesela toplumda başımız açık olduğu zaman hor görülüyor. İnsanların yüzünün açık, başının açık olmasıyla bir şey olmaz. Yeter ki gönlü, kalbi kapalı olmasın.

(Fadime:) 1972 doğumluyum ve ortaokul mezunuyum. Kadınlarımız bir topluma başı açık gelmekten çekiniyor. Neden? Bir bayramda öğretmenimize ziyarete gitmiştik. Öğretmen de Sünniydi, bayramlaşacağımız sıra elini uzatıp bizimle bir merhaba bile etmedi. Bir de kadın hakları var deniliyor. Erkeklere tanınan hakların aynen tüm kadınlara da tanınmasını istiyoruz.

(Elif Sakallı:) Sünni kesim Alevi kesimi daima alçaltmak, onu kötülemek, bölmek, parçalamak istiyor. Aleviler hakkında iftiralarda bulunuyor ve şunu yapıyor bunu yapıyor diyorlar. Erkek kadının birlikte cemde yer almasını, aynı yerde oturmasını çekemiyorlar.

Aslında ne olursa olsun, *insan insandan kaçmamalı*. En büyük varlık insandır. Böyle olduğu için, insanlığa en büyük hürmet gösterilmelidir. Bunu istiyor, bunu bekliyoruz. ●

ÇEKELİM

Gel gönül seninle abdal olalım
Deşt-i Kerbelâ'ya yolu çekelim
Sah-ı Necce'î ziyaret kılalım
Mest olalım dokuz dolu içelim

Kem tamahlık edip nefesine uyma
Efsane sözleri kulağa koyma
Kanaat ehli ol, çok yiyip doyma
Büyücek lokmadan eli çekelim

Bu yola yolların doğrusu derler
Veli, çok olurmuş uğrusu derler
Zarafet imanın yarısı derler
Efsane sözlerden dili çekelim

Hakka muhip olan beriye gelsin
Bu *dergaha* yüzün sürüyüp dursun
Zahidin gayreti geriye kalsın
Biz imam gayretin beri çekelim

Hızır olmaz ab-ı hayat içmeyen
Er sayıldı gördüğünü açmayan
Hakkına ulaşmaz serden geçmeyen
Sefil der meydana seri çekelim

'Hacı Bektaş Dergahı'nda birliğe inanıyorum'

Kendinizi okurlarımıza tanıtır mısınız?

Adana doğumluyum, ama aslen Kayseri'nin Sarız kasabasının Tavla köyündenim. Babam öğretmen olduğu için ilkokulu çeşitli yerlerde okudum. Kayseri Ticaret Lisesi mezunuyum.

Sanat yaşamım 20-21 yaşlarında başladı. Ailemde bir tek babam bana destek oldu, evi Ankara'ya taşıdık ve Yaşar Aydaş'tan, Mustafa Özgül'den solfej dersleri aldım, repertuar çalışmaları yaptım. Aynı yıl Ankara Radyosu'nun açmış olduğu amatör ses sınavında ön elemeyi kazandım.

Amacımı Radyo idi. 1982'de İzmir Radyosu'nun açmış olduğu bir sınavı kazanarak *kadrolu sanatçı* oldum.

Sanatınızı en çok kim etkiledi?

Birçok kişi etkilemiştir, ancak, eğer şu an deyiş ve semahlar okuyorsam, bunda Musa Eroğlu'nun çok büyük etkisi var.

TRT'de çalışmanızın yanında yurtta ve yurtdışında konserlere çıkıyorsunuz. Sanatçı olarak ne gibi zorluklarla, sorunlarla karşılaşmaktasınız?

Bizi genelde Alevi dernekleri çağırır. Bu tür davetlerin zorluğu şurada. Sanki herşeyimizle onlara aitiz. Bizim de bir takım sorunlarımız olduğu çoğu kez bu hesaba katılmıyor.

"Bir dolu konserlere çıkıyorsunuz, nasıl olur da param yok dersiniz?" denilir. Ama ben son tahlilde ayda 4 milyona talim eden biriyim. Bize ilk tepkiler, "kendi düşüncenizden nasıl para istiyorsunuz" oluyor. Halbuki sahnede EMEK veriyoruz, karşılığı verilmeli.

Yaşadığım bir olay. Bir dernek, "bize 'yardımcı ol, paramız yok'" dedi. "Yardımcı olayım, ama 5-6 kişilik saz ekibimin hepsini bedavaya çıkaramam, siz en azından sazların emeğinin karşılığını verin" dedim. Yöneticiler, "sazlarının parası verilmezse çıkmıyormuşsun, bu ne demek" diye üstüme gelince ben de o geceye gitmedim. Ardımdan, "nasıl saz parasını ister, vermeye mecbur değiliz" diye konuşmuşlar. Benim ücretsiz çıkmam bir özveridir, düşünmüyorlar, takdiri de olmuyor.

Tüm sanatçıların sorunu, bu tür olaylardır. Kaset yapıyoruz, kasetçi "ben bir kaset için 100 milyon harcıyorum, bedava oku" diyor. Ya da kaset yapmak için üstüne para veriyorsun. Kaset satılıyor, sana dönen para yok, böyle sanatçılık olur mu?

Alevi sanatçılar olarak biraraya gelip birlik içinde bu tür sorunları aşmanın yolları üzerine düşünmediniz mi?

Zaman zaman biraraya gelip konuşuyor, tartışıyoruz. Henüz vardığımız bir ortak nokta yok.

Bu sıkıntıların kalkması için Alevi sanatçılarına, derneklere, vakıflara,

Kervan, Alevi sanatçı Gülşen Altun'la sohbet etti

ozanlara önerileriniz nelerdir?

Sorunlar hemen çözülmez, ama sanatçılar arasında bir dernek ya da bir türlü birlik kurulabilir. Zor değil, önemli olan sanatçıların biraraya gelmesi.

Konserlerde sanatçının masrafları sanatçının cebinden çıkmasın. İnsan emeğine değer verilmeli. Bazı arkadaşlar bu yüzden sahneyi bırakmayı bile düşünüyorlar. Çoluk çocuğun geçimi var işin içinde.

Hasan Dede'de festival yapılıyor. Yavuz Top 20 milyon isteyince başkan laf atıyor, "biraz düşünseniz olmaz mı?" Leman Sam hanımefendiye ise 70 milyonu veriyorlar. Buyrun yorumlayın.

Sanatçıların örgütlenmesi gerekir...

Aslında sanatçıların toplanması şart! Özellikle Arif Sağ gibi isimlerin olaya el atmaları, girişime önayak olmaları gerekir.

Unutamayacağınız bir sahne anınızı anlatır mısınız?

1984'de İzmir'den Ankara'ya tayin oldum. Acemi sayılıyım. Birisi geldi, "bir konser düşünüyorum, konsere sizin çıkmanızı istiyorum" dedi, teklifi kabul ettim. Konser Kırıkkale'de. Yola çıktık. Yolda arkadaş, Kırıkkale'

ye yaklaştığımız saatlerde, "Gülşen hanım kıyafetiniz nasıl?" diye sordu. "Normal bir kıyafet" dedim. "Yok, açık mı, onu soruyorum." "Hayır, niye soruyorsunuz?" "Gittiğiniz yer muhtaassıp yer de, ondan."

Bir sahneye çıktım ki, herkes türbanlı. Ben deyiş okumak istiyorum, arkadaşın biri uyardı beni "sakın deyiş okuma" diye. Meğerse konser Türkçe çillerin gecesiymiş, bilmeden gitmiş oldum. İlk ve son oldu.

Dedelik kurumu üzerine düşünceleriniz ne yönde?

Dedeler Alevi toplumunun kültürünü bugüne kadar taşımışlardır. Onları silip atmamalıyız. Dedeler Alevi toplumunun *başta* olmalıdır. Çok eskiden, daha modern ulaşım araçları yokken onlar köy köy dolaşıp cem, cemaat toplayarak o günün koşulunda Alevi toplumuna kültürünü hatırlatmış, onu yarına taşımışlardır. Bu uğurda bazan aç kalmış, hatta taşlanmışlardır. Dedelerin toplumuza bu yaptığını nasıl gözdürür ederiz?

Bugün Dedeler, çeşitli nedenlerle çağa ayak uyduramamış durumdalar. Dedelik kurumunun geliştirilebilmesi için bu durum değişmeli. Günümüzde Alevi Dedesinin bir üniversite mezunu ayağında olması gerekir. Kültürden,

coğrafyadan tutun da bilime kadar herşeyi bilmesi gerekir, ki aydın insanların yönelttiği sorulara yanıt verebilsin ve toplumu etkileyebilsin, onlara doğru yolu gösterebilsin.

Cemevleri açılması konusunda neler düşünüyorsunuz?

Bence cemevleri açılmalıdır. Alevi toplumunun semahlarını dönebileceği, sorunlarını konuşabileceği bir yere ihtiyacı var. Bizim cemlerimizde, kendi özünü dâra çekmekten tutun, komşu hakkına kadar *herşey* dile getirilir. Bir yerde *halk mahkemesi* yapılır orada. O bir kültürdür, sahip çıkılması gerekir.

Cemevinin Diyanet'le hiçbir ilgisi *olmamalı*. Halk kendisi istemeli, kendi topladığı para ile yaptırmalı. Sünniler de camilerini kendileri yaptırmalıdır.

Cem dergisinin kurultay çağrısı hakkında ne düşünüyorsunuz?

Daha yeni yeni toparlanıyoruz. Bu vatandaş üzerinde de iyi etki bırakmaz. Bir süre beklemek, *birlik beraberliği* oluşturup öyle çıkmak gerekir.

Aleviliğin toparlanması sizce hangi yoldan olmalıdır?

Alevilerin birarada olmaları, toparlanabilmeleri için *Hacı Bektaş Dergahı'nda*, Serçeşme'de *birleşmesi* gerekiyor. Birlik, beraberlik orada doğacaktır. Ben buna inanıyorum. Ayrıca yazarlarımızın, aydın kesimin, demeklerin Alevi toplumuna katkıları, yardımı olacaktır.

Alevi olarak başınızdan geçen ilginç bir olayı anlatır mısınız?

Sünni köylerinde görev yaptı babam. Babamın mesleği dolayısıyla Himmet Dede'nin Elmalı köyü var, oraya yeni taşınmıştık.

Bir tek biz Aleviydik. Herkes camiye gidiyordu. Babam camiye gitmeyince, Alevi olduğunu anlıyorlar. Bir gün su getirmeye çeşmeye gittim. Köyün gençleri birlikte olmuşlar, adeta önceden karar alınmış gibi, benim oraya gitmemi bekliyorlarmış. O sıralar 10-11 yaşlarındaydım. "Bunun bastığı yere basılmaz, testisinden su içilmez vb." diyerek, kovalaya kovalaya beni köyün dışına çıkardılar. Kan ter içindeydim, yakalayamamışlar diye su deposunun üstüne çıktım. O zaman beni bırakıp döndüler. Nasıl bir dehşet içindeydim, anlatamam. Çok sonra arkadaşlar beni eve getirdiler.

Bir başka olay. Kayseri'ye gelmiş-tik. Kayseri'de bir kardeşim ağır demir kapının altında kaldı. Komşular yardıma gelince, Hacı Baba diye biri bağırdı, "ulan ne yapıyorsunuz, bırakın ölsün, bir Kızılbaşı ne kurtarıyorsunuz!" Hacca gitmiş, Müslüman. Büyük mü-yük dinlemeden yakasına yapıştım.

Böyle çok olay yaşadım. Yine de, dünyaya bir kez daha gelsem *Alevi* olarak gelirdim. Alevi felsefesi, insanlık felsefesidir. Ne mutlu Alevi olabilene! ●

AĞUSTOS 1993

DÜNDEN GÜNE GÜNDEN YARINA
KERVAN

ÇEKAL

**“GERÇEĞİ
BİLENLER GELSİN,
DOĞRUDA
DURSUN, HALKI
DUYSUN!”**

Hacı Bektaş-ı Veli Dergahı Postnişini
Feyzullah Ulusoy Efendi'nin oğlu
Veliyettin Ulusoy Efendi,
Alevi-Bektaşî toplumunu ilgilendiren
çeşitli konularda görüşlerini
KERVAN muhabirlerine anlattı

ÇELEBİLER KONUŞUYOR

Bazı aydınlar ve bazı ocakzade çevreler, Alevilikten söz ederken, “Kızılbaş ve Bektaşî” diye bir ayırım getiriyorlar. Şah İsmail’in Anadolu’da yürüttüğü mücadelede “Kızılbaş Aleviler”in rol oynadığını, I.Selim’in özellikle onlara saldırdığını, “Bektaşî Aleviler”in ise uzlaşmacı rol oynadıklarını ve Osmanlı’yla anlaştıklarını öne sürüyorlar. Bu konuda görüşünüz nedir?

Alevilik, Hz.Ali’yi seven, onun İslam anlayışını ve yorumunu benimseyen bir inanç sistemidir. Bektaşilik, Hacı Bektaş Veli’den sonra ortaya çıkmış, Aleviliğin zaman içinde yıpranmış yanlarının yenilenmiş ve o günkü sosyal yapıya uygun hale getirilmiş şeklidir. Yani Hacı Bektaş Veli, Alevilikte bir reform yaparak, Hz.Ali’nin yaşadığı dönemde başlayan Alevilik inancını, Anadolu kültürü ve çağın gereksinimleri ile sentezleyerek, hoşgörülü bir dinsel felsefe olan *Bektaşiliği* kurmuştur.

Temelde inaç aynıdır, ancak o çağda etkisi çok güçlü olan Arap kültürüne karşı durulmuştur. Bektaşilik, Aleviliğin temel kuramlarını hassasiyetle korumuş, öte yanda özel ve sosyal yaşantıda kişiyi dar kılıplardan kurtararak düşünce özgürlüğüne kavuşturmuştur.

İnancın temelini Hz.Ali ve Hacı Bektaş Veli’nin değeri ölçülmez kişiliklerine bağlı olması, Hacı Bektaş Veli’nin Hz.Ali soyuna bağlı olduğu inancı, hatta “ad değiştirmiş Hz.Ali” olduğuna olan inanç, temelde birbirinden farklı olmayan Alevilik ve Bektaşiliği ayrılmaz bir şekilde birleştirmiştir. Biz buna Anadolu’da ALEVİ-BEKTAŞİ diyoruz.

Dikkat edilirse, bugün öteki İslam ülkelerindeki Şiilik’le, Anadolu Alevi-Bektaşîliği arasında benzerlik yok denecek kadar azdır. Şiilikte, kadın ve erkeğin katı şekilde ayrılması ve erkeğin kadından üstün tutulması, namaz, oruç, hac vs.’nin dinin şartı olması gibi kurallar, katı taassub ölçüsünde uygulanmaktadır. Oysa Anadolu Alevi-Bektaşîliğinde bu katı uygulamalara yer verilmemiş, insanın yüceliğine dayanan, temelinde sevgi ve hoşgörü olan bir ahlak sistemi yerleştirilmiştir.

Bu bakımdan, ülkemizde inanç, sosyal yaşantı, gelenek, görenek ve düşüncede bir olan bu toplumu bir kabul edip, ALEVİ-BEKTAŞİ diye adlandırmak en doğrusu olur. Gerçek de budur.

A.Celalettin Ulusoy, *Hacı Bektaş-ı Veli ve Alevi-Bektaşî Yolu* adlı kitabında şöyle diyor:

“Alevi-Bektaşî inancının özüne inmemiş veya yeteri kadar inceleme yapmamış araştırmacılar, bu toplumu, Aleviler, Bektaşiler, Kızılbaşlar ve hatta şehir Bektaşileri, köy Bektaşileri, Sıraçlar, Tahtacılar, Abdallar, Çepniler, Avşarlar, Nalcılar gibi çok bölümlere ayırıyorlar.

“Bütün bu saydıklarımız, temel inançlarda birbirinden farksız olup tümü ile Alevi-Bektaşî toplumunu oluşturmaktadırlar. Mesela Kızılbaşlık diye Alevi-Bektaşîlikten farksız bir inanç olmadığı gibi, ayrı bir Kızılbaş toplumu da yoktur. Bu, Alevi-Bektaşîleri kötülemek isteyenler tarafından uydurulmuş bir sözcüktür. Diğer deyimler de çeşitli bölgelerde o çevre halkının Alevi-Bektaşî toplulukları için kullandıkları isimlerdir veya eski boy isimlerinin kalıntılarıdır.

“Hacı Bektaş Veli’den önceki Şiilik anlayışı ve kuralları ile ondan sonrası arasında oldukça önemli farklılıklar vardır. Hacı Bektaş Veli’den sonra onun güçlü ve

saygın kişiliğinde Alevi-Bektaşî topluluklarının, aslında bir kaynaktan çıkan inançları bütünleşmişse de zamanla bölge, kültür düzeyi ve benzeri nedenlerle ayrıntılarda farklılıklar ortaya çıkmıştır.”

Kızılbaş Aleviler ve Bektaşî Aleviler diye ayırım yapmak, Kızılbaş Alevilerin Şah İsmail tarafını tuttıklarını, Bektaşî Alevilerin uzlaşmacı olduklarını ve Osmanlı’yla anlaştıklarını söylemek, hiçbir tarihsel kaynağa dayanmaz, tamamen maksatlardır, yolu parçalama amacı taşır. Hükümdarlıkla halifelik bir elde bulundurmakta yarar görenler (Osmanlı), toplum içinde büyük facialar, düşmanlıklar yaratmışlar ve dinsel tutuculuğu olabildiğine kışkırtmışlardır.

Kalender Çelebi ayaklanmasının nasıl geliştiği ve sonuçları hakkında bizi aydınlatır ve Kalender Çelebi’nin kimliği hakkında bilgi verir misiniz?

Yine Ali Celalettin Ulusoy’un, *Hacı Bektaş-ı Veli ve Alevi-Bektaşî Yolu* adlı kitabına başvuralım.

Balım Sultan’ın ölümü üzerine, Hacı Bektaş Veli postuna kardeşi Kalender Çelebi geçiyor (1476-1528). Otuzdokuz yaşında postnişin olan Kalender Çelebi kültürlü ve şair tabiatlıdır. Postnişinliğinin ilk 11 yılında sessiz bir hayat geçiren Kalender Çelebi’yi, 1527’de Kanuni Sultan Süleyman’a karşı büyük bir ayaklanma hareketinin başında görüyoruz. Çok şiddetli biçimde patlak veren ve hızla yayılan bu ayaklanma sarayı telaşa düşürüyor. Osmanlı devletinin en güçlü hükümdarı Kanuni Süleyman, Sadrazam İbrahim Paşa’yı büyük bir orduyla isyancıların üstüne gönderiyor. Karaman, Sivas ve Dülkadir vilayetleri askerleriyle de güçlendirilen İbrahim Paşa’nın ordusu ilk karşılaşmada darmadağın oluyor.

Kalender Çelebi isyanı, Osmanlı yazarlarının çoğunun iddiasının tersine, ekonomik nedenlere dayanıyordu. Kanuni Süleyman tahta geçtiği zaman, para darlığına bir çare bulmak üzere arazi yazılmasını yenilemişti. Bu işlem keyfi tutumlarla sürdürülüyor, itiraz edenlere cezalar veriliyordu. Tımarlı sipahilerinin ve köylülerin zararlı çıktığı bu arazi yazımı, ülke çapında geniş olaylar çıkmasına neden oldu. Ayaklanmanın tabanını Bozok, Sivas, Maraş, Adana ve Tarsus köylü Türkmenleri oluşturmakla beraber, ayaklanmaya bir o kadar da Alevi-Bektaşî olmayan sipahi ve köylü katılmıştı.

Bozgun üzerine Sadrazam İbrahim Paşa, Kalender Çelebi safında bulunan tımarlı sipahilerle gizli ilişki kurdu, hepsinin arazisini geri vermeyi kabul etti ve onları köylü-Türkmen isyancılarıdan ayırmayı başardı. Böylece ikinci karşılaşmada Kalender Çelebi ordusu bozuldu ve kendisi de öldürüldü.

Osmanlı tarihinde *en büyük köylü ayaklanması* olan Kalender Çelebi kıyamı bu biçimde sonuçlandıktan sonra köylü bir daha uzun süre baş kaldırmayacak şekilde ezildi.

Kalender Çelebi ayaklanmasını, Osmanlı yazarları, “Kızılbaş ayaklanması” olarak nitelendirmektedirler.

Kalender Çelebi ayaklanmasının tarihsel nedenlerinden biri de, Yavuz Selim’in, Anadolu’nun çoğu Türkmen halkına karşı giriştiği kanlı kovuşturma hareketidir. Bu yöntem, yatıştırma sağlamak şöyle dursun, yıkıcılık ve soygun olaylarını doğal hale getiren sürekli karışıklıklar yaratmıştır.

Ölümünden sonra Kalender Çelebi, büyük kardeşi Balım Sultan’ın türbesinde

toprağa verilmiştir.

Ahmet Cemalettin Çelebi’nin (1862-1921) *Müdafaa*’yı yazmasına yol açan gelişmeler nelerdi?

Cemalettin Çelebi’nin *Müdafaa*’yı yazmasına yol açan gelişmelerin kökeni 1552 yılına dayanır. Kalender Çelebi isyanından sonra Alevi-Bektaşî toplumunun içine ikilik sokmak ve Hacı Bektaş Veli soyunun etkinliğini yok etmek amacıyla, Hünkar’ın mücerret olduğu söylentisi çıkarılıyor. Bundan önceki 3 asırda yok böyle bir düşünce ama Alevi-Bektaşî toplumunun, Hünkar soyu çevresindeki güçlü birliği Osmanlı’yı korkutuyor. O yıl, 1552 yılı, Dergaha Sersem Ali Baba adında biri “dede baba” ünvanı ile atılıyor, evlenmemiş dervişler yerleştiriliyor, hatta Nakşibendi Şeyhleri yollanıyor. Bu tarihe kadar Hacı Bektaş Veli Dergahı’nda mücerret (evlenmemiş) derviş, dede baba diye birşeyler yoktur.

Bu olaydan sonra, “Hacı Bektaş Veli evliydi, değildi” tartışmaları, zaman zaman alevlenerek, günümüze kadar sürmüştür. Hatta Anadolu’da bazı ocaklar da, Hacı Bektaş Veli’nin evlenmemiş olduğu fikrini, kendi çıkarları açısından benimsemişlerdir. Ancak çoğunluk ciddiye almamıştır. Osmanlı’nın bu kasıtlı politikası ancak kısmen başarılı olmuştur.

Hacı Bektaş Veli’nin evli olup olmadığı tartışmasının, Cemalettin Çelebi döneminde de alevlendiğini görüyoruz. Ahmet Cemalettin Çelebi, *Müdafaa*’yı bu nedenle yazıyor. Kitapta, Hacı Bektaş Veli’nin evliliğini ve onun soyundan gelen Çelebi-lerin postnişinlik ve mütevellilik haklarını kapsayan sınırlı bir konu işleniyor.

Birinci Dünya Savaşı sırasında oluşturulan “Mücahaddin Alayı” hakkında bilgi verir misiniz?

Ahmet Cemalettin Çelebi’nin postnişin

Hazret avlusunda Hünkar’ın yolu
Başka bir yol mu var, Allah’ın kulu
Horasan çerağından aydınlanmak
Yaptığın ibadetin en makbulu

Celalettin Ulusoy (1922-1990)

Arslan gibi apıl apıl Balım Sultan dediler
Yazdı yol kuralını açıldı meydan dediler
Meyveli ağaç taşlanır, yalan çoksa da ne gam
Pir’in soyundan geldin adına sultan dediler

Celalettin Ulusoy

oluşundan 10 yıl sonra I.Dünya Savaşı patlıyor. Cemalettin Çelebi, Alevi-Bektaşîlerden oluşturduğu gönüllü birliği ile doğu cephesinde savaşa katılıyor. “Mücahaddin Alayı” adıyla anılan bu birlik daha sonra, Rusya’nın savaşa son vermesi üzerine geri dönüyor.

Kurtuluş Savaşı öncesinde Çelebilerin Osmanlı yönetimi ile ilişkisi ne düzeyde yürümekteydi?

Çelebilerin sarayla, Osmanlı’yla ilişkileri *olmamıştır*. Cemalettin Çelebi’nin, I.Dünya Savaşı sırasında Talat ve Enver Paşa’larla görüşüğünü biliyoruz. Enver Paşa, “Mücahit Alayı”nı cephede ziyaret ederek teftiş etmiştir. Bunlar o gün Osmanlı devletinin yönetiminde bulunuyor da olsalar, devleti ve toplumu kurtarma yolunda doğru ya da yanlış kendi özgül düşünceleri olan İttihat-Terakki liderleridirler.

Kurtuluş Savaşını yürüten önderlikle Dergah’ın ilişkisi nasıl ve hangi yönde gelişti?

Cemalettin Çelebi’nin Kurtuluş Savaşı’n-

ÇELEBİLER KONUŞUYOR

dan önce Atatürk'le tanıştığına dair bir bilgi yok. Ancak Atatürk'ün Sam-sun'a çıkışını izleyen günlerde, Cemalettin Çelebi ile Atatürk'ün sıkı ilişkisi ve işbirliği içinde oldukları anlaşılıyor. Cemalettin Çelebi daha ilk günlerden örgütsel çalışmalara fiilen katılmıştır. Amasya'da Mustafa Kemal'i karşılayan heyetin içinde Cemalettin Çelebi de vardır.

Atatürk, Cemalettin Çelebi'ye olağanüstü önem veriyor. Örneğin, "Büyük Nutuk"unda, "20 Ocak 1920 günü cemiyetin merkez kurullarına ve Hacı Bektaş'ta Çelebi Cemalettin Efendi'ye, Mutki'de Hacı Musa Bey'e ayrıca bir bildirim yaptık" diyor. Bu bildirimin köylere kadar bütün ulusa duyurulmasını rica ediyordu Atatürk.

Erzurum ve Sivas Kongrelerinden sonra Atatürk, 23 Aralık 1919 günü Hacıbektaş'a geliyor. Cemalettin Çelebi kalp yetersizliğinden rahatsızdır. Paşa'nın o gün resmi bir sıfatı yoktur. Milli müca-

böylesine açık yürekle söylemesi üzerine, Mustafa Kemal Paşa heyecan ve dikkatle Cemalettin Çelebi'nin gözlerine bakıyor, biraz daha yaklaşıyor, onun elini avucunun içine alıyor kulağına fısıldar gibi yavaş fakat kararlı bir sesle: "o mutlu günün ilanına kadar aramızda kalmak kaydıyla, evet Çelebi Efendi Hazretleri" diyor."

Hacıbektaş görüşmesinden sonra, Cemalettin Çelebi'yi Ankara'da toplanan Büyük Millet Meclisi'nde milletvekili ve Meclis Başkan Vekili olarak görüyoruz. Meclis başkanı Atatürk'tür. Ancak Cemalettin Çelebi hastalığı nedeni ile Ankara'ya gidemiyor. Özel olarak gönderilen Dr.Naci ve Dr.Osman Bey'lerin tedavisi de sonuç vermiyor. Cemalettin Çelebi 59 yaşında hayata gözlerini yumuyor, geleneğe uyularak Türbe'de Kırklar Meydanı'nda toprağa veriliyor.

Cemalettin Çelebi'nin ölümünden sonra Veliyettin Çelebi Postnişin oluyor. Büyük kardeşi Cemalettin Çelebi gibi o da Atatürk'ü tüm gücü ile destekliyor. Bütün ülkeye dağıtılan 25 Nisan 1339 (1923) tarihli beyannameinde şöyle demektedir:

"Anadolu'da bulunan ceddin Hacı Bektaş Veli Hazretlerine samimi muhabbeti bulunan bilcümle Muhibban ve Haneden tarafı halisanelerine,

"Bu milleti ihya ile istiklalimizi temin eden ve vucud-u alileri kaffe-i İslamiyan'e bais-i şeref olan Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi, Gazi namıdar Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin neşir buyurdıkları beyannameleri cümlelizin malumudur. Gazi Paşa Müşarünileyhin, terakki ve teali-i

vatan hakkındaki her bir arzularını yerine getirmek bizlere farz-ı ayn'dır. Milletimizi kurtaracak, saadetimizi temin edecek onun efsar-ı saibaneleridir. Bunu inkar edenlerin bizimle kat'iyen münasebeti yoktur.

"Tarikat-ı aliyemizin bütün mensubinine, Müşarünileyh Hazretleri'nin gösterdiği namzetlerden maadasına rey vermemelelerini, vatanımızın kurtulması bu vechile kaabil olduğunu sizlere kemal-i ehemmiyetle tavsiye ederim.

"Hacı Bektaş Çelebisi

Veliyettin."

Atatürk de cevaben şu telgrafi gönderiyor:

"Çelebi Veliyettin Efendi Hazretlerine, "İrsal buyurulan beyanname-i reşadetenahileri suretini okudum. Feyz-i Milli'nin inkişafına hadim olacak teşebbüsat ve mesaiden geri kalmayan Zat-ı reşadetenahilerine takdim ihtiram eylerim. Mezkûr beyannamenin her tarafa neşir ve tevzii hakkındaki iş'ara muntazırım. Saadet-i mülk ve millete hizmeti kendilerine şiar edinenler İnd-i Allah'da me'cur ve ebediyen mes'ud olurlar efendim.

"Gazi Mustafa Kemal."

Veliyettin Çelebi, Atatürk'ün ölümüne kadar onunla görüşmelerini ve ilişkilerini sürdürmüştür. Atatürk'ün daveti üzerine bir ara Ankara'ya gitmiş, Atatürk özel bir ev hazırlatmış ve kendisini orada ağırlamıştır.

Veliyettin Çelebi'nin ağırlanması ile görevlendirilen Dersim Milletvekili Mustafa Saltuk, Atatürk'ün Veliyettin Çelebi hakkında şu sözleri söylediğini anımsıyor:

"Çok büyük insan... Onunla konuşunca

adeta ruhum yıkılıyor. Kaynak suyu gibi temiz, okyanus gibi geniş ve derin."

Veliyettin Çelebi'nin Atatürk'le dostluğu içtenlikli ve sürekli olduğu halde, Atatürk'ü desteklemesinin bir karşılığa bağlı olmadığını göstermek amacı ile milletvekilliği için Atatürk'ün yaptığı teklifleri kabul etmemiştir.

Atatürk döneminde Dergah'a ya da muhiblerine karşı İstiklal Mahkemelerinde yürütülen takibatlar hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Atatürk döneminde Dergah'a ya da muhiblerine karşı yürütülen takibat, bildiğim, yalnızca, "Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklar ile Birtakım Ünvanların Men ve İlgasına Dair" 30 teşrinsani 1341 tarih ve 677 sayılı kanun-

Sabreyle Sıtkı'ya vakit değildir
Muhabbet rûhuna ereriz bir gün
Gerçekler yolunda hizmet demidir
Hüseyin'in cemalini görürüz bir gün

Muhammed Mehdi elbet hakikat
Erenler bezmine yoktur nihayet
İntizar edilen mahz-ı alamet
Kırklar didarına ereriz bir gün

Cemali yârı görmüşüm billah
Erenler kurbünde elhamdülillâh
İmanımız şeksiz kulhû-vallah
Ölmezler mülküne yeteriz bir gün

Cemalettin Çelebi (1862-1921)

dur.

Gerek ailemizce, gerekse Alevi-Bektaşî toplumunun büyük çoğunluğunca bu kanun o zamanki şartlarda tasvip görmüştür. Karşı çıkılmamıştır.

Bu yasanın yürürlüğe girmesiyle birlikte, babagan koluna mensup dervişler Dergah'ı ve Hacıbektaş ilçesini terk etmişlerdir.

Dedebabalık hakkında ne düşünüyorsunuz? Dünü bugünü ile Dergah-Dedebabalık ilişkisi.

Dedebabalıkla ilgili düşüncemi Kalender Çelebi sorusunda kısmen vermişim.

Babagan kolu diye anılan, daha çok İstanbul ve Arnavutluk'ta bulunan Alevi-Bektaşîlerdir. Sayıları fazla olmayan bu guruba dahil Alevi-Bektaşîlerin inancına göre Hacı Bektaş Veli evlenmemiştir. Bu yolda bulunanlara göre, Hacı Bektaş Veli'nin yolunu izleyenler evlenmemiş dervişlerdir. Alevi-Bektaşî olmak ancak bir derviş veya babadan nasip almakla mümkün olur.

Derviş Bektaşîliği veya babagan kolu, çok sınırlı bir çevrede kalmış, özellikle Anadolu'daki büyük Alevi-Bektaşî toplumu ciddiye alınmamış olmasına rağmen, İstanbul'da aydın çevre ile temas kurmuş, Bosnalı Vahdeti, Türabi, Mir'ati, Vehbi, Mehmet Ali Hilmi ve İbrahim Mihrabi gibi güçlü şairler yetiştirmiştir. Bu nedenle, Alevi-Bektaşî yolu ile ilgili bilgiler bu kanaldan dışarıya yansımış, kitaplarda ve ansiklopedilerde yer alan bilgiler onların çevrelerinden işitilen sözlerden oluşmuştur. Ansiklopedilerde ve bu konuda yazılan bazı kitaplarda, Alevi-Bektaşî yolunun kurallarına uymayan hayali bilgilerin verilmiş olmasını da bu nedene bağlamak gerekiyor.

Bektaşîliğin bu bölümünün yaygınlaşmamış olmasının başlıca sebebi, bu kolun temelinde soydan gelen bir Alevi-Bektaşî

topluluğunun bulunmamasıdır. Bu kolda *mücerretlik* (evlenmemek) önemli bir yol kuralı olarak kabul edilmiştir. Ailenin teşekkülüne olanak vermeyen bu "mücerret dervişlik" müessesesi, toplum yaşantısını zaafa götüren bir yöntem olarak, küçük insan guruplarını bir tekkenin içine veya bir babanın çevresine sıkıştırmıştır. Anadolu Alevi-Bektaşîliğindeki, "müsa-hiblik"le de güçlendirilen aile sisteminden yoksun kaldığı, doğuştan itibaren ailenin bilinçli ve geleneksel inancından faydalanmadığı için "Derviş Bektaşîliği", Hacı Bektaş Veli'nin felsefesinin hayata uygulanmasında çok sık ve yüzeysel kalmıştır. Başka bir deyişle, Hünkar'ı bir "mücerret derviş" olarak yanlış tanımladığı için, onun yoluna uygun bir tutum içine, tabii içinden yetişen müstesna kabiliyet ve anlayıştaki kişiler dışında, pek girememiştir.

Bugün hangi ocaklar ayakta kalmıştır ve bu ocaklar kimler tarafından temsil edilmektedir?

Hacı Bektaş Veli, Anadolu'da 36 bin ocak uyandırmıştır. Bunlardan 360'ı, Hünkar huzurunda hizmette bulundu. Hünkar ahirete göçünce onların herbiri, Hünkar'ın kendilerine bildirdiği yere gittiler. Bu 360 ocak sahibinin soyundan gelenler, Hünkar'dan aldıkları nasibe bağlı olarak muhiplerin yol işlerini yürütegeldiler.

Ocak sahiplerinin en ünlüleri: Cemal Seyyid, Sarı İsmail, Hacım Sultan, Baba Mansur, Pir Ebi Sultan, Recep Seydi, Sultan Bahaddin, Barak Baba, Ali Baba, Hızır Baba, Karaca Ahmet Sultan, Abdal Musa Sultan, Akyazılı Sultan, Baba Resul, Sarı Kadı, Sarı Saltuk, Taptuk Emre, Seyyid Pıyrab, Seyyid Sabir, Karadonlu Canbaba, Abdal Murad, Geyikli Baba, Dost Huda, Atlas Puş, Seyyid Kadı, Dede Garkın, Gözü Kızıl, Şems-i Tebrizi, Güvenç Abdal, Sultan Şuca'dır.

Bu Ocak'ların hangisinin ayakta kaldığı ve kimler tarafından temsil edildiği ile ilgili bir kayıt şu anda mevcut değildir. Büyük bir olasılıkla, tekke ve zaviyelerin kapatılmasından sonra, bununla ilgili kayıtlar tutulmamış, eldeki belgeler de çeşitli nedenlerle kayıp olmuş ya da imha edilmiş olabilir.

Kuşkusuz bugün Anadolu'da, bu ocaklara mensup pek çok Aleviler vardır. Bunların ellerinde bulunan icazetnamelerden hangi ocağa bağlı oldukları anlaşılabilir.

Bu yolun en önemli kurumu olan *Dedelik*, 1962-68 ve daha sonraki yıllarda devrimci hareketten son derece etkilendi. Dedeler aşağılandı, hatta köylerden kovuldu. Yolu bugüne binbir zorlukla taşıyan emek ve hizmet hiçe sayıldı. Bunun üzerine pekçok ocak sahibi yüzyıllardan gelen görevini yerine getiremedi ve bir başka meslek öğrenme ya da çocuğuna öğretme yolunu seçmek zorunda kaldı. Dolayısıyla bu ocakların pek çoğu küllendi. Eğer devrimci hareket bu yolu ciddi şekilde inceleyseydi, ocakların küllenmesine gerek kalmayacaktı. Bunun bir hata olduğu gerçeği bugün açıkça ortaya çıkmıştır.

Alevilikte Ocakzade-Dergah ayrımının pratikte ne gibi uygulama farklılıkları oldu? Tarık çubuğu, Pençe-i Ali Aba örneğinden yola çıkarak soruyoruz.

Tekkelerin kapatılmasına kadar Alevi-Bektaşî toplumu başlıca üç gurupta toplanıyordu:

Birinci gurup: Hacı Bektaş Veli soyundan gelen Mürşid'e bağlı olan ►

delenin ne şekilde sonuçlanacağı hakkında da tereddütler vardır. Bunlara rağmen, Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları, o güne kadar hiçbir konuya gösterilmemiş sevgi ve yakınlıkla ağırlanıyor. Konukların kalabilecekleri bir konukevi olmasına rağmen, Cemalettin Çelebi onları kendi evine alıyor.

Herkes yattıktan sonra gece geç saatlere kadar süren konuşmanın içeriği Mustafa Kemal Paşa ve Cemalettin Çelebi'den başka kimse tarafından bilinmiyor. Daha sonraki yıllarda, Veliyettin Çelebi (Cemalettin Çelebi'den sonra Postnişin olan küçük kardeşi) şöyle bir açıklamada bulunmuştur:

"Başbaşa konuşmalarının bir yerinde Cemalettin Çelebi Mustafa Kemal Paşa'ya, 'paşa hazretleri' diyor, 'cesaretli ve basiretli idarenizde Türk milletinin düşmanı kahredeceğine inancım sonsuz. Yüce allahın milletimize müyesser edeceği zaferden sonra cumhuriyet ilanını düşünüyor musunuz?"

"Çelebi'nin 'cumhuriyet' kelimesini

ÇELEBİLER KONUŞUYOR

◀ Alevi-Bektaşiler. Hünkar'ın yaşadığı çağda ona yardımcı olan Horasan Pirlarinin ve Rum Erenlerinin soyundan gelenler ve "Ocak-Zade" olarak tanınanlar, kendilerini Hünkar'ın soyundan gelen Mürşid'e manen bağlı sayıyorlar ve onun icazetiyle ocaklarına bağlı olan taliplerin görgülerini yapıyorlardı. Bunlardan başka, bir ocağa bağlı olmayıp da doğrudan Hünkar'a ve onun soyundan gelenlere bağlı olduklarını kabul eden Alevi-Bektaşiler de vardı. Mürşid, gene bir Ocak-Zade olmakla beraber, her sene değiştirebileceği bir dedeye icazet vererek bunların hizmetlerini yaptırıyordu.

Doğrudan ya da ocakzadeler aracılığıyla Hacı Bektaş Veli'ye bağlı olan bu gurup, Anadolu'daki Alevi-Bektaşî toplumunun yüzde doksanını, belki de daha fazlasını oluşturuyordu.

Bu guruba dahil olanlar kendilerini Alevi-Bektaşî sayarlar. Onlara göre Alevi ile Bektaşî arasında fark yoktur, ikisi aynıdır. "Alevi misin?" ya da "Bektaşî misin?" diye ayrı ayrı yöneltilen sorunun ikisi de, "eyvallah" diye olumlu yanıt alır. İnancı da böyledir, süreginde de farklılık yoktur. Onlar için Hacı Bektaş Veli, çağ ve ad değiştirmiş Ali'dir. *Serçeşmedir*. Tüm ocakların uyandırıldığı *ana ocaktır*. Hünkar'ın yolu Ali yoludur, Ehl-i beyt yoludur.

Bu gurupta olan Alevi-Bektaşîlerin görgü sırasında sırtları "Dede" tarafından elle sıvazlanır. Buna "Pençe-i al-i aba" denir. Aslında, Al-i Aba beşlisi anlamına "pençe-i al-i aba" olması muhtemel olan bu deyim, beş parmağı olan insan eliyle temsil edildiği için "pençe" şekline dönüştürülmüş, Muhammed-Ali-Fatıma-Hasan-Hüseyin'i temsil eden anlamlı yol simgesi olmuştur.

Bu gurupta görgüyü "erkan"la yapan, talibi onunla sıvazlayanlar oldukça azdır. Birbirlerine pençeci-değnekçi gibi şaka sınırını aşmayan sözler atarlarsa da temel inançta ve öteki yol hizmetlerinde hiçbir farklılıkları yoktur.

Dede ister kendi taliplerinin görgüsünü yapsın, isterse doğrudan Hünkar'a bağlı olan taliplerin görgüsünü yapsın, Mürşid'in vekilidir. *Onun icazetiyle* görev yapmaktadır. "Kara kazan hakkı" vesair bağışlar Mürşid' adına alınmaktadır. Mürşid'den icazetli olmayan Dedenin, Hacı Bektaş Veli'ye atfedilen bir buyruğa göre, "**yediği haram, yuduğu mundar, tacı delik, kendi murtad**" sayılır.

İkinci gurup: Oniki İmam soyundan geldiğine inandıkları ocaklara bağlı Alevi-Bektaşîlerdir. Bu gurupta olanlar da Hacı Bektaş Veli'yi *serçeşme*, yani yolun kaynağı, önderi, başı kabul ederler. Değişlerde, düvazlarda Hünkar'ın adı Muhammed, Ali, Oniki İmam adları ile beraber saygı ile anılır. Bu guruptakiler, bağlı oldukları ocağın ondan ilham aldığını kabul etmekle beraber, Dedelerin Hacı Bektaş Veli'den ya da onun soyundan gelenlerden icazet almalarını gerekli saymazlar. Soylarının Oniki İmam'a çıkışı nedeniyle, doğuştan görgü yapmaya yetkili olduklarına inandıkları ocaklardan gelen Dede'lere görülürler.

Birinci guruptakiler görgüde çekilen gülbenglerde Muhammed, Ali, Hacı Bektaş Veli'den yardım isterlerken, ikinci guruptakiler, bunların yanında kendi ocaklarının büyüklerinin ya da kurucularının adlarını zikrederler.

Görgü sırasında, bu gurupta bulunanla-

rın sırtları, "tarık, erkan, serdeste ya da alaca değnek" gibi çeşitli adlarla anılan ve genellikle kayın ağacından yapılan bir değnekle sıvazlanır.

Genel inanç, "tarık" kullanma geleneğinin, İslamın ilk yıllarında Hz. Muhammed'in bir ağaç altında ümmetinin beyatını almasından kaynaklandığı yolundadır. Değnek, Hz. Muhammed'in altında oturduğu ağacı temsil etmektedir.

Üçüncü gurup: Babagan koludur. Daha önceki sorularda bununla ilgili yanıt vermiştik.

Bir "Alevi kurultayı"nın toplanmasının gerekliliği üzerine düşünceleriniz nelerdir?

Bugün, bu koşullarda, bu getiriliş biçimiyle bir Alevi kurultayını tabii *çok erken* buluyorum. Ayrıca, tabandan kopuk bir Alevi kurultayı nereye kadar gider, ne derece başarılı olur? Üçüncüsü de temsil konusudur. Acaba birkaç demek ve bir dergi ile, vakıfla tüm Alevilik, Türkiye'deki tüm Alevi-Bektaşî toplumu tam anlamıyla doğru bir şekilde temsil edilebilir mi?

Bunlardan dolayı, kurultayın ileri bir tarihte, tabanın tam anlamıyla katılacağı, destekleyeceği bir kurultay çalışmasının olgunlaştığı dönemde yapılmasının önemi büyüktür. Erken ve "acele" yapılacak bir kurultayın bu yola tahmin edilemeyecek derecede zararları olacağı düşüncesindeyim.

Cem dergisinin bu yöndeki girişimini nasıl karşılıyorsunuz?

Bundan önceki soruda da söylediğim gibi, bu zamansız bir girişim. Bir dergi daha olgun davranmalı bence. Daha kapsamlı bir araştırma yapıp tabanın düşüncesini öğrenmeliydi, belki ondan sonra bir kurultay için kollarını sıvayıp belli bir hizmet yapabilir. Böyle birşey beklerdik *Cem* dergisinden. Fakat *Cem* dergisi böyle yapmadı, aceleci davrandı.

Cem dergisinin çağrısında tüm derneklere, ocakzade Dedelere çağrı yapıyor. Öte yanda, Çelebiler de isterlerse katılınsınlar gibi bir yaklaşımı var. Bu konuda düşünceniz nedir?

Çelebilerden o "çağrı" üzerine hiçbir katılım isteği gelmedi. Yakından tanıdığım kendi ailem içerisinde bununla ilgili hiçbir girişim olmadı. Çünkü ciddiye almadık. Biraz önce değindiğim nedenlerden ciddiye

almadık.

Bizi dışlar bir tutum takınmalarından da memnun kaldığımız söylenemez. Alevi kurultayı gibi çok ciddi bir adım atılırken, hatta daha adım atılmadan, en başından Çelebilerin işin içine katılmalarında çok büyük yararlar olurdu düşüncesindeyim. Bu bir yana, bu atılan yanlış adımın demin söylediğim zararlarından da çekiniyoruz. Bu nedenle, artık davetin de hükmü kalmamıştır, böyle toplanacak bir "kurultay"ı, bizi davet de etseler, yine kesinlikle istemiyoruz.

Alevi-Bektaşî toplumunun dernekler yoluyla örgütlenmeye çalışılmasını izliyoruz. Son yıllarda özellikle hızlanan bu eğri hakkında görüşleriniz nelerdir?

Bunu biraz daha eskiye dayanarak açıklamaya çalışayım. Bizim geleneklerimiz, yolumuz köy çerçevesi, köy toplumu içindedir. Tüm yasalarımız bununla ilgilidir. Sorunumuzu, davamızı, her çeşit sosyal-ekonomik güçlüğüümüzü bu köy çerçevesi içinde çözümlüyoruz. Ve bugüne kadar gelmişiz. Fakat artık köyden kopuş var, köy geride kaldı. Avrupa'ya, Türkiye'nin büyük kentlerine göçler var. Bu göçlerin getirdiği dağılmanın ardından bu kez daha büyük Alevi toplulukları oluşmuş. Yeni çevrenine biraz alışınca toplum

inanışlarına sahip çıkmaya başlamış. Böylece, "ne yapmalı?" sorusu ortaya çıkmış. Ve örgütlenmişler, *dernekler* kurmuşlar. Bunu tarihsel önemde bir süreç olarak değerlendiriyorum.

Ancak bu demekleşme süreci belli bir doyuma ilerledikçe açıkça görülüyor ki, Alevi-Bektaşî birliği demekler bazında sağlanabilmiş değildir. Dernekler eliyle bu birlik sağlanamadığı için de, şu anda belli bir hedefsizlik yaşanmaktadır. Herkes bir fikir öne sürüyor ve çok kimse de kendisini lider konumuna koymak istiyor. Tabii bu çeşitli yanlışlara neden oluyor.

Geçmişimizde bize dayatılan koşullar nedeniyle, toplum arasında çeşitli kopukluklar ortaya çıkmış. Öyle ki, bu kopukluklar bazen düşmanlık derecesine bile varıyor. Örneğin, bazı dernekler arasında çatışmalara tanık oluyoruz. Yol bir olduğuna göre bu dernekler neden çeşitli, neden birbirinin şubesi değil? Yol bir diyoruz, öyleyse, yolun gerektirdiği, bu düşüncenin bize tarih

boyunca verdiği güzelliklere sahip çıkalım. Birlik, o sahip çıkma içinde sağlanır. Bu demek bu fikri, şu demek şu fikri savunuyor, bir türlü birbirleriyle anlaşamıyorlar. Yine burada tabandan kopukluğu hissediyorum. Taban birbirini destekler, birbirini kayırır, birbirini sever, birbirine saygı duyar. Fakat demeklerde, üzülmeye başlıyoruz ki, bu tutumu göremiyoruz.

Bugün bu tarihsel süreçte, ırmağın dağdan kopup gelişi gibi, coşkun halde akıp gidiyoruz ama yarın ovaya indiğimizde eminim durulacağız. Çok daha sakın ve sağlıklı kararlar alacağız. Tabana yönelik, tabanın katıldığı ve desteklediği, onun görüşlerini yansıtan bir birlik olacak. Yarından çok umutlarım var. Mutlaka bu yolun gerektirdiği düzeye ulaşacağız.

Öte yanda bazı Alevi dernekleri ve yöneticileri de gerçekten cefakar, özverili bir tutum içinde değiller mi?

Tabii. Demekler deyince, insanlar deyince, bunların içinde bu yolu candan sevenler az değildir. Avrupa'da olsun, Türkiye'de olsun. Onlar saygıya layık, onlar en ufak bir çıkar beklemiyorlar. Ne para, ne pul beklemeden herşeylerini bu yola veriyorlar. Tanık oluyoruz. Bunların yüceliği inkar edilemez.

Alevi-Bektaşî toplumunun birliği üzerine, dernekler konusunda söylediklerinize ek olarak, düşünceleriniz nelerdir?

Alevi-Bektaşî toplumunun birliği, böyle geniş düzeyde birlik oldukça uzun bir zaman gerektirecektir. Kısa bir zaman buna yeterli değildir, çünkü tarihte epeyi darbeler yemiştir. Bu darbelerin sonucunda merkezden kopukluklar olmuş. Yörelere ekonomik, sosyal durumlarına göre farklılıklar olmuş, Dergaha gelip gitmede kopukluklar olmuş. Tabii, bu da bazı fikir ayrılıklarına neden olmuş. Bu sorunları çözümlmek için zamana ihtiyacı var toplumun.

İkinci bir alması şu olabilir: Yolun gereği ne ise, şimdiye dek yürünen yolun gereği ne ise o yapılır. Bunu kabul eden yola gelir girer. Kabul etmeyen de inceler durumu, işine gelirse girer, gelmezse girmez. Bu ikinci alması karar kılınırsa belki tam bir birlik sağlanamayabilir. Fakat yola uygun, yola layık, nitelikli bir çekirdek oluşturulabilir. Bunu tasvip etmeyen, birliğe tam anlamıyla kalpten inananlar da, bu gerçeği görünce buna katılırlar diye

Hünkar Hacı Bektaş nesl-i Ali'den
İkrar olmayanda iman mı vardır
Vâhid-Ullah deyip teslim olandan
Gayri bir kimseden yârân mı vardır

Levlâke şânında delil-i bürhan
Yed'i yedullah'dır buyurdu Süphan
Dünya benim dedi Yezid-i Mervan
Hüseyin-i Kerbelâ'ya zeval mı vardır

Lanet olsun batıl yola gidene
Münafık ilmine amel edene
Hünkar evladını inkar gelene
Mahşer kapısında rıdvân mı vardır

Bab-ı bismillâh ile okunur ayet
Dört kitap hakkında şeksiz inayet
Mürebbi müsahib olsa temamet
Hak Habib-ullah'a gûman mı vardır

Hasiretim ikrar iman Ali'ye
Sırr-ı settar Hacı Bektaş Veli'ye
Ona şek getiren Mervan kulu ya
Ehl-i beytten gayri dâmân mı vardır

Hamdullah Çelebi (1767-1836)

ÇELEBİLER KONUŞUYOR

düşünüyorum.

Bu birliği sağlama açısından Dergah'ın önemi konusunda düşünceleriniz nelerdir?

Bu konuda herhangi birşey söylediğimde belki benlik getirmişim gibi bir durum olacak. Fakat tarihte böyle bir birlik var. Alevi- Bektaşî toplumu, "serçeşme" olarak, Hacı Bektaş Veli soyundan gelen müritlerin çevresinde toplanmış. Geleneğimiz bu bizim. Ne var ki, yakın geçmişte bir takım kopukluklar olmuş. Şimdi "Çelebilerin çevresine toplanalım" diye birşey söylediğimde, biraz tuhafıma gidiyor şahsen. Fakat işin gerçeği de bu.

Öte yanda, halk ne şekilde karar verirse, ona da kesinlikle saygı duyarım. Neye karar verirse, nefer olarak da bu yola hizmet etmeye çalışırım. Elimden geldiğince, bunun dışında yapabileceğim bir şey olmaz.

Gerçi kalıp şeklinde yaklaşılamaz ama bugün kafanızda birlik üzerine bir formül var mı? Yani, şunlar yapılsa toplumun hepsi kucaklanır, hepsine yararlı olunur anlamında birşey var mı? Örneğin, Dergah, dedeler, dernekler, ozanlar, ocaklar. Bunların birlik üzerine emekleri ne yönde olmalı, konuları ne olmalı?

Koca bir tarih boyunca yürünmüş bir yol var. Bu yolun koşulları, kuralları var. Bunlara uyulduğunda zaten birlik sağlanmış olur. Demek ki, dağınıklığımız biraz da yoldan uzaklaşmamızdan kaynaklanıyor.

Yolun koşulları, kurda yem olmamak için *merkeziliğin zorunluluğu*, insanların birbirlerine sevgiyle yaklaşması, hoşgörü - bunlar öncelerde cemlerde, muhabbet toplantılarında bize verilmiş. Biz bunları topluma yeniden verebilirsek, birlik yolunda adım atmış oluruz. Fakat bunları tüm toplum çapında hemen yapabilmenin zor olduğunu, zaman gerektirdiğini ısrar ederek söylüyorum.

Bence gerçekleştirilmesi gereken en doğru tutum iki yönlüdür: Birincisi, **gerçeği bilenler gelsin, doğrudan dursun**. Onlar gelince, tereddüt edenler onları görür, izlerler. Birinciyle yan yana yürümesi gereken ikinci tutum ise, *tabanı duymak, bilmek, öğrenmektir*. Onların ne düşündüğü, bizlerin ne söylediğimizden çok daha önemlidir.

Yanıtlarınızda Alevi inancının manevi ağırlıktaki vurgusuna eğildiniz. Bu manevi değerler, maddi koşulların üzerinde kurulmamış mıdır, gücünü maddi gerçeklerden alıp, maddi gerçekleri yeniden biçimlendirme amacıyla toplumu aydınlatma işlevi görmemiş midir?

Soyut bir maneviyattan söz etmek tabii ki olanaksızdır. Bunların birbiriyle kuşkusuz derin bir ilişkisi vardır. Ancak sorularınız, bir inanç sistemi olan Alevi-Bektaşîliğin hangi maddi koşullar üzerinde geliştiğine ilişkin değil, birlik yolunda hangi inanç ve düşünce yönlerini öne çıkartmak gerektiğine ilişkindir.

Laiklik konusunda, Diyanet konusunda, Diyanet'te Alevilerin de yer alması konusunda ne düşünüyorsunuz? Sizin de yakından izlediğiniz gibi, bu kurultay toplama heveslileri, nedense, Diyanet'in kaldırılmasını da pek istemiyorlar.

Çok güncel bir sözcük "laiklik". Laiklik nedir? Din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması, en kısa tanımı bu. Oysa Diyanet İşleri bir devlet kuruluşudur. Sünni görüşü savunan bir devlet kurumudur. Peki, Alevi-

Koca bir tarih boyunca yürünmüş bir yol var.

Bu yolun koşulları, kuralları var. Bunlara uyulursa birlik sağlanmış olur. Dağınıklığımız yoldan uzaklaşmamızdan kaynaklanıyor... Öyleyse, gerçeği bilenler gelsin, doğrudan dursun. Onlar gelince, tereddüt edenler onları görür, izlerler.

Bektaşîlerin bu kurumda yer alması ne demektir? Devlet memuru olması demektir. Devlet memuru olmanın sonucu da, amirlerinin emirlerini yerine getirmektir. Bu Alevilik yoluna uymayan bir şeydir. Benim yoluma ters bir emir verilirse ve o emre uyulursa, o zaman yoldan sapmalar olacak demektir. Sünni görüşü savunan bu devlette, bu emirlerin dışında çok daha başka türlü olaylar da olacaktır. Alevi-Bektaşî birliği ya da Alevi-Bektaşî'nin manevi ihtiyaçlarını karşılamak adına böyle bir kurumda yer almak mümkün değildir. Böyle birşeye tümüyle karşıyız.

Öyleyse ne yapmak gerekir? Tarihe dönmek, tarihteki gerçeklerden örnek alarak *yeni bir kurum geliştirmek* gerekir. Nasıl bir kurum olmalı? Tabii, bu söyleye-

ceğim benim kişisel düşüncemdir. Önceki sorularda da söylediğim gibi, tabandan kopuk bir karar almak kesinlikle yanlış olur. Tabanın düşüncesini de bu düşünceye katarak ve uzun uzun tartışarak en doğruyu bulmak gerekir. Fakat şu anda söyleyeceğim şey şudur: Tarihte nasıldı? Tarihte Hacı Bektaş Veli soyundan gelen Mürşid'in çevresinde halkalar oluşuyordu, ona bağlı halkalar oluşuyordu. Bu, kararları tek kişi (Mürşit) verir anlamına mı geliyordu? Kesinlikle hayır. Mürşit, toplumun birliğini simgeliyordu, toplumun manevi lideriydi. Öte yanda toplumun fiili lideri, toplumun kendisiydi. Kararlar, toplum benimsemişse gerçekleşiyordu, benimsemezse gerçekleşmiyordu.

Bu açıdan, Diyanet'te bir masa ve bir çürük sandalye peşinde *değiliz*. Diyanet'te bir masa bize hiçbir şey anlatmaz.

Yalnız şöyle birşey, belki olanaksızdır ama olsa kabul edilebilir: Devlet din işlerinden elini çeker, yalnızca bir hakem gibi karışır. Alevilerin ve Sünnilerin birbirlerine zarar vermemeleri yönünde hakemlik rolü yapar. Sünnilerin Aleviler zararına bir takım girişimlerde bulunmasına, aynı şekilde Alevilerin Sünniler zararına girişimlerde bulunmasına engel olur. Bu söylediğim, yalnızca Alevi- Sünni için değil, ülkemizde yaşayan Yahudiler, Hristiyanlar ve tüm öteki inanç gurupları için de geçerlidir. Devletin ancak bu çerçevedeki bir rolü laiklik kavramına sığabilir ve kabul edilebilir.

İnanç özgürlüğü anayasada var. Fakat bu lafta kalmamalı. Dolayısıyla, demokrasi ve laiklik ve inanç özgürlüğü açısından ikinci önemli konu da, tekke ve zaviyelerle ilgili yasanın *yürürlükten kaldırılmasıdır*. Bu yasa, Demokles'in kılıcı gibi kafamızın üzerinde duruyor. Devlet her an bunu toplumumuzun aleyhinde kullanabilir. Bu

yasa anayasaya aykırıdır. Tekke istiyorsam, zaviye istiyorsam açabilmeliyim. Kimseyi ilgilendirmemesi gerekir. İnanç özgürlüğü anayasada teminat altında ama bunun yanında da tekke ve zaviyeler yasası duruyor! Bu yasa artık süresini doldurmuştur. Bir an önce kalkması gerekir.

Diyanet'in varlığı laikliğe uygun değil. Bu açıdan siz de Diyanet'e paralel aynı çeşit bir örgütlenme istemiyorsunuz. Peki, bugünkü Türkiye devleti laik midir?

Bir önceki soruya yanıttımda, bir devlet kuruluşu olarak Diyanet'in, laiklik tanımına ters düştüğünü söylemiştim. Devletin, tam laik bir devlet olması için, *din işlerinden elini çekmesi* zorunludur. Cemaat kendi kuruluşunu kendi kurmalı ve onun ihtiyaçlarını da kendi karşılamalıdır. Devlet bugün bir Sağlık Bakanlığı'nın bütçesinden daha büyük bir bütçeyi Diyanet'e aktarıyor. Bu bütçenin vergisini biz de, onaylamadığımız halde, ödemek zorunda kalıyoruz. Onların inanışına göre haram parayı alıp kullanıyorlar. Biz istemeyerek verdiğimiz parayı onlara helal ediyoruz diyemeyiz.

Alevi tarihinde Hür Şehid-i Har diye de bilinen kişinin önemi nereden geliyor?

Hür Şehid'in hikayesi şöyledir: İbn-i Riya, Yezid'in ordusunda önemli bir komutan, iyi bir savaşçı. Kerbela olayı sırasında duruma bakıyor, biz buna "delil gözüyle bakıyor" deriz, konuyu aklın mantığın süzgecinden geçiriyor ve şu sonuca varıyor: İmam Hüseyin haklıdır, mazlumdur, ezilmektedir. Yezid'in askerlerinin çokluğunu görüyor ve "Yezid ordusunda bulunmam büyük haksızlık, haklının, mazlunun yanında olmalıyım" diyor. Kardeşini de alarak saf değiştiriyor. Yezid ordusunun önemli komutanı iken, orada pek çok menfaatleri olmasına rağmen, bunların hepsini terk ederek büyük bir özveride bulunuyor, İmam Hüseyin'in saflarına geçiyor ve ilk şehit oluyor.

Kerbela olayının en önemli öğelerinden biri, Hür'un bu hikayesidir. Sonra, Hür'un kardeşi de aynı şekilde hareket ediyor - beraber geldiler - o da şehit oluyor. Onun peşinden oğlu da ölüyor. O da çoğunluğun karşısında. Burada önemli olan nokta, "hür şehitler" in, çıkarlarını, parlak bir geleceği bırakarak mazlunun yanında yer almış olmalarıdır, haklının yanında yer almış olmalarıdır.

Alevi, ille de Alevi anne babadan doğan kişi midir?

Alevilik bir düşünce, bir inanç biçimidir. Bu düşünceyi, bu felsefeyi, bu inancı benimseyen herkes Alevidir. Alevi ana babadan doğmak gibi bir koşul *olamaz*. Hatta, Alevi ana babadan doğan bir kişi yola layık davranmıyorsa, yolun gereğini yerine getirmiyorsa ve bunun karşısında da Alevi ana babadan doğmamış biri yolu benimsiyor ve gereklerini yerine getiriyorsa, onun gerçek bir Alevi olarak değeri birinci kişiden çok fazladır. Hatta bu canın değeri, yolun gereğini yerine getiren Aleviden bile yüksek tutulmalıdır çünkü "hür şehit"imiz gibi, içinde büyüdüğü dünyanın nimetlerini teperek haklının, mazlunun yolunu tutmuştur. Onun için, önemli olan düşünceyi benimsemektir.

Tarihimizin en önemli aşıklarından biri olan Sıtkı, Sünni kökenlidir. Buna benzer pek çok örnek günümüzde de yaşanıyor. Tabii, Alevi olmak için Alevi ana babadan doğmak gerekir gibi yanlış bir düşünceyi benimsemiş kişiler de yok değildir. Ama ►

BİLGİSİ VE SANATIYLA DA ÖNDER BİR AİLE

Veliyettin Dede, Güzide Ana...

Veliyettin Ulusoy Efendi atalarını anlatıyor

"AİLEDE ŞAİR, EDEBİYATÇI çok var. Veliyettin Dede, hatta Cemalettin Çelebi çok güçlü şairlermiş. Veliyettin Dede'de doğal doktorluk bilgisi de güçlüydü. Şifa kitapları vardı, otlar ne işe yarıyor, hastalıkların tedavi yolları nasıldır... Latin harflerini bilirmiş Veliyettin Dede, Latin harfleri kabul edildiğinde öğretmenlere o göstermiş. Fransızca, Ermenice, Arapça ve Farsça bilirmiş ve çok da güzel yazı yazıyormuş. Hattatmış. Bunun yanında doğaya çok meraklıymış. Eski yazıya da çok vakıf, kimsenin okuyamadığı yazıyı o okumuş.

Hatırlarım, bir fırınımız vardı bizim. Orada her gün ekmek yapıldı. Biz çocuktuk. Koskocaman bir aile, hepsi biraradaydı. Hocalara gitme gibi değil ama hastalar gelirdi. "Ne tavsiye edersiniz, sırtım ağrıyor, belim ağrıyor..." diye. Artık hangi hastalıksa, onlara birtakım doğal ilaçlar önerecek durumdaymışlar. Hem Veliyettin, hem Cemalettin Çelebi.

"Benim en çok sevdiğim aile mensuplarından birisi de Güzide Ana'dır.

Güzide Ana, giyime-kuşama önem vermeyen deli dolu birisi. Ama yolun kültürüne tam sahip. Çok güzel deyişleri, ters olayları eleştiren taşlamaları var. Halk tarafından bugüne kadar sazi çalınıp söylendi. Çok güzel deyişleri vardır."

Ehl-i irfan derlince bir yere
Hakikattan haber alanlar gelsin
Hünkar Hacı Bektaş Kutbu-l Arifin
Hünkara biat edenler gelsin

Sakin yalancıya biat etmeyin
Münkirin gittiği yola gitmeyin
Kalbinizde zerre kara tutmayın
Pak edip özünü silenler gelsin

Asla güvenilmez dünya malına
Muhib gerek ikrarından buluna
Hak'dan ihsan olur mümin kuluna
İkrarında kadim duranlar gelsin

Yalan söze uyup azan gelmesin
Delilsiz sohbeti düzen gelmesin
Dünyada serseri gezen gelmesin
Ehl-i beyt yolunu bilenler gelsin

Güzide der Hak cemine gelenler
Dört kapıyı kırk makamı bilenler
Arıdıp da kalp evini silenler
Yüce Pir'e niyaz edenler gelsin

Güzide Ana (18.yüzyılın ikinci yarısı)

ÇELEBİLER KONUŞUYOR

◀ bu gerçek değil. Doğru olan, bu yola sahip çıkmaktır. Benimserse bu felsefeyi, Alevi- Bektaşî'dir. Kim olursa olsun, hangi dine, ırka, sınıfa mensup olursa olsun. Zaten cemlere, cami gibi herkes kapıyı açıp giremez. Şikayetçiler olursa, suç işlenmişse, kişiden davacı olan varsa, bu çözümlenmeden topluma girmesi mümkün değildir. Fakat bu yolu seçmişse, kim olursa olsun, insan olması yeterlidir, yeter ki bu yolu sevsin.

Soydan gelme olmayan ama Aleviliğe büyük katkı yapan, yapabilecek olan insanlar bugünkü kural çerçevesinde Dedelik yapamıyor. Bu kuralın değiştirilmesinde ne gibi yarar ya da zararlar olabilir?

Bu tarihten gelen bir alışkanlıktır, bir gelenektir. Ortada bir takım ocaklar var ve bu ocaklara mensup kimseler Dedelik görevini üstlenmişler, talip üzerine gider, onların görgülerini görür, ihtiyaçlarını karşılarlar. Şimdi bunu birdenbire bir yana koyup, onun yerine başka birini gönderirseniz, bilgisi ne derece yüksek olursa olsun, o talip acaba o kişiyi kabul eder mi? Büyük bir olasılıkla kabul etmez. Ve yol da orada sona erer.

Şöyle bir gerçeğimiz daha var. Biraz önce Alevi-Bektaşî toplumunu ele aldığımızda, bir de doğrudan Hacı Bektaş Veli'ye bağlı olan bir talip gurubu vardır demiştik. İşte bu guruba bağlı olanların belli Dedeleri yoktur. Kim görevlendirilirse o gider, görgülerini, cemlerini yapar, ihtiyaçlarını karşılar, sorunlarını çözer. Onlara icazet verilir ve her yıl bu *icazet yenilenir*. "Dede" olma koşulu aranmaz bunlarda. Görevin üstesinden gelebilecek, doğru, dürüst, halka örnek olabilecek nitelikte birisi bunu yapar. Ve buna kimse itiraz etmez. Bu gurupta hiçbir problem yok, yeter ki o kapasitede birisi olsun. Yine de genellikle Dedeler gönderilir onlara da.

Fakat, belli bir ocağa bağlı talipler ve Dedeler, onları değiştirmek mümkün değil. Böyle bir düşünce öne sürülse ve bir zorlama uygulansa bile, bunu taliplerin kabul edeceğini sanmıyorum. Bu nedenle, yine tarihe bağlı olarak, neyse şimdiye kadar geleneklerimiz, o şekilde yürütmeye bence yarar var. Bir gün gelecek, belki öyle bir durum da hasil olacak, fakat bunu yakın gelecekte beklemek yanlış olur. Bu konuda aceleci davranılırsa, toplumun birliği açısından büyük olaylara yol açabilir.

Örneğin İstanbul'da Alevi toplumu içinde cem yapma isteği çok fazla. Bir bölümünün Dedeleri var, ama bunun dışında da geniş bir toplum var ki, Dede bulamıyor. Biz onlara Divani Baba'yla bir cem kurulum dedik. Onlar kendi talipleri değil ama cem yapacak.

Toplumun tıkanmışlığını, dağılmışlığını gösteriyor. Tabii, böyle yerlere Divani Baba gibi kimselerin cem yapmasından büyük mutluluk duyuyoruz. Çünkü Divani Baba gerçekten çok yetenekli, bu işe vakıf birisidir. Dürüst, temiz, yolumuzun tüm gereklerini yerine getiren bir kişidir. Hiç tereddüt etmeden Divani Baba'yı bu tür yerlere biz de görevlendiriyoruz. En büyük sorunumuz Dede bulmaktır. Bugün yetenekli, bilgili, doyuracak Dede bulmakta zorluk çekiyoruz.

Bu durumun doğmasında, devrimciliği yanlış anlayan sol hareketlerin etkisi büyük olmuştur. Dede çocukları ne yazık ki artık çekinerek geliyorlar. Onlara, ailelerinin

Kazak Abdal'ın kitabı ve Kısas'lı Canlar

"KAZAK ABDAL'ın bir kitabı var. Bu kitap bizim aileden *Dertli Divani*'nin dedesine verilmiş. Almanya'da öğrenciliğim sırasında Dertli Divani'nin babası Hamdullah Baba'nın (*Büryani* mahlasını kullanırdı) geldiğini öğrenince mektup yazdım, "kitabı acaba bana verir misiniz?" dedim. "Gayet tabii, size ait birşey, bize emanet verilmiş, istediğiniz zaman alabilirsiniz" diye mektup yazdı. Hamdullah Baba çok bilgili, kültürlü bir kimseydi. Ben de bir İncil aldım ve armağan olarak onu verdim. Kitap bende duruyor böylece. Yakında değerlendireceğimizi umuyorum.

"Deri üzerine yazılmış. Buna bakıp anlayamamak çok zoruma gidiyor. Bazı tahribatlar olmuş, ıslanmış, mürekkebi

silinmiş. Fakat Hamdullah Baba çok iyi korumuş. O Kısas köyünün bambaşka özellikleri var. Çok temiz yol kültürü olan insanlar. Bambaşka bir bölge. Çok da kültürlü insanlar.

"Size, dediğimi kanıtlayacak bir örnek vereyim.

"Kısas'da İsmail diye birisi var. Deyişlerinde "Doksandaon" mahlasını kullanır. Dertli Divani'nin son bandında da deyişi var. Bu insan askerliğin dışında pek köyden ayrılmamış, en fazla Urfa'ya gitmiş. Tahsili ilkökul değil. Fakat deyişlerinde çok derin anlamlar var. Her sözcüğü, her mısraı üzerinde günlerce düşünebilirsiniz. İşte bu kültürü o, orada yapılan, Urfa'da yapılan cemlerde almış."

mensup olduğu ocakların verdiği görevler var. Bu görevleri yapmak zorundalar ama çekiniyorlar. Hevesli olsalar, yolu iyi öğrenseler, hem biz bu zorluktan kurtuluruz, hem de halkın isteği - önemli olan bu - yerine gelmiş olur.

Her yerde aynı durum var. Hem Dede enflasyonu var, hem de sıkıntısı var. Toplum kaliteli Dede istiyor ama kendini tatmin edecek Dedeyi maalesef bulamıyor. Yakın bir gelecekte *Enstitü* gibi bir kurum yaratıp Dede yetiştirebilirsek, bu sorun çözümlenir. Bunu görüşüp en doğruyu bulmalıyız. Dede yetiştiren bir kurum zorunludur.

Geçmişte Dedeler gerçekten bilgiliymiş, her hafta toplanan cemlerden genel bir kültür almışlar. Her cemden dağarcıklarına bir şeyler koymuşlar. Bilgili Dedelerden, onların muhabbetlerinden yetişmişler. Cem'ler yalnızca bir ibadet değil, aynı zamanda birer okul da. Bu okullardan çok şeyler almış toplum, özellikle Dede çocukları. Hem ayrıca okullara da gitmişler. Rüstiye mezunu çok Dede bilirim, ben yetiştim onlara, çok kültürlü, tam Dedelik vasfına layık Dedeleri gördüm. Ama şu anda sayıları çok az.

Dergah'ın, sorduğumuz soruların kapsadığı daha başka reform önerileri var mı?

Reform kavramını, tekil önlemler, değişimler, tek tek yapılması gerekenler olarak anlamamalıyız. Yalnız önemli konuları anlatmaya çalışayım.

Birincisi yazılı eser. Bunun sıkıntısını çok çekiyoruz. Yediğimiz darbeler sırasında pek çok kitap katliamı yapıldı. Çok değerli kitaplarımız, yakıldı, yıkıldı, kayboldu. Örneğin şu anda aklıma gelen, yeniçerilerin kaldırılması olayında Hacı Bektaş Postnişini Hamdullah Çelebi de Amasya'ya sürgün ediliyor. Hamdullah Çelebi yanında tam 7 deve yükü kitap götürüyor ve bir "yangın" sonucu bu kitaplar orada yanıyor. Aleviliğe yapılan baskılar sonucunda, tarihin çeşitli süreçlerinde kitapları ya gömüyorlar ya da güvendikleri kişilere gönderiyorlar, o şekilde de bir takım kayıplar oluyor.

Bugün artık arşivlerde esaslı bir araştırma yapmak gerekiyor. Kubbe altı kararları, divan kararları esaslı bir incelemeden geçirilmeli. Köylerde ocakzadelerin soy kütükleri, icazetnameleri, emirleri aranmalı. Duyduğuma göre, Mısır'da Kaygusuz Abdal Külliyesi'nin bir de kütüphanesi

varmış. Bizlerden birinin orada araştırma yaptığını sanmıyorum. Oysa nerede, ne bilgi kırıntısı bulursak dağarcığımıza koymak zorundayız.

Bunun için insan yetiştirmek zorundayız. Araştırma yapacak insan eski yazıdan anlamalı, eline aldığı eski bir evrağı, tarihi değeri yüksek bir yazıyı, bir icazeti, bir soy kütüğünü inceleyecek kapasitede olmalı. Böyle insanları içimizden seçerek yetiştirmeliyiz. Bu yolu benimseyen birisinin bu konuları incelemesiyle, dışarıdan birisinin incelemesi çok farklı olur. Sonuç üzerinde de büyük etkileri olabilir. Bu konuyu dar bir çerçevede düşünmemek gerekir, bu bence en önemli konulardan birisidir. Bir de, araştırmacının araştırma namusunun tam olması gerekir. Gerçek neyse onu ortaya koyması, kararı halka bırakması gerekir.

İkinci konu da şudur: Zamanın eskitemediği hiçbirşey yok. Zaman herşeyi eskitiyor, değiştiriyor. İnanışlar için de böyle. Çünkü koşullar değişiyor. Bu bizim yolumuzda da geçerli. Örneğin, *düşkünlük* kavramı. Düşkünlükte öyle dolaylı suçlar var ki, insan suç işlemeyen suçlu sayılabiliyor. Diyelim ki, herhangi birinin kızı evden kaçtı. O ana-baba da suçlu sayılıyor. Bu tür şeyleri biraz düzeltelmeliyiz. Sonra, *musahiblikte de reform* gerekir.

Yalnız, sık sık altını çizdiğim gibi, bu reformlar halkın isteği doğrultusunda olmalıdır. Halk bunu istiyor mu, istemiyor mu? Halkın benimsemiş olduğu reforma biz de karşı olmalıyız. Zaten gerçekleşmesi mümkün olmaz öyle reformların.

Biraz da kendiniz hakkmda bilgi verir misiniz?

51 yaşındayım. İlk ve orta okulu Hacıbektaş'da bitirdim. Liseyi Kayseri Lisesi'nde yatılı olarak okudum. O zamanlarda üniversite için standart bir sınava girilmiyordu, her fakültenin sınavları ayrıydı. Ankara'da Fen Fakültesi'ni, Dil Tarih'in Fransızca bölümünü, İlahiyat'ı burslu olarak kazandım. Bir yıl Fen Fakültesi'nde okuduktan sonra yurtdışı sınavlarına katıldım ve Almanya'da mimarlık tahsili yaptım. Beş yıl kadar da orada çalıştım, hem okul sırasında, hem okul sonrasında. Almanya'dan döndükten sonra askerliğimi yaptım ve Sosyal Sigortalar Kurumu'nda mimar olarak 1 yıl kadar çalıştım. Sonra da Hacı Bektaş Belediyesi'nde fen işleri müdürü olarak 1978'den beri görev yapmaktayım. ●

Biz urum abdallarıyız
Maksudumuz yardırd bizim
Geçtik ziyet Kabasından
Gencinemiz erdir bizim

Daim kılarız biz zân
Harceyleriz elden vâri
Dost yolunda verdik seri
Münkirimiz hârdır bizim

Aşk bülbülüyz öteriz
Rah-ı hakka yüz tutarız
Mânâ gevherin satarız
Mürşidimiz vardır bizim

İstivay gözler gözüm
Seb'el mesânidir yüzüm
Enel-Hakk'ı söyler sözüm
Miracımız dârdır bizim

Haber aldık muhkemattan
Geçmeyiz zattan sıfattan
Balım nihan söyler Haktan
İrşadımız sırdır bizim

Balım Sultan (1473-1516)

Her cana kalan serseriye er demesinler
Ser vermeyenin ismine server demesinler

Bir kimesnede olmasa ol aşk-ı Ali'dan
Pes nice ana kafir-i Hayber demesinler

Her can ki şeh'i bilmese bu kişver içinde
Şah kulu değil Çâker-i Kanber demesinler

Güzel görünür iş bu gönül her kimi sevsen
Tahkik budur özge haberler demesinler

Efsane sözün söyleme ey zâhid-i hodbin
Sakin ki sana cahil-i ebter demesinler

Katlanmaz isen sabr edüben cevrine yarın
Ol bi hünere aşk eri rehber demesinler

Ser vermez isem yoluna Şah-ı Kadimin
Alemd e dahi bana *Kalender* demesinler

Kalender Çelebi (1476-1528)

Evlad-ı Ali'den dâmân tutmayan
Cahildir o kâmil insan olamaz
Güruh-u naci'ye dahil olmayan
Gafildir o ehl-i irfan olamaz

Hacı Bektaş Veli alemin kutbu
Lü-lü-il merdûman tercih-i Rabbi
Yok ise kişinin evlada hubbi
Yarın onlar için gufran olamaz

İnkıyad eyleyip Rasule kail
Budur Feyzi olan ilmine amil
Birdir bu dünyada Mürşid-i kamil
Çün bir tahtta iki sultan olamaz

Şehit Feyzullah Çelebi (1811-1878)

Hey şahin bakışım bülbül avazım
Bir eli kadehlim bir eli sazım
İşte ben gidiyorum kal ahu gözlüm
Ne sen beni unut ne de ben seni

Yolda harami çok engel arada
Unutma sevdiğim demde sırada
Kalıp gider amma gönül burada
Ne sen beni unut ne de ben seni

Ta ezeli ezel seven sevende
Şu iki cihanda, kevn-ü mekanda
Mizan başlarında ulu divanda
Ne sen beni unut ne de ben seni

Çekilsin gülbanglar sürülsün devran
Görülsün kayıdlar açılın meydan
Yolumuzu açsın Ulu Yaradan
Ne sen beni unut ne de ben seni

Hüseyin'im der benim pek soluk
Serimize yazılmıştır ayrılık
Vallahi sevdiğim gönüller birlik
Ne sen beni unut ne de ben seni

Hüseyin Fevzi (1886-1928)

‘Mezhap partisinin karşısında!’

“Türkiye Birlik Partisi” deneyimi üzerine *Ali Naki Ulusoy Efendi* ile görüştük. Görüşmemizde *Veliyettin Ulusoy Efendi* de bulundu.

Türkiye Birlik Partisi’nin kuruluşunda Çelebiler, yani Ulusoy ailesi ne gibi bir rol oynadı?

Ben kuruluşunda bulunmadım. Hatta partinin bu şekilde kurulmasına da karşıydım. Ama Cemal Özbey kurucular arasındaydı. Geldi, “şöyle profesörler, böyle generaller geliyor”... “Partinin tüzüğünü, programını getir okuyayım” dedim. Baktı benden birşey çıkmıyor, bu sefer Feyzullah ağabeye gitmiş, tarlada motorla çift sürerken kurularak imzalatmış. Birlik Partisi kuruldu, *biz girmedik*. Daha sonra Feyzullah ağabeyim ısrar etti girin diye. Girdik neyse, ama girdiğime bin pişman oldum. Çünkü öyle bir kuruluş ki, Parti denemek bir vasıf yok ortada. Aşağı gördüğümünden değil ama örneğin bizimle seçilmiş Hüseyin Çınar diye bir Sivas milletvekili mecliste yemin metnini okuyamadı, hesabedin.

Birlik Partisi hangi yılda kurulmuştu?

1969’da biz girdik, 1967-68 olmalı. Ve Birlik Partisi bir mezhep partisi gibi ortaya çıktı. Ben buna şiddetle karşıydım. Ülkeyi mezhep bazında siyasal kampaşmaya götüren hiçbir adımda Alevi payı olmamalıydı.

Birlik Partisi’nden neyi umuyordunuz, nasıl bir parti olmasını bekliyordunuz?

Atatürkçü bir parti olmasını bekliyorduk. Alevilerin Atatürkçü olarak kalmalarını sağlamaya çalışıyorduk.

Sizlerin, TBP milletvekili olarak, Demirel hükümetine güven oyu vermeniz çevresinde bugüne dek yürüyen çirkin dedikodular ve saldırılar var. O günkü ortamı ve tutumunuzun nedenlerini açıklar mısınız?

O günlerde ülkede çok karışık bir ortam vardı. Öyle bir durum vardı ki, bütçe reddedilmiş, hükümet düşmüş. Hatta hükümet, memurunun, işçisinin maaşını veremeyecek duruma gelmiş. Ardından hükümeti kurma görevi Demirel’e verildi, çünkü mecliste en büyük parti oydu. Yeni hükümet güvenoyu alamazsa memlekette buhran çıkacak. Milletvekili seçildiğimizde, ülke çıkarına hizmet edeceğimize namusumuz, vicdanımız üzerine yemin ettik. Muhalefetin görevi buhran çıkartmak değildir, memlekete hizmet etmektir. İktidar partisi hizmet eder de, muhalefet partisi hizmet etmez mi? Eder. Ne yapacaktık? Biz de reddetseydik, hükümet düşseydi, hükümeti Birlik Partisi mi kuracaktı? CHP kurabilecek miydi? Hayır.

Peki, Demirel hükümetine güvenoyu vermeseydiniz ne olurdu?

Yine kazanabilirlerdi çünkü *yeterli milletvekili vardı*. Öte yanda, Ecevit Alevi yanlısı geçiniyordu fakat Aleviliğe de en büyük

kötülüğü yapıyordu. Ecevit zamanında hiçbir Aleviye hizmet *gitmedi*.

Yani, “siz Demirel hükümetine oy vermeseydiniz güzel bir Türkiye kurulacaktı ama sizin yüzünüzden olmadı” diye bir durum yok.

Biz oy vermeseydik değil ama hükümet güvenoyu alamazdı, tam tersi olacak, memlekette anarşi daha da artacaktı. Belki yer yer isyanlar çıkacaktı. Hükümsüz memleket nasıl yönetilecekti?

(*Veliyettin Ulusoy*;) Ben hatırlıyorum, güvenoyu sayısından 5 milletvekilini çıkarttığımızda yine Demirel alıyordu.

Oy vermeyle ilgili olarak Mürşit Feyzullah efendi size “oy vermeyin” dedi galiba, değil mi?

Evet, Mürşit telefon etti, ben de, “ne derlerse desinler, memlekette buhran çıkmaması için, yeminime aykırı hareket

Ogün ü... de buhran olmasın diye verdiğimiz oyu eleştirenler, daha sonra AP’li, ANAP’lı, DYP’li, hatta faşizan bir parti olan MDP’ye kurucu oldular

etmemek için vermek zorundayım” dedim. Ayrıca, biz güvenoyu vermesek de zaten aramızda ayrılıklar başlamıştı. Bizi kenara itmeye çalışıyorlardı. Bu olay olmasa, başka birşey diyeceklerdi.

İşte, Alevi-Bektaşlı toplumunun, tarihte olduğu gibi bugün de Dergahı çevresinde birliğini kurmasını istemeyen güçler, yıllardır bu güvenoyu konusunu kullanarak, “Ulusoylar satıldılar” diyerek çalışma yürütüyorlar.

O günkü koşullarda Demirel hükümetine güven oyu verdik diye “satıldık” oluyor-sak, bugün Erdal İnönü de satıldı öyleyse, çünkü çok daha ılımlı koşullarda iken ülke, hem de aynı hükümette birlikte çalışıyorlar. Benim anlamadığım şu: İktidarı kötüleriz de, muhalefetin hiç kötü yanı olmaz mı? Daha dün Cumhurbaşkanı seçtirmemek için akla kararı seçtiler. Ne olacak sanki? Mesut Yılmaz’ın Erbakan’la aralarından su sızıyor. Bu vatanseverlik!!

(*Veliyettin Ulusoy*;) Bizim aileyi istemeyen bir grup tarafından abartıldı.

(*A.N.Ulusoy*;) Abartıldı, doğru. Hatta biz mecliste *tehdit edildik*. Bazı gazeteciler, “siz Demirel’e güvenoyu verirseniz, Ulu-

soylar şu kadar para aldı diye yazacağız” dediler, bizi tehdit ettiler. Ardından da, iftiralara en büyüğüne biz maruz kaldık. Biz Ziraat Bankası’ndan para çekmişiz! Yahu, biz para çeksek Ziraat Bankası makbuzsuz, belgesiz kimseye beş kuruş para verir mi? Ama kendileri açısından şanssız bir durum doğdu, çünkü bizim en güçlü yanımıza saldırdılar.

İftiracılar 1969-1993 arasında bu olayla ilgili kanıt sunabildiler mi?

Olabilir mi? Ne çıkarabilirler? Yalnızca biz değil, hiçbir milletvekili para alarak oy kullanmaz, ben buna inanıyorum.

Bazı kötü niyetli kişiler, Demirel hükümetine oy verdiğimizden dolayı, “bizi sattılar” diyorlar. Neyi satmışız, AP’ye mi geçmişiz? Bir de, “Ali’yi sattılar” dediler. O kadar saçma şeyler yazdılar ki... Sanki Hz.Ali satılık bir hayvan, benzetmek gibi olmasın. Hz.Ali’yle bu durumun ne ilgisi var? *Biz inançlarımızı, felsefemizi hiçbir zaman değiştirmedik, ne dün, ne bugün*. Ama, o gün ülkede buhran olmasın diye verdiğimiz oyu eleştirenler daha sonra AP’li, ANAP’lı, DYP’li, hatta faşizan bir parti olan MDP’nin kurucuları bile oldular.

Bir de şu var ki, gözden kaçmamalıdır. Biz Birlik Partisi olarak Halk Partisi’nden oy aldık. Onun kalelerini yıktık. Halk Partisi de, Birlik Partisi’ne giden oyları tekrar kendine çekebilmek için bu oyları alabilen kişileri lekelemek istiyordu. Timisi de Halk Partisi’nin 5.koluydu. Hem Halk Partisi’nde, hem de Birlik Partisi’nde kaydı vardı. Sonuçta CHP arzusuna nail oldu, Birlik Partisi’ni yıktı. Dava oy davasıydı.

(*Veliyettin Ulusoy*;) Bu “eleştiriler” Timisi tarafından da desteklendi tabii.

(*A.N.Ulusoy*;) Timisi onların adamıydı. Bir de, bildiğiniz gibi, bizim ailenin aleyhinde olan Dedeler var. Bizim toplumdaki rolümüzü tanımazlar, ilerlememizi istemezler. Onlar bu “olay”ı kullandılar.

Bize satıldı diyenlerin kendileri başka yere satılmıştı. Esas satılan onlardı. Bu gerçek sonraki yıllarda çok iyi ortaya çıktı. “Hasmınıza çamur atın, hiç olmasa lekesi kalır” diye bir söz var, siyasette bu geçerli akçe, ne yazık ki.

Bu nedenden dolayı, “keşke oy vermeseydik” diye düşündüğünüz oldu mu?

Hayır, vicdanım rahattır. Böyle şeylerden korkmam, yalnızca vicdanımdan korkarım. O şartlar içinde Demirel değil de Ecevit olsaydı, ona oy verirdim. Demirel’in şahsiyetine değil, memleket yararına verdiğim oydu.

Siyaset Türkiye’de çok çirkin gidiyor. O yüzden “keşke siyasete girmeseydik” diye düşündünüz mü hiç?

Öyle değil de, Birlik Partisi doğru kurulsaydı çok yararlı olurdu. Parti kurmak 4 kişiyle tüzüğe imza vermek değil ki. Partiler memlekete hizmet vermek için kurulur. Hizmet veremedikten sonra o parti zaten yaşayamaz. Muhalefetleyen de görevler var. Muhalefet demek, herşeye karşı olmak demek değil ki. Şöyle dersek oy kaybederiz, böyle dersek oy kazanırız zihniyetiyle hareket ediliyor. Bu da memlekete pahalıya mal oluyor.

Ben bu konu unutuldu, artık tarihin derinliklerine gömüldü sanıyordum. Tekrar tekrar eşeleme anılamadım açıkçası.

Biz eşelemiyoruz. Bize panellerde, konferanslarda bu tür sorular geliyor. Dergah konusunun önüne bu konuyu çıkartmaya çalışıyorlar. Bizler de, Birlik Partisi deneyimini yeterince bilmediğimizden, yanıt vermede zorlanıyoruz. Soruyu tekrar vurgulamak istiyorum, güvenoyu vermemenin karşısında toplumu daha güzele götürebilecek bir alternatif olsaydı belki haklı olabilirlerdi. Böyle bir alternatif var mıydı?

O gün toplumumuzda böyle bir alternatif yoktu. O günkü CHP’yi böyle bir alternatif olarak göremiyordum. Zaten, görmemek gerektiğini de, daha sonra gelen Maraş, Çorum vb., katliamları kanıtlamıştır. Bize bu mizanzen düzen de CHP’nin ta kendisiydi. Biraz önce de dediğim gibi, Birlik Partisi’ne oyları getiren bizlerdik. Bizi ekarte edeceklerdi ki, bize gelen oylar CHP’ye gitsin. Taktik CHP’den geliyordu. Timisi, CHP’nin adamıydı.

Biraz önce, Birlik Partisi’nin bir “Alevi partisi” olarak çıkmasına karşı olduğunu söylediniz. Aleviliği siyasal temelde örgütlenme, Alevi partisi kurma girişimlerine Çelebilerin tutumu bugün nedir?

Biz dün mezhep partisinin *karşısındaydık*. Bugün de *görüştüğümüz değişmemiştir, uygun bulmuyoruz*. Bu temelde bir siyasal parti, bu temelde bir siyasal bölünme memlekete iyilik getirmez. Bizim, Alevi-Bektaşlı toplumu olarak, *tüm ilerici, demokratik, laik çevrelerle birlik beraberlik içinde çalışmamız* gerekir. Uygur insan birbirinin inancına karışmaz zaten. İster dinli olur, ister dinsiz olur, ister şu mezhepten, ister bu mezhepten olur. Ben onun inancına saygı gösteririm, o da benimkine saygı göstereceği diye beklerim. ▶

◀ Son olarak bize biraz kendinizi anlatır mısınız?

1921 doğumluyum. İlkokulu Hacı Bektaş'ta, orta-liseyi Yozgat'ta okudum. Hukuk'u Ankara'da okudum. Hakimlik stajını Ankara'da yaptım. İlk kurada Pülümür'e çıktım, 1 yıl orada görev yaptım. Politik davalara bakıyordum. Yerli yersiz şikayetler geliyordu, hepsini beraat ettiriyordum. Bu sefer beni "bu hakim Halk Partili" diye şikayet ettiler. Halbuki ne Halk Partiliyim, ne başka partiliyim. Partisinden dolayı suçsuz adama ceza veremem ki.

Ondan sonra Hacıbektaş'a tayin ettiler. Hacıbektaş'lı olduğumu anlayanca, 1 ay sonra Kayseri Develi'ye tayin ettiler. Asayiş bozuk bir memleketti. İlk idam cezasını biz verdik. Bir oğlan çocuğunun ırzına geçmişler, ondan sonra da kesmişler. Bu meydana çıktı, idam verdik. Meclis kabul etti ve asıldı. Ben şahsen idam cezasına karşı değilim. İdam cezası siyasi suçlarda doğru değil ama bu gibi adi suçlarda gerekli. Siyasi suç belli olmaz, devir değişir suçlu denilen adam, bir de bakarsın kahraman olur.

Avukatlığında müvekkillerimin çoğundan para almazdım. Hatta çoğunun mahkeme masraflarını da ben verirdim. Dedim ya, en güçlü yanımızdan saldırıya geçtiler. Bizi tanıyan, bilen buna inanmaz. Ama tanımayan ya da kendisi bu gibi işlere müsait bazı insanlar acaba diyebilir.

O dönemler en buhranlı dönemlerdi. Örneğin, Cumhurbaşkanı seçimi olmuştu. Faruk Gürler meselesi... Meclisin çevresi kuşatılmıştı. Bütün meclis locası yüksek rütbeli subaylarla doluydu. Biz meclise girdik de, çıkacağımıza aklımız kesmiyordu o zaman. Öyle bir durum vardı. En buhranlı zamanda milletvekilliği yaptık. Faruk Gürler seçilemeyince bu kez Cevdet Sunay'ın süresini uzatmak için bir anayasa değişikliği getirdiler. Orada da benim bir oyumla anayasa değişikliği reddedildi.

Bu açıklamalar için size çok teşekkür ediyoruz. ●

Alev Yayınları

PIYERLOTİ CAD. 17/4
ÇEMBERLİTAŞ 34400 İSTANBUL
TEL: 516 84 64 FAX: 638 27 90

EDEBİYAT DİZİNİ

SAVAŞLI YILLAR 1: SON GÖRGÜ CEMİ

İsmail Kaygusuz - Roman

İSTANBUL HEMŞERİLERİ (1955)

İsmail Bilen - Roman

UMUT ÇİÇEĞİ

Hasan Kıyafet - Öyküler

KOMÜNİST İMAM

Hasan Kıyafet - Roman

ALİ ALİ

Hasan Kıyafet - Roman

KÜLTÜR DİZİNİ

OKUNACAK EN BÜYÜK KİTAP İNSANDIR

Rıza Yürükoğlu

ALİ ÖZSOY DEDE: GÖRÜŞLERİ VE ŞİİRLERİ

MUSAHİBLİK

İsmail Kaygusuz

OSMANLIDA KARŞI DÜŞÜNCE ve İDAM EDİLENLER

Rıza Zelyut

POSTTAN DOSTA

Ali Haydar Celasun

ANADOLU'DA ALEVİLİK

Battal Pehlivan

ANADOLU ve BALKANLARDA ALEVİ YERLEŞMESİ

Nejat Birdoğan

ALEVİ-BEKTAŞI FIKRALARI

Battal Pehlivan

ALEVİ-SÜNNİ İNANCINDA MEVLANA, YUNUS ve HACI BEKTAŞ GERÇEĞİ

Lütfi Kaleli

ALEVİLİKTE CEM

Ali Haydar Celasun

PİR SULTAN ABDAL

Battal Pehlivan

KİMLİĞİNİ HAYKIRAN ALEVİLİK

Lütfi Kaleli

Hacı Bektaş-ı Veli'yi Anma Törenleri

“BİZ DE O DERGAHTAN AYRILMAYALIM”

Bugün Alevi toplumunun sorunlarının başında birliğini sağlama ve örgütlenme geliyor. Eskiden Aleviliğin merkezi bir örgütlenmesi vardı. Hacı Bektaş-ı Veli tüm erenlerin serçeşmesiydi. Dedeler gelip Hacı Bektaş-ı Veli postnişininden icazet alırlardı. Toplum günümüzdeki gibi bölünmüş değildi, birlik içinde yolunu erkanını sürdürüyordu.

Geçmişteki birlik, merkeziliği ve herhangi bir durum karşısında genel, ortak tutum alabilmeyi sağlıyordu. Bu, Tekke ve Zaviyeler Kanunu çıkıncaya kadar devam etti.

Bugüne geldiğimizde, bölünmüşlük yolun devam etmesini engeller durumdadır. Cemde görüşmeyen Alevi toplumu varsa, dağınıklık had safhaya varmış demektir. Birlik kendini dayatıyor. *Dergahta birliğin* tarihsel ve güncel olarak önemi artıyor.

Alevi toplumu dernekler eliyle örgütlenemez. Bugünün görevi, hangi farklı görüşe, Aleviliğin erkanında hangi farklı düşüncelere sahip olursa olsun *Alevi toplumunun en geniş birliğinin* sağlanmasıdır. Farklı görüşler bu birliğin içinde tartışılmalıdır. "Alevi partisi" ise, devletin bu birliği engellemeye yönelik, gerici bir girişimdir.

Alevi toplumunun birlik içinde merkezi örgütlenmesinin başı Dergah ve cemlerdir. Hacı Bektaş Dergahı'nın manevi maddi otoritesi altında Alevi nüfusun yaşadığı her yerde *Cem ve Kültür Evleri* açıp oralarda birleşerek, Dergah'tan icazetli Dedelerimizin/Babalarımızın önderliğinde cem hizmetini baş köşeye koyarak, Türkiye çapında merkezi bir örgütlenmeye gidilmelidir.

Alevi toplumunun en önde gelen istemi, anayasada kağıt üzerinde kalan inanç özgürlüğünün gerçek hayatta sağlanmasıdır. Bunun için de, Diyanet İşleri Başkanlığı kaldırılmalı, inanç sahipleri ibadet ve inançlarını özgürce ve yalnızca

kendi maddi katkılarıyla sürdürmelidirler. Tekke ve Zaviyeler Yasası iptal edilmelidir. Laikliğe aykırı imam-hatip okulları vb. tüm uygulamalar, zorunlu din dersleri derhal kaldırılmalıdır.

Laik ve Demokratik Türkiye mücadelesi, yalnızca Alevilerin değil, Türkiye'nin emekten, demokrasi ve özgürlükten yana TÜM güçlerinin verdiği bir mücadeledir. Alevi kuruluşlarıyla, başta işçi sendikaları olmak üzere emekten ve demokrasiden yana güçlerin birlikte iş yapma alışkanlıklarını geliştirmesinin önemi büyüktür.

- Laik-Demokratik Türkiye'ye varmak için
- Büyük Örgüt, Büyük Birlik!
- Gelin canlar bir olalım,

30. ULUSLARARASI HACI BEKTAŞ-I VELİ'Yİ ANMA TÖRENLERİNE BİRLİKTE GİDELİM!

- "İlimden gidilmeyen yolun sonu karanlıktır",
- "Okunacak en büyük kitap insandır",
- "73 millete bir nazarla bakacaksın",

"Eline, beline, diline sahip ol" gibi birçok sözüyle, evrenselliğini günümüzde de kanıtlamış olan Hacı Bektaş-ı Veli'yi, Aleviliğin merkezi Hacıbektaş'da anmaya gidiyoruz.

Gönül kervanımıza katılın, birlikte gidelim.

"Biz de o dergahtan ayrılmayalım"

Otobüslerimiz Hacıbektaş'a 14 Ağustos Cumartesi günü hareket edecektir. Ayrıntılı bilgi ve rezervasyon için bizi arayın.

KERVAN dergisi. Piyerloti cad. 17/4 Çemberlitaş, İSTANBUL

Tel: 1-516 84 64 Fax: 1- 638 27 90